

The Project Gutenberg eBook of Harry: Romaani kansallisen herätyksen ajoilta, by K. A. Järvi

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Harry: Romaani kansallisen herätyksen ajoilta

Author: K. A. Järvi

Release date: March 21, 2015 [EBook #48544]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HARRY: ROMAANI KANSALLISEN HERÄTYKSEN
AJOILTA ***

Produced by Tapio Riikonen

HARRY

Romaani kansallisen herätyksen ajoilta

Kirj.

K. A. JÄRVI

Sanomalehti O.-Y. Keski-Suomi, Jyväskylä, 1910.

SISÄLLYS:

- I. Seuraklubin vuosijuhla I.
- II. Seuraklubin vuosijuhla II.
- III. Harry.
- IV. Tervakansa.

- V. "Promenadissa".
- VI. Mamma.
- VII. Pappa.
- VIII. Taistelu ja sen ratkaisu.
- IX. Maisteri Tervo.
- X. Kaksi johtajaa.
- XI. Pääkaupungissa.
- XII. Snellmanin luona.
- XIII. Kotona.
- XIV. Kääntymys.
- XV. Mamman kuolema.
- XVI. Artikkelit "Salamaan".
- XVII. Loppu.

I.

Seuraklubin vuosijuhla I.

On syksyinen ilta. Hämärä hiiviskelee kuin salaa, mutta ahnaasti sentään. Eikä ole pitkää aikaa, kun kaupunki on pilkkoisen pimeässä. Lyhdynsyttyttäjä on kuitenkin sitä ennen merkinnyt jokailtaisen kiertokulkunsa pitkin kaupunkia aina katukulmissa himmeällä valosilmällä, jona on lyhdyssä palavan petroolilampun liinasydän.

Se oli näet siihen aikaan, kun kaupunkiin ei vielä oltu saatu sähkövaloa.

Seurahuoneen biljardipoika on keskipäivällä kuljettanut pitkin valtakaupunkia paperiarkkia, johon on kirjoitettu erityisiä valittuja nimiä.

Sitten on paperi palautettu kirjoittajalleen Seuraklubin puheenjohtajalle valtioneuvos Mortimer Nicanderille.

Seuraklubi on kaupungin herrain yhdistys, joka on perustettu ruotsinkielien ja -mielen pönkäksi tähän vilkkaaseen merikaupunkiin.

Nyt menee sen kymmenes vuosijuhla. Seuran on perustanut tämä kaupungin ainoa valtioneuvos ja hän on ollut puheenjohtaja sen koko elinajan.

Kaupungissa ei ole vielä rautatietä, ei sähkövaloa, ei telefonta eikä muutakaan uuden ajan merkkiä kuin alkavan suomenkielisen lyseon kolme ensimmäistä luokkaa.

Ruotsalaisten pohattain patriarkaalinen hallituskausi on vielä keskipäivän korkeudessaan.

Seuraklubin kokouksissa eivät koskaan naiset ole mukana, eivät rouvat eivät neidot.

Seurahuone on puusta rakennettu puiston sisään. Jättiläiskoivumetsä sitä ympäröi ja siinä lähellä juoksee puro puiston läpi. Purossa on Seurahuoneen kohdalla ihmiskäsin tehty putous, koulutyttytöjen "pikku Imatra". Sen poikki vie kävelysilta. Ja sillä sillalla nyt kurkkii parvi katupoikia "Susilaan", joksi rahvas Seurahuonetta nimittää.

He ovat kaupitelleet pitkin päivää kaupungilla uutta sanomalehteä, "Salamaa", josta suomenkielisen lyseon opettaja, maisteri Tervo tänään näytynumeron antoi.

Mutta kun he jo kaukaa näkivät "Susilan" valossa hohtavan, juoksevat he kohti omalla tavallaan sitä ihaillemaan. Sillä niin vietävän makea paistetun lihan käry ja kastikkeiden tuoksu sieltä heidän nenäänsä nousee. Vielä lähemmäksi houkuttelee se kylmässä syysillassa nämä nälkäiset poikaraiskat.

Mutta nyt kuuluvat puiston karkeassa hiedassa narskuvat askeleet. Ja pojat lentävät pakoon arkana kuin varpusparvi joka suunnalle.

Tulija on valtioneuvos korkeissa nahkaisissa kokokalosseissaan.

Sentähden hän saapuu ensimmäisenä, koska hän on illan varsinainen isäntä.

Sisäeteisen ovella on vartia, jolla on livree ja kaluunat. Se hyökkää palvelemaan valtioneuvosta.

Nyt on valtioneuvos puhdas ja soma kuin juuri maalattu vanha laiva. Mutta toisinaan hän on hyvinkin huoleton puvustaan.

Valtioneuvoksen tukka on hopeanharmaa, kulmakarvat tuuheat ja valkeat, hieno parta valkoinen ja nenällä kultakehäiset rillit. Silmät ovat palavat, ruskeat ja katse kuin haukalla. Mutta siinä on kulttuuri-ihmisen ilme, joskin himokkaisuuden verhoama.

Kun valtioneuvos on riisuutunut, ottaa hänet viinuri palveltavakseen.

Valtioneuvos astuu suureen juhlasaliin ja ajutantiksi hänen taakseen asettuu viinuri frakkipuvussa valkoinen pyyheliina yli käden viskattuna.

Katossa sädehtii kynttilöissään suuri kristallikruunu, jonka messinkikierrokset ovat takojataidetta. Sileä parkettilattia kiiltää ja suurissa seinäpeileissä, joiden kehykset ovat metallia ja koristellut monemmoisilla uurretuilla kuvioilla, näyttelee itseään upea huonekalusto. Pöydillä on haarukkakynttiläjalat, joita biljardipoika juoksee sytyttämään, ja kukkamaljakolta. Kookkaissa astioissa seinävierillä on palmuja ja laakereita tavallista ravintolakokoa.

Vieressä on pieni salonki varattu naisille, kun nekin joskus Seurahuoneella huvittelivat. Mutta tänään se on kuvernöörille pyhitetty.

Sitten on lukuisia sivuhuoneita yltä päätä hienoa kalustoa täynnä.

Kaikki nyt on valaistu ja odottaa. Sillä tulossa on vuoden iloisin hulluttelu.

Viinuri notkeasti suorittaa, kun valtioneuvoksella on jotain huomautettavaa.

Valtioneuvoksen perästä saapuu paksu Johnson, kaupungin äveriäs ruotsalainen leipuri, kotoisin Tukholmasta. Mukana on hänellä pieni käärö. Mitä se sisältää, tietää hän yksin.

Valtioneuvos vie Johnsonin sivuhuoneeseen "pukeutumaan".

Sitten he sieltä palaavat, mutta Johnson nyt naisen yöpaidassa ja naiseksi naamioituna jokapäiväisessä elämässä hyvin halveksittu ripa-astia kädessä.

Hän asettuu salin ovelle, sillä hänen on määrä ottaa jokaiselta tulijalta almu yöastiaansa.

Näin kootaan joka vuosi Seuraklubin vuosijuhlissa klubin pilkkaäjälle kollehti.

Tämä on "herrassyötinki" Rensten, muuten ohimennen sanottuna virkaheitto nimismies.

Tämän kollehdin kannon järjestää aina valtioneuvos niin kyynilliseksi kuin suinkin sietää.

Sillä Rensten on hänen tähtensä menettänyt virkansa ja sen hän tahtoo näin palkita.

Mutta kun kuvernööri tulee, silloin on määrä Johnsonin kadota näkyvistä.

Rensteniä nimitetään herrain kesken lisänimellä "Bondas" ja siksi hänelle naisen haamussa kollehti kootaan, kun ukko-raukka suoranaisesti pelkää naisia, pelkää niitä enemmän kuin tulta ja vettä. Sillä hänen luontonsa on nyt sellaisen naisvihaajan.

Johnson asettuu kovin hullunkurisena salin ovelle.

Ja kolmantena saapuu itse "Bondas" eli "herrassyötinki" Rensten. Hänelle annettiin veljien kesken "herrassyötingin" arvonimi silloin, kun hän valtioneuvoksen koirankujeen tähden menetti nimismiehen virkansa.

Hän on suuri punakka mies, valkohiuksinen, violettinenäinen ja siniset vetiset silmät hänellä on. Hän elää nyt herrain armoilla ja tekee yhtä ja toista kirjoitustyötä. Hän, miesrukka, joka säikkyi naisia.

Kaikissa herrain juomingeissa on hänellä oma määrätty osansa: Olla toisten ivattavana ja siitä palkkioksi saada päänsä täyteen.

Johnsonin naishahmossa nähdessään tulee "Bondas" pahalle tuulelle ja irvistää.

Mutta valtioneuvos viepi hänet ryypylle.

Alkaa saapua muitakin herroja. Ja kaikkein useimmat hevosella. Komeasti ajavat kuin joihinkin suuriin kutsuihin. Kauppaneuvos Fleege tulee soreissa vaunuissa edessä parilyhdyt, kuski virkapuvussa

ja sivulla vaunujen nokalla heiluu korkea piiska. Parihevosilla hän ajaa. Hevosten hännät ovat leikatut ja harjat kiharoihin poltetut. Illan kolakkuutta vastaan kauppaneuvos on puettu hienoon hilleriturkkiin, mikä on valmistettu pitkäntakin malliin ja halko takana ulottuu puoliselkään.

Tässä on se kaupungin laajaltitunnettu tervakuningas, joka on pöyhkeyden kohottanut ihanteekseen.

Hän on komea pystynenä mies ja hänellä on kenraalin ryhti, taaja korvaparta ja kultaiset tekohampaat. Laivanvarustaja, sahaliikkeenharjoittaja, monimiljoneeri, kaupungin rikkain mies.

Mutta ennen kaikkea tervakauppias.

Tulee vielä vaunuilla tehtailija Elers, valtiopäivämies, kauppaneuvos, miljoonamies ja laihanlainen mesenaatti.

Monet ajavat nelipyöräisillä troskilla, joita uutuutena on jo tännekin ehtinyt.

Niiden joukossa merikapteeni Hartman, Hartmanin miljoneerisuvun enin puhuttu jäsen. Hän on se mainittu "drummel-prummel" s.o. juoppo, tappelija, pirstoja ja laajaleukainen merikarhu. Omat merimiehensä ovat hänestä kyhänneet arkkiveisun, joka nyt on joutunut katupoikien laulettavaksi.

Kapteenin sivulla istuu hänen eriämätön ystävänsä merikapteeni Norrgård, tunnettu nimellä "rauhan enkeli", sillä hänenpä tehtävänä on sovittaa ystävänsä humalarikokset.

Tulee maisteri Littov. Hänkin omassa ympäristössään kuuluisa mies. Konjakkinenä, jonka kädet vavahtelevat yhtenäisestä lasin pitelemisestä. Hänellä onkin nyt oma ulkoravintolansa "Promenad" ja siellä ruotsalaiset tytöt. Vanhapoika, älykäs ja oppinut. On kaupungin suurimpia terva- ja puukauppioita.

Tulee ruotsinkielisen lyseon rehtori Heideman, kaupungin suurin kaunopuhuja ja valtioneuvoksen oikea käsi ruotsalaisen sivistyksen pönkittämisessä.

Ja sitten vielä paljon muita rikkaita miehiä: tehtailijoita, laivanvarustajia, tukkukauppioita, konsuleja, viinasaksoja y.m. y.m.

Kaikkien näiden edessä juhlasalin ovella temppuilee paksu Johnson naisen pitkässä valkoisessa yöpaidassa. Ja kädessä ripa-astia, johon hän tukholmalaisella murteellaan pyytää almua, "Bondaan kollehtia." Mutta viskaapa samassa paperinaamionsa takaa aika karvasta puhetta yhdelle ja toiselle.

Muutamat nauravat katketakseen. Mutta kipeäjalkainen merikoulunjohtaja Abrahamson, parhain vitsinleikkaaja ja ravintolatyttöjen ensimmäinen rakastaja, käy häneen käsiksi: nostaa paitaa, jota Johnson ujolla liikkeellä suojelee.

Aivan nuoria miehiä ei ole mukana juhlassa muita kuin Harry Nicander, valtioneuvoksen ainoa lapsi. Vuoden parin ylioppilas ja äsken ulkomaanmatkalta palannut.

Harry nähdessään Johnsonin punastuu ja häntä inhottaa tuollainen häpeämättömyys.

Harryä kohdellaan hyvin huomaavasti. Mutta itse hän pyrkii loistamaan niin vähän kuin mahdollista.

Häntä ujostuttaa tämä ikämiesten seura. Siinä hän tuntee itsensä vieraaksi ja kävelee levottomana sinne tänne huoneissa kuin jotakuta etsien.

Näissä klubin kokouksissa ei hän ennen koskaan ole ollut.

Mutta nyt tahtoo pappa näytellä häntä kaikille jonain harvinaisuutena. Sillä valtioneuvos on silmittömästi ihastunut omaan poikaansa. Ja juuri vasta palasi Harry ulkomaalta.

Levotonna sukii Harry tilkkaansa, hyräilee hiukan laulua... kävelee ... kävelee...

Kunnes viskaupi rentona muutamalle sohvalle puolimakuulle, sulkee silmänsä ja leikkii kultaisilla kellonperillään.

Tämä nyt on laittaa lähteä tällaiseen ukkoseuraan!

Yksi ja toinen koettaa häntä lähennellä. Mutta hän on kylmä, umpimielinen ja vaitelias. Tämä on paljasta ujostelemista, mutta se Harryn asemessa olevassa nuorena mieheessä käsitetään liialliseksi omanarvontunnoksi.

— Hän on niin ylpeä!

Se on vakiintunut arvostelu Harrystä.

Harryn kulmakarvat ovat närkästyneissä rypyissä. Se lisää sitä luuloa, että hän uskoo itsestään liian paljon.

Mutta pappa liittää häneen sanomattoman paljon toiveita. Sen hän itsekin tietää. Ja melkein sitä pelkää.

Harry on läpeensä tunteellinen ja vaikutuksille herkkä. Sen näkee jo päältäkin värähtelevistä kasvoista, joissa ilme ilmettä ajaa.

Se on äidin perintöä. Sillä mamma on myös tuiki tunteellinen. Tämä mamma, joka on läheltä Skaran kaupunkia Trotorpin kartanon tytär Ruotsista. Hän on Länsi-Göthinmaan vanhaa, mutta köyhtynyttä aatelistöä ja syntyyään von Löwenhjelm.

Ulkomuodoltaan on Harry kaunis ja hieno nuoriherra. Sekin mamman perintöä.

Puku on viimeisintä Englannin muotia, kovin suuriruutukasta vaaleanharmaata trikoota.

Sillä valtioneuvoksen kutsupaperissa oli nimenomaan määrätty arkipuku.

Nyt tulee Harryn luo hänen entinen opettajansa, rehtori Heideman. Tämä on karkeatekoinen mies, jolla on suuri kulmikas pää pienen vartalon nenässä, täysi parta ja sankalasis.

— Uskallanko lähestyä? kysyy hän kuin arasti varpaillaan astuen.

— Tekö? Vanha opettajani!

— Mehän täällä edustamme intelligenssia, me kaksi. Sillä valtioneuvos on samalla kertaa kaikkea mahdollista taivaan alla.

— Istukaa, herra rehtori!

— Minua ilahduttaa nähdä silti näinkin monta ruotsinkielen ystävää koossa. Sillä oletteko kuulleet...?

Rehtori kävi hyvin salaperäiseksi. Harry säikähti ja värähti.

— Mitä? En.

— Että kaupunkiin perustetaan fennomaaninen sanomalehti ja suomenkielellä...

— Nähnyt ja kuullut, mutta en vielä lukenut.

Harry nauroi.

— Miksi nauratte?

— Nauran maisteri Tervolla tällä uuden lehden hommaajalla, kun muistan häntä koulupoikana meidän syöttöpoikanamme. Kerrankin kyökkipiika ärjäisi hänelle: "Tämäkin on sitten muka herra, vaikka ei osaa edes sanoa: 'fiini'." Ja monta, monta muuta samallaista kohtausta. Toisinaan piiat siellä kyökissä vaativat häntä lausumaan f, ennenkuin antoivat hänelle lettuja.

Rehtori ja Harry nauravat yhdessä.

— Mutta nyt Tervo näyttää, mitä hän osaa. Hjaa. Minä hänet kyllä tunnen, kun on entinen oppilaani. Tervo on oikein periaatteessa ilkeä. Nyt täytenä miehenä hävettää minua toisinaan häntä nähdä, kun muistan, miten monta korvapuustia hänelle annoin hänen kouluaikanaan. Varmasti hän on saanut niitä kaikista enimmäin ja juuri sapekkutensa vuoksi, puhuu rehtori.

— Kun hän ensi kerran ilmestyi meidän pihaamme ... hän sama maisteri Tervo ... räjähti koko piha huutoon ja mylvinään. Musta villakoiramme Castor oli lentänyt hampaat irvillä hänen kimppuunsa ja hän nyt suurella puukollaan sitä ahdisti. Mutta piiat huusivat, rengit kiroilivat ja pappa ikkunassa nauroi vatsaansa pidellen. Castor siksi häneen yltyi, kun hänellä oli selässä suuri tuohikontti, kädessä paksu visasauva, jonka hän kuitenkin kohta paukautti rakennuksen seinään, kun sillä yritti Castoria lyödä. Ja muuten niin villinnäköinen kuin Afrikan neekeri. Silloin hän tuli tänne kouluun, sanoo Harry yhä nauraen.

— Ja sai valtioneuvoksesta isällisen suojelijan. Jopa joo!

— Pappa on aina ihailut Tervon lujaa luonnetta. Ja siinä suhteessa kohottanut hänet minullekin esikuvaksi. Ja täytyyhän meidän kaikkien myöntää, että hän on tuiki yrittävä mies.

— Olkoon! Mutta huono hän oli ääntämään puhtaasti meidän kaunista äidinkieltämme. Kun hän

huomasi minun kovasti kärsivän hänen perin kehnoista ääntämistavastaan, niin hän tahallaan vielä suoraan kiusoitteli minua.

Rehtori nipisti huuliaan ja sulki silmänsä puheensa vahvistukseksi.

— Sieltä tervamaasta hän oli isätön poika, jolla oli tavaton muisti ja pää kuin partaveitsi. Mutta kieli vaan ei ottanut taipuakseen muukalaisiin äänneisiin. Hänellä oli papalle suosituskirje syntymäpitäjänsä kirkkoherralta, jonka edessä hän oli lukenut latinaa ja ruotsia. Samalla kun oli ollut papilla renkinä. Eikö hän siis ollut harvinaisuus?

— Niin kai. Todellakin harvinaisuus.

Rehtori sihittää huulillaan ja kohoaa varpailleen inhon ilme kasvoissaan. Mutta hetken takaa jatkaa mehevänä:

— Sallikaa minun sanoa, että Harry Nicander on ollut kiltein oppilaani ja Matti Tervo ilkein oppilaani. Juuri niin. Ja Harry Nicander tekee vielä jotain meille kaikille kunniakasta.

Rehtori vääntää kasvonsa tekohymyyn. Harry punastuu korviin asti.

— Kautta kaiken! Niinkö suuria unelmia ... todellakin?

— Nii-in! Kenellä oli niin kauniit ja johdonmukaiset aineet kuin nuorella herralla? Kuka lausui runoa sillä sydämen lämmöllä kuin Te?

Harry enemmän hätäntyi. Tuo kettu tiesi, missä olivat hänen arimmat unelmansa. Totisesti!

Rehtori nautti Harryn lapsekkaasta hätäntymisistä, otti sikarikotelonsa ja kysyy:

— Saanko tarjota sikarin?

Kun sikarit ovat leikatut, tarjoaa rehtori vielä tulta kohteliaasti Harrylle. Sillä hän tahtoo voittaa Harryn omaksi mieheksensä.

Rehtori myös sytyttää teeskennellyn hienostuneesti ja taas nousee varpailleen palava sikari hyppysissä.

— Saanko kertoa Tervosta pienen anekdotin? Ei juuri hupaisen, mutta karvaan. Kovin kuvaavan miehen luonnetta.

Harry on kokonaan voitettu.

— Tehkää hyvin! hän pyytää.

— Dogmatiikan tunnilla kerran ... muistaakseni kuudennella luokalla ... ärjäisi Tervo minulle: "Skamlöst är det, att finnarne tala svenska. Jag är finne och kan icke uttrycka mig på svenska." Tietysti kaikki tämä hänen omalla ääntämistavallaan. Ja sitten hän alkaa suomeksi selittää teleologista todistusta Jumalan olennoista. Menin, tartuin häntä korvista — rehtori mukailee käsillään liikkeensä — ja sitten: läiskis! — läiskis! — läiskis! "Du, ursinnige viking...!" ärjyy hän nyt minulle. Määräsin kolme päivää karsseria. Siellä ollessaan kirjoitti hän seinät täyteen ruotsinkielien haukkumista. Minä olisin ajanut hänet tyyten pois koulusta silloin, mutta herra valtioneuvos oli hänen jyrkkä puoltajansa...

— Papalla oli hänestä suuret toiveet ... hyvinkin suuret. Kun Tervo miehistyy, niin kyllä raakuutensa heittää, aina sanoi.

— Mutta heittikö? Valtioneuvos häntä syötti ja vaatetti ja muillekin suositteli. Juuri tämän klubin ensimmäisten avulla Tervo koulunsa kävi. Mutta heittikö pois raakuutensa? Nyt he saavat kiitokset ... nyt! Ai ... ai!

Rehtori kiihtyy syvään harmiin ja huudahtaa:

— Enkö olisi tehnyt oikein, jos hänet koulusta pois työnsin? Enkö ollut profeetta? Enkö?

Ja hän levittää kätensä kuin suuren ihmeen edessä.

— Herra kuvernööri tulee! juoksee vahtimestari ilmoittamaan.

Paksu Johnson katoaa ovelta kuin tykillä ammuttuna. Ja tavallinen kaluunaniekka ovenvartia ottaa paikkansa.

Valtioneuvos ja kauppaneuvos Fleege menevät kuvernööriä vastaan. Juuri tällaisessa toimessa on Fleege mielellään mukana.

Seurue iloisin voimakkain äänin saapuu sisälle. Edellä Fleege, joka salin ovella pysähtyy, ottaa paraatiryhdin ja tekee oikealla kädellään kauniin kaaren juhlasaliin päin kohti herroja, jotka seisovat sisällä epätasaisessa rintamassa.

Kuvernööri käy kättelemään herroja. Hän viljelee liiaksikin ääntiöitä puheessaan. Niillä hän aikanaan on vahvistanut ääntään komentaessaan sotilaita aukealla kentällä.

Mutta se jäikin tavaksi.

Sillä kuvernööri vapaaherra von Hjelm on vanha sotaherra. Pitkä, solakka, aivan harmaantunut ukko, käyttää kävelykeppiä tukenaan, vaikka onkin uniformuun puettu.

Kun hän on tervehdyksensä tehnyt, saattavat valtioneuvos ja kauppaneuvos Fleege hänet pieneen salonkiin ja jäävät sinne kolmen.

Helputuksen huokaus kuuluu suuressa salissa, missä asetutaan eri ryppäissä istumaan.

Kuvernöörin tulo on jäykistävä alkunäytös, joka uhkaa tulla ikäväksi.

— P—le! Kuivin suinko tässä istutaan? puhkeaa puhumaan merikapteeni Hartman, joka ei suinkaan ole vesiselvä nytkään.

— Veli odottaa ja suussa maistuu pian makealle, lohduttaa maisteri Littov.

Viinuri kantaa korkealla ilmassa suurta maljakulhoa. Hänen on aivan hiilenhehkuva sen painosta. Asettaa sen sitten suurelle pöydälle huoneen keskelle, mille on jo kasattu patteri hiottuja laseja.

Mutta kestää odottaa ennenkuin siihen maljaan käsiksi käydään. Vihdoinkin pienen salongin ovi aukeaa ja valtioneuvos johtaa kuvernöörin saliin.

Herrat hypähtävät kohta pystyyn tuoleiltaan.

Mutta kuvernööri ojennetuin käsin pyytää istumaan.

Valtioneuvos viepi kuvernöörin suureen nojatuoliin salin perällä ja itse käy istumaan taka-alalla olevan pöydän taa, millä on kirjoitusneuvot, jotenkin lähelle kuvernööriä.

Nyt kaikki istuvat.

— Rehtori Heideman. Olkaa hyvä! Tänne!

Rehtori Heideman astuu varpaillaan niin hienostellen kuin se hänelle onnistuu, sillä hän on vain köydenpunojan poika, mutta sentäänkin tämän Seuraklubin sihteeri.

Hän esittää aina oikeata gustaviaania, joka on samalla klassillisesti sivistynyt.

Rehtori lukee klubin vuosikertomuksen. Sitten seuraavat vaalit ja sitten...

Valtioneuvos menee maljakulholle, täyttää siitä korkean viinilasin ja kantaa sen kuvernöörille.

Sitten hän kumartaen lausuu toisille läsnäoleville:

— Herrat ovat hyvät.

Itsekukin hyökkää saamaan lasin. Kuvernööri nousee lasi kädessä puhumaan. Sillä hän itse tahtoi esittää klubin kymmenvuotisen maljan.

— Hyvät herrat. Olemme tu ... ulleet tännee viettä ... mä ... ään Seuraklubimme kymmenettä vuosijuhla ... aa. Herrat hyvin tuntevat sen suureet ja jaloot tarkoitukse ... eet. Eläk ... öön!

Seurasi voimakas huuto, joka Harryä suututti. Näinkö kehnosti tämä ruotsalaisen sivistyksen jalo seura saa kymmenvuotisen maljansa? Häpeä!

Harry ei maistanut lasistaan, vaan poistui sivuhuoneihin. Ja ryhtyi siellä miettimään suurta ja repäisevää maljapuhetta ruotsinkielelle. Sillä se kieli puustavillisesti on hänen äitinsä kieli. Ujous oli siinä samassa kuin poispyyhkäisty hänestä.

Ruotsinkielellä Harry puhumaan oppi. Sen kielen opetti hänelle mamma jo vuosia ennen kuin hän

suomea kuuli sanaakaan. Ruotsia hän oli aina puhunut papan kanssa, joka kyllä oli syntynyt tässä samassa kaupungissa kuin hänkin.

Suomea hän oppi myöhemmin piioilta ja reingeiltä ja muilta "huonoilta ihmisiltä".

Ruotsinkielinen lyseo täydensi ruotsalaisen kasvatuksen. Mamma ei häntä kasvattanut suinkaan miksikään puolueihmiseksi, vaan puhalsi häneen sen äidillisellä lämmöllä, mikä hänelle itselleen oli rakkainta. Sillä mammaa oli aina vaivannut kiduttava kotimaan ikävä. Ja kun Harry tuli hänelle siksi olenoksi, johon hän tätä ikäväänsä voi kuin istuttamalla istuttaa, ympäröi hän pienestä pitäen Harrynsä sellaisella ruotsalaisella ilmalla, että tämä aivan upposi siihen. Siksi Harrystä aina Ruotsi ja mamma on ollut kuin yksi ja sama käsite. Yksi ja sama.

Tämä syvä sielullinen ruotsalainen hurmaus se nytkin Harryn nuoria veriä kuohuttaa. Se nostaa hänet innostuksen kultapilviin.

Mutta salissa maljaiilaan, kilistetään. Ja suuressa liemiastiassa on tuota pikaa pohja näkyvissä.

Viinuri kuljettaa uutta. Samassa palaa Harry saliin. Hän on taivaallisen innostuksen haltioima. Kilauttaa lasiin. Ja äänet taukoavat.

Syvä, haudan syvä hiljaisuus. Sillä kaikki huomaavat nyt olevan kuultavana jotain uutta. Ja myös nähtävänä jotain uutta. Tuo nuori poika uskaltaa puhua täällä, jossa kuvernööri juuri-ikäen puhui.

Paperi hermostuneesti tärisee Harryn kädessä. Se on kömpelöä. Ja hän työntää paperin alas käden muassa.

Vapaasti ulkoa hän tahtoo puhua. Ja hänen kauneilla nuorilla kasvoillaan purppuroivat innostuksen ruusut. Mustat kiharat ohimoilla ovat kuin runoilijan seppele. Silmissä on lämmin henkevä kiilto.

Valtioneuvos silmää poikaansa isällisesti ihastuneena. Sitten hän katsoo toisiin herroihiin ikäänkuin hän tahtoi kysyä: näettekö?

Ja kaikki ne näkevät, että Harrytä uskaltaa!

Kuvernööri siristää silmiään ja nousee ylös. Samoin muutkin.

Harry alkaa ääni tunteellisesti värähdellen. Hän näkee nuo herrat tuolla sekavana epämääräisenä ihmisryhmänä, josta hän ei yksilöitä eroita. Kaikki seoituu suureen epämääräiseen sielulliseen hämähäyteen. Sillä hän on kuin sumussa, josta hän ei tiedä, miten selviytyä. Nyt vasta hän tuntee, miten hän on mielenliikutuksen vallassa ja miten hänen jäsenensä värähtelevät.

Mutta siltikin suusta kuohuu kuin runsaasta lähteestä sanoja ... kultaisia ... hyvin kauniita sanoja...

— Sinä ruotsinkieli! Sinä äidinkieli, kaunis ja soiva! Sinä korkean sivistyksen henkevä tulkki! Sinä sydämeni ja sieluni paras aarre! Sinulle auetkoon nytkin ääneni ylistykseksi! Pohjanlahti on vain se sininen silta, jonka yli sinä kuljet molempiin koteihisi. Sillä sinulla on kaksi kotia: Suomi ja Ruotsi. Näissä molemmissa kodeissa on sinua vaalimassa lastesi rakkaus. Sinulle me kohotamme ylistyslaulumme molemmilla rannoilla. Hyvät herrat! (Nyt Harry näkee jo selvemmin ja huomaa papankin riemusta sädehtivät kasvot). Käsi sydämelle ja hiljainen vala työhön ruotsinkielen ja ruotsalaisen sivistyksen eteen! Sille työlle yhdeksänkertainen hurraa!

Harry tuntee nyt kuin mamman lämpimän hengityksen poskellaan. Jotain tällaista juuri mamma kotoa lähtiessä häneltä odotti. Hän nyt kuin täytti mamman lausumattoman toivomuksen. Sillä poski poskessa ja niin lähekkäin näistä samoista asioista hän on monen monesti aina koulupojasta alkaen mamman kanssa puhunut ja innostunut ... kaikkein pyhimilleen kun on innostunut, niin kyynel on silmissä kihelmöinyt.

Seurahuoneen seinät järisevät huudon voimasta, mutta miesten silmät ovat kosteat.

— Hämmästyttävän kauniisti puhuttu, lausuu sitten ääneen rehtori Heideman äänettömyyden keskeltä kuin yhteisenä tunnustuksena.

Kuvernööri tulee Harryn luo, kilistää, pudistaa kädestä ja hänenkin silmissään on tunteellinen kosteus.

Muut jäljessä.

Tuota menoa katselee valtioneuvos säteilevin silmin. Ja hän ajattelee itsekseen:

— Juuri niin, Harry!

Sitten hänkin viimeiseksi menee Harryn luo ja sanoo:

— Tahdotko kilistää papankin kanssa?

Isä ja poika kilistävät. Syrjäisistä se näyttää kuin valtioneuvos onnitteleisi omaa poikaansa ja Harry kyynel silmässä, syvän mielenliikutuksen kyynel silmässä, ottaisi onnittelun vastaan. Se on kaunis kohtaus vieraiden nähdä. Ja kun valtioneuvos siltä retkeltä palaa, punottavat hänen kasvonsa entistä enemmän.

Harryn pitikin papan mielestä olla päätään ylempänä tätä matalaa kotikylää.

Nyt näkivät toisetkin sen loiston, mikä on valtioneuvoksen pojassa.

— Harry voi sanoa kuin Caesar Zelan voitostaan: *veni, vidi, vici*, kuiskaa Heideman valtioneuvokselle.

Kauppaneuvos Fleege on haltioitunut. Hänkin tahtoo puhua. Ja leikata laakerinsa.

— Hänen jalosukuisuutensa ... parooni ... kenraali ... ritari ... kuvernööri von Hjelm. Minä pyydän juoda pohjaan asti ja sitten huutaa: Eläköön parooni pilviin asti!

Puhe teki sydämellisen hauskan vaikutuksen. Rehtori Heideman nauroi vatsaansa pidellen.

Harryn puhaltama juhlatunnelma oli mennyt sen tien.

— Sinä tervakenraali! äimäilee Harry itsekseen ja pahastuu.

Pahastuu sitä valtioneuvoskin, mutta sentään hyvillä mielin suopi puolestaan Fleeegen tehdä tyhmyksiään.

— Miten kohottaa taas pystyyn juhlatunnelma? miettii Harry.

Samassa kannetaan sampanjaa sisälle.

Harry nousee tuolille — suuri menestys teki hänet yht'äkkiä aivan huiman rohkeaksi — ja lausuu teatterimaisella sulolla, koettaen ääntää ruotsinkielen niin pehmeän-sorahtavasti kuin oikea tukholmalainen, F.M. Franzénin runon: "Sampanjaviini."

Se naula veti. Taputetaan käsiä ja kuvernööri huutaa ääneen mieltymystään.

Valtioneuvos on samalla antanut käskyn viinurille ja sampanjapullojen korkkien poksahduksiin loppuu lausunto.

Nyt seuraa kiihkeä sampanjan maisteleminen. Siihen mukaupi Harrykin, vaikka hän vielä tähän päivään asti ei ole ollut lasin pohjaanryyppääjä.

Rehtori Heideman vain ei ole oikein tyytyväinen. Tämä ilta on hänen mielestään täynnä yllätyksiä. Se on epäjohdonmukaista. Sillä mitä tekemistä kesken kaiken tuolla runolla nyt näin alkupäässä oli. Erehdys ... joka on korjattava.

Rehtori kilistää. Vaietaan. Ja noustaan rintamassa ylös. Heideman alkaa rykien ja asentoja muutellen lasi jäykästi kädessä ja silmät alasluotuina kuin rukouksessa.

Harry pahasti irvistää. Tämä on sitä vanhan koulun puhujataidetta.

Mutta rehtori ei huomaa mitään. Hän katsoo jäykkänä syvään alas kuin omaan hautaansa.

Sitä tulee pitkälti ... pitkälti. Hän puhuu valtioneuvokselle klubin perustajana ja kymmenvuotisena puheenjohtajana. Lopuksi hän huudahtaa:

— Valtioneuvos Nicanderin malja! Ja se juodaan yhdestä ja samasta pikarista entisen kauniin tavan mukaan.

Tuodaan esille vanha tuttu suuri pokaali. Rehtori uhraa viiniuhrin kaatamalla siihen uudet avatut sampanjapullot.

Kun malja on juotu, johtaa valtioneuvos kuvernöörin pieneen salonkiin. Tällä on tarkoitus saada suurempaa vapautta salissa.

Harrykin suuressa palavassa innossaan katsoo nyt syvästi sampanjalasin pohjaan. Hän tuntee aivoissaan keveän keinuvan liikkeen. Se on veri, joka niihin nousee. Se sama lämminnä hyppii pitkin ruumista, kuohuen ja soluja laajentaen. Tämä on kuin pilviin kohoamista ja vapautumista maisista

siteistä. On lentämistä tunnesiivillä.

Posket hohtaen ja silmissä tuore kostea kiilto imaisee hän taas korkeasta lasista pitkän siemauksen.

Samassa tuo ovenvartia sanomalehden valtioneuvokselle. Se on uuden "Salaman" näytenumero, jonka maisteri Tervo tahallaan on pannut iskemään tulta ensi kerran tänä Seuraklubin vuosipäivänä ja vielä koirankujeissaan laittanut sen tänne klubiin itse valtioneuvokselle aivan painotuoreena.

Lehti viedään valtioneuvokselle, joka siinä samassa ilmaupi pienen salongin ovelle. Hän ottaa lehden lukeakseen. Kultakehyksiset kakkulat nenällä ikäänkuin kohoavat terästetyn haukan katseen edessä. Ne ruskeat rivot ilkeänivalliset silmät palavat, kun valtioneuvos lukee lehdestä: "Suomenkieli on saatava tämän kaupungin virkakieleksi. Se on nostettava kaikumaan täällä kaikkien huulilla, kaikissa kodeissa, yksin niissäkin, missä sitä nyt halveksitaan. Suomi suomalaisille, niin on ajan tunnussana. Jotka luulevat olevansa ruotsalaisia, nostakoot purjeet pursihinsa ja seilatkoon yli Pohjanlahden. Me vielä potkaisemme purren irti Suomen rannasta..."

Nyt nousee jo verta valtioneuvoksen kasvoihin hiusrajaa myöten. Vanha mies tärisee mieli järkkyyneenä. Sillä tämä tikari pistää paksuimpaan lihaan.

— Näinkö kirjoittaa minun oma kasvattini? Niin totisesti! Tämä on jo enemmän kuin liikaa, puhkeaa hän kuvernöörille katkerana puhumaan ja pyytää häntä saliin.

Sillä nyt aikoo valtioneuvos itse puhua. Kun kuvernööri on ottanut paikkansa, kilauttaa valtioneuvos lasiin.

— Setä Mortimer aikoo puhua! kulkee kuin tuulen henki salissa miehestä mieheen.

Ja sitä seuraa mykkä äänettömyys. Sillä kun valtioneuvos esiintyy, niin silloin ovat kaikki pelkkänä kuuntelevana korvana.

— Hyvät herrat! Juuri kun klubimme, jonka tarkoitus on ruotsinkielen ja ruotsalaisen sivistyksen vaaliminen, viettää kymmenvuotista juhlaansa, lähetetään sen puheenjohtajalle tällainen häväistyspaperi (valtioneuvos kohottaa lehden kädessään). Se on uuden fennomaanisen lehden näytenumero. Täällä alkaa veretön taistelu, jossa me saamme näytellä puolustajan osaa, sillä tämä tässä on hyökkääjä, hyvät herrat (valtioneuvos näyttää taas lehteä). Mutta mepä muodostamme pyhän falangin barbarin hyökkäystä vastaan, me ruotsinkielen sylilapset, me ruotsalaisen mielen alttiit kasvatit. Meillä on lupa iloita ja me iloitsemme. Mutta me myös osaamme tehdä työtä sydämiemme parhaimpien harrastusten eteen. Eikä meidän sydämässämme ole mitään sijaa barbariselle kielelle ja mielelle, joka on kulkeutunut Aasian mongoliaroilta tähän samaan maahan, jonne sallimus meidän kehtomme asetti. Vainota sitä kieltä emme tahdo sieltä, missä on sen oikea paikka, nimittäin suomalaisen rahvaan huulilta, mutta omaksemme emme sitä tunnusta ... emme koskaan!

— Emme koskaan! kuuluu joukosta väkeviä huutoja.

— Sillä me olemme ruotsalaisen hengen lapsia. Olemme sitä olleet jo vuosisatoja. Ruotsi on ollut meidän suuri äitimme ja sen helmoilla on useimpien meidän esi-isät syntyensä nähneet. Nyt, ystävät, pyhä ja kallis velvollisuus viittaa meille. Tehkäämme voitavamme, että tämä kaupunki meidän voimallamme säilyy fennomaanian rutolta ja että tämä sanomalehti kuolleenä syntyy. Armotta piiristämme poisystätään se, joka ei sille sarviaan näytä. Minä juon tämän lehden kuolinmaljan. Joka ei siihen yhdy, erotkoon joukosta ulos tuosta ovesta! *Pereat ... kuolkoon!*

— Kyökkiin suomi! huutaa merikapteeni Hartman nousuviinassa.

Valtioneuvos repii lehden tuhannen nuuskaksi ja viskaa sirut menemään. Taas hän jatkaa:

— Maisteri Tervo on filistealainen. Kaikille teille hän on tavallaan tuttu. Ja oli aika hänen elämässään, jolloin hän oli minunkin kodissani jokapäiväinen vieras. Samaten kuin teistä monen kodissa. Tälle ylimaan pojalle me kustansimme ruotsalaisen sivistyksen siinä mielessä, että hän ymmärtäisi vastavelvollisuutensa sekä meitä että ruotsinkieltä kohtaan. Mutta mikä mieltäkääntelevä erehdys! Hän on petturi ... on luopio ... ja sellaisena emme häntä sääli...

Valtioneuvoksen ääni vihasta värisee. Hän tekee aika potkun jalallaan jatkaessaan:

— Sille herralle näin!

— Näin!

Ja toisetkin potkaisevat. Mutta valtioneuvos lisää:

— Kuolkoon lehti ja sen likainen toimittaja ... hylkiö! Näin kuin tämä lasi!

Valtioneuvos viskaa lasinsa lattiaan kappaleiksi. Ja toiset tekevät samaten. Sillä sampanja oli jo liiaksi veriä kuumentanut.

Mutta Heideman arvaa nyt olevan sopivan hetken voittaa taas valtioneuvoksen suosiota. Ukolle on annettava hyvitystä, on osotettava kunniaa kuvernöörin nenän alla.

Hän vie tuolin valtioneuvoksen selän taakse. Siihen hän istutetaan ja puujalka-kanttori Krookin marssia soittaessa kannetaan valtioneuvosta ympäri salia.

Harry ensimmäisenä kulkee sampanja-aivoineen tuolin jäljessä ja huutaa riemastuneena:

— Lefve pappa! Lefve pappa!

Sitten hajaannutaan sivuhuoneihin, jotta vahtimestarit voivat puhdistaa lasisirut.

Kuvernööri huomaa mielialan käyvän liian kuumaksi. Hän tekee poislähtöä.

Valtioneuvos saattaa häntä vaunuihin. Kun ne ovat pois liukuneet, katsoo hän niiden jälkeen ja puhuu:

— Bulvaani! Kuka tätä lääniä hallitsee? Sinäkö vai minä?

Hän seisoo ulkona vilvoittelemassa hiestyneenä ja katkerana. Hänestä tuntuu tässä Seurahuoneen rappusten edessä seisossa häikäisevässä valossa, mikä sisältä tulvaa, kuin tuolta pimeästä syksyisestä yöstä, joka muutaman askeleen päässä hänen edestään lähtee, nyt astuisi häntä kohti silmä silmää vasten uusi ja outo vihollinen: maisteri Tervo ja sen takana kokonainen armeija uuden ajan hirveitä miehiä. Kuin ne sieltä astuisivat hänen nenänsä eteen, yht'äkkiä raapaisivat tulen näkymättömiin soihtuihinsa, joita he ikäänkuin piilossa häneltä kantoivat, valaisivat koko tuon suuren synkän pimennon, joka hänen jalkainsa juuresta lähtee läpi puiston, yli nukkuvan kaupungin, aina kauas tervamaiden mustille vaaroille asti, ja sitten siinä uudessa hohteessaan ilkkuen hänelle huutaisivat: "Valtioneuvos! Teidän aikanne on jo mennyt! Me olemme nyt kansan johtajat ja valistajat".

Ja tuo pimeys tulvahtaa noiden soihtujen loimosta kirkkaaseen hohtoon, mikä levenee ... levenee nousevan aamun kirkkaaksi valokuovaksi ja valaisee kansan ennen pimeän-pimeän elämän.

Valtioneuvos ikäänkuin omia mielikuviaan aristuen katsahtaa syksyisen taivaan tähtirikkaalle laelle. Avaruus äärettömyydellään ajaa pois hänen sielustaan pikkumaisen ihmispelon. Ja hän pääsee mielen tasapainoon tähtiä katsellessaan.

Mutta siltikin! Tervo on pahasti nyt hänen ajatuksiinsa takertunut. Hän uskoi Tervosta tekevänsä uuden Heidemanin, kun vanha jo alkaa ränsistyä ... mutta ... mutta ... petti ilkiö!

Ilkiö! Sillä mikään muu ei Tervo ole. Monenmonta suomalaispoikaa on ennenkin koulutettu ja herrastalojen kyökeissä kouluaikanaan syötetty eivätkä ne ole pettäneet auttajaiaan. Heistä on tullut lujia ruotsalaisen sivistyksen ystäviä ... oivia pappeja tai muita kaunisavuisia virkamiehiä.

Mutta tämä? On ennen kuulumaton erikoisuus, on personoitu hävyttömyys.

Ja tämän hirvittävän miehen on hän — valtioneuvos — ikäänkuin tyhjästä luonut ... niin juuri *hän!* ilman hänen omaa hellyyttään ei olisi nyt maisteri Tervoa ... tätä kansanvillitsijää, joka leimuaa salamana yli maiden mantereiden. Ei olisi!

Valtioneuvos muistaa tuossa samassa sen päivän, sen elokuun lämpimän ja tumman iltapäivän, jolloin Matti Tervo tuohikontti selässään ensi kerran kolkutti hänen ovelle avustusta anoen. Tuppipuukko nahkaremmissä oli hänellä kupeella kuten täydellä tervamiehellä ainakin, valkeanharmahtavat hurstihousut olivat tervan likaamat ja varsiniekkapieksukengät jaloissa. Huh, sitä ensi näkemistä! Pojalla, tuolla pitkällä päivän polttamalla villinnäköisellä sikiöllä, oli taskussaan suosituskirje hänelle kotipitäjänsä rovastilta.

Pelonsekainen kauhu kasvoissaan hän siinä värisi valtioneuvoksen nenän alla. Sillä kartanolla oli ollut suuren villakoiran Castorin kanssa tuimantuima ottelu. Ja koira oli repinyt pojan housuntakapuolen hajalle, mutta silloin saanut pojan puukosta koipeensa, jotta ulisten nilkutti pikku mökkiinsä pihan perälle.

Sellainen oli ollut Matti Tervon ensimmäinen herrastuttavuus. Valtioneuvos ei ollut sille osannut muuta kuin nauraa, niin surullista kuin se kuitenkin sekä pojalle että koiralle olikin.

Tuossa suosituskirjeessä vakuutetaan pojan olevan tuiki ahkeran, siivon, mutta hiukan itsepäisen. Ja nyt hän tulee kouluun, kun on syntyä antaa hänen erinomaisten luonnonlahjojen mennä hukkaan. Oo!

valtioneuvos oli huudahtanut ja itsekseen nauranut papin hulluttelemista. Mutta sitten kysynyt:

— Onko sinulla isää?

— Ei ole.

— Eikö ole ollutkaan?

— Kuoli ruotilaisena kinokseen.

— Miksi joutui ruotilaiseksi?

— Kun Nikanterin virma ryösti talon ja ajoi meidät mierolle.

— Soo—oh, poika! Etkö tiedä, että minä olen juuri lääninsihteeri Nicander?

— Teidänpä sanotaankin sen kodin meiltä ottaneen.

— Milloin ja missä?

Poika oli selittänyt, oli selittänyt senkin, että äiti ja viisi siskoa on vielä ruodilla ja siellä saavatkin olla, kun tervakaupoissa meni kotitalo Nicanderin kauppahuoneelle.

Silloin oli valtioneuvoksessa herännyt ihminen. Nyt hän katseli toisilla silmillä papin suosituskirjettä, nyt hän ymmärsi, että pappi vissillä tarkoituksella oli laittanut tervapojan juuri hänen luokseen. Valtioneuvos uteli pojan kaikin puolin ja oli ensin suuttua. Mutta tuo villi poika antoi niin teräviä vastauksia, jotta valtioneuvos lopulta lämpeni. Ja hän mietti, että tässä on sentään hänellä velvollisuuksia, jotka voivat vielä kerran kantaa kauniin hedelmän.

Hän laittoi pojan kouluun. Hän sitä ruokki, vaatetti, muille suositteli, aina suojeli Heidemanin kiukkua vastaan. Sillä hän lopultakin ihaili pojan rautaista luonnetta, joka oli vähän niinkuin sukua muutamissa suhteissa hänen omalle luonteelleen. Mutta nyt! Tuntuu niin niin niin katkeralta, että juuri hän ... valtioneuvos ... teki niin kuin on tehnyt.

Sillä sieltä pimeästä mustasta yöstä hyökkää hänen päällensä uusi ja kuitenkin tuttu vihollinen, jolla on kädessään jättiläisvalosoihtu kaikki alhot valaistakseen.

Valtioneuvosta puistattaa yön kolakkuus ja tuo outo tunnelma.

Häinkö itse kasvatti itselleen vihollisen? Häinkö nosti korven pojan omille varpailleen polkemaan? Näinkö väärin hänen hyvät työnsä palkitaan?

Siinä on kysymyksiä, jotka kuohuttavat valtioneuvoksen mieltä.

Ja häntä yhä enemmän puistattaa. Syksyisellä taivaalla tähdet juttuavat omia tarinoitaan. Ne eivät ymmärrä valtioneuvoksen mieliharmia, vaikka hän niitä kohti katsoo mieli masentuneena.

Hän palaa sisälle. Sillä tuolla pimeässä yössä jossain kaupungilla kummittelee suomalaisuuden aave, jota valtioneuvos jos ei juuri pelkääkään, niin kuitenkin inhoo.

Vaikka saahan hän tuolla sisälläkin hävetä noita toisia sentähden, että juuri hän ... valtioneuvos ... on Tervon kasvatusisä tavallaan.

— Oih!

Mutta siinä samassa näkyy Harry tulevan ulos häntä kohti. Poika on niin vereväänpunakka, kostea kiilto silmissä ja komea kuin ruhtinaiden jälkeläinen.

Nyt he ovat kahden suuressa lasikuistissa. Isällinen hellyys kokonaan valtaa valtioneuvoksen katkeroituneen, viinin kiihdyttämän mielen. Hän tempaa Harryn syleilyynsä ja kuiskaa aivan kuin nainen:

— Sinä, rakas lapsi! No sinä et minua koskaan petä niinkuin tuo ilkeä Tervo ... sinä ... minun oma Harryni.

Harry, jonka veressä kiehuu viinin hurmaus, syleilee lujasti vastaan ja höpisee:

— En ... en koskaan, pappa rakas.

II.

Seuraklubin vuosijuhla II.

— Joko kuvernööri huomasi parhaaksi mennä? kysyy maisteri Littov palaavalta valtioneuvokselta sivuhuoneessa.

— Entä sitten?

— Olikin tarkoituksemme karkottaa hänet pois, jotta saamme vapaasti huvitella, lisää maisteri.

— Ja kannoimme setää tuolilla hänen nenänsä alla! huomauttaa samaan merikoulunjohtaja Abrahamson, jonka elämänhalua kipeät jalat eivät jaksa sammuttaa.

— Tässä on herrain kuvernööri, puhuu valtioneuvos ja ojentau paraatiryhtiin.

— Älähän nyt! nauraa maisteri Littov.

— Etkö usko?

— Kyliä tunnetaan suuri vaikutusvaltasi häneenkin. Mutta sentään älä paroonilta virkaa riistä ... älä toki! huomauttaa maisteri Littov.

— En riistäkään. Mutta hän vain allekirjoittaa ja minä hallitsen. Olen jo kolmekymmentä vuotta neljän kenraalin aikana hallinnut. Niin. Tänne laitetaan niitä yksi toisensa jälkeen allekirjoittamaan minun määräyksiäni.

On aivan harvinaista, että valtioneuvos näin julkisesti itse kehuu. Mutta kova mielenliikutus ajaa hänet pois varovaisuuden tieltä. Sillä hänen mielessään edelleen vain painaa se outo tunnelma, että nyt täst'edes hänen vaikutusvaltansa alkaa luisua ... luisua...

— Tervo kiihotti pahasti vertasi. Koeta tyyntyä, lohduttaa Littov.

— Tervo silloin syntyi, kun minä rupesin tätä lääniä hallitsemaan. Vajaan 28-vuotisena tulin tähän kotikaupunkiini lääninsihteeriksi. Ja silloin se alkoi. Uskallatko lyödä kanssani vetoa?

— Mistä? utelee maisteri.

— Siitä että minä hallitsen.

— Panisit taas toimeen koirankujeitasi. Laittaisit nyt *minulle* kuvernöörin allekirjoittaman naimakäskyn. Niinhän? Kyllä muistan vetosi Fleegen kanssa kenraali Stackelbergin aikana. Silloin nimismiesparat saivat naimakäskyn. Ja kujeesi tähden "Bondas" potkaistiin pois virastaan. Hah hah!

— Sentähden kokoankin "Bondaalle" kollehdin, kun hän on minun tähteni virkaheitto.

Kaikki, jotka huoneessa ovat, nauravat.

— Ja Fleege uskoo jo, että minä lääniä hallitsen, lisää valtioneuvos.

— Uskon, veli Mortimer, minäkin. Uskon senkin, että meitäkin hallitset. Ja vielä rautakouralla. Olet tämän kaupungin despootti. Mutta "Bondas" parkaa käy säälikseni.

— Ole huoletta! Nytkin oli kollehti antava.

Littov elostuu ja hänellä on naurava veitikka silmäkulmassa, kun hän hypähtää ylös sohvalta ja puhuu:

— Hän vanha mies tulee kadulla minua vastaan kovin ... kovin murheellisena. Tekee hyvän päivän ja yrittää pysähtyä. Mutta ei oikein uskalla.

Littov puhuessaan näyttelee "Bondasta".

— Jään seisomaan ja katson miestä. "Onko nimismiehellä minulle asiaa?" kysyin. "Herra maisteri! Ro ... rohkenenko?" hän puhuu. Ja on niin vietävän viheliäinen. "Nimismies puhuu asiansa suoraan", sanon minä. "Niin n-nähkääs — tuota minä vähän u-ujostelen sellaisia asioita. Mutta maisterihan on niinkuin minäkin vanhapoika. Ja nyt ... mutta maisteri nauraa minulla." "En ollenkaan". "Voisiko maisteri antaa minulle jotain todistusta, että elän ja aina olen elänyt säädyllisesti?" "Mutta, herra nähköön, mitä sellaisella paperilla teette?" "Maisterilla on kaupungissa ma ... mahtava asema ja suku... Veisin sen

paperin kuvernöörille ... nähkääs ... nyt on riivattu juttu". Oli kesäkuussa. Hänellä oli paksu palttoo käsivarrella ja musta pitkätakkipuku yllä. Nenäliinallaan hän yhtenäen hieroi hikeä päästään ... tuo turilas.

Maisteri esittää "Bondasta" siinä kaikessa sääliittäväisyydessään ja kauhussaan.

Herrat nauravat.

— Hän nahjus oli syvästi liikutettu. "Onko valitettu elämästänne?" kysyin. "On kai ... on kai, kun sain kuvernöörin virkakirjeen, että minun pitää mennä kuu ... kuukauden kuluessa n-naimisiin ... avioliittoon ... maisteri ymmärtää?" Minä nauramaan, mutta hän pyhkäisee nyt nenäliinalla silmiään ja jatkaa valittavasti: "Muuten virka menee! ... sellainen uhka ... ja minulle, joka *pelkään* naisia." Hän ukkorukka vavahteli, kun minä nauraa tirskuin hyväntuulisena. "Nimismies koettaa onneaan naisten parissa, kun kerran on sellainen käsky", puhuin. "Ei, herra maisteri, ennen minä kuolen kuin..." "Soo-oh! Minua tämä hauskuttaa. Menkää vain naimisiin ... menkää! Kuvernööri antaa vielä myötäjaisetkin. On naimahaluisia ravintolatyttyjä." "Ennen koskeen kuin akan helmaan!" ärähtää hän ja lähtee.

Tuon viimeisen esittää maisten repäisevän hauskaasti. Ja sitten taas jatkaa:

— Oli tullut sitten tänne "Susilaan." Ja juonut kolme munkkia, ylönantanut, riidellyt bufettitytön kanssa, lyönyt siltä hampaan poikki, pirstonut kattokruunun ja laseja ikkunoista ja — menetti virkansa! Siihen se naimajuttu päättyi...

Littov nauraa kyyneleet silmissä saatuaan taas uusille kuulijoille kertoa tämän vanhan kaskun. Ja toisillakin on erikoisen hauska.

Valtioneuvos oli tämän edellisen kuvernöörin aikana lyönyt vetoa kauppaneuvos Fleeegen kanssa, että hän saa kuvernöörin allekirjoittamaan naimattomille nimismiehille naimakäskyn virkakirjeen muodossa todistukseksi, ettei kuvernööri lue, mitä hän allekirjoittaa. Tämän naimakäskyn oli "Bondaskin" saanut.

— Mutta tämän päälle me juomme "Bondaan" maljan, puhuu maisteri
Littov.

— Se oli Fieegen kanssa se veto. Kaikki naimattomat nimismiehet saapuivat lähetystönä kuvernööri Stackelbergin luo silloin ja rukoilevat vesissä silmin anteeksiantoa huonosta elämästään...

Sen anteeksipyynnön esittää valtioneuvos omassa persoonassaan hyvinkin maukaasti. Sitten näyttelee valtioneuvos edelleen:

— "Mitä?" ärjyy Stackelberg. "Fallesmannit ovat hulluja tai juovuksissa! Mitä? Ulos! Mitä?" Nyt seuraa selvitys nimismiesten puolelta. Stackelberg lyö kätensä yhteen, siunaa ja lausuu: "Det är misstag... Joka haluaa, menee naimisiin ... sillä hyvä!" Näin virkakirje peruutettiin. Mutta Stackelberg, joka minua oli jo kauan suututtanut, tunsikin auktoriteettinsa menneen sen tien ja otti sopivana hetkenä virkaeron, juttelee valtioneuvos taas tämän vanhan, mutta silti aina tuoreen lorun mielihyvällä.

— Niin kävi ja sinun tähtesi Bondas menetti virkansa, lisää Littov.

— Näin on "Bondaan" hyvä olla. Sillä nyt hänen ei tarvitse mennä koskaan naimisiin. Ja klubi elättää miehensä.

— Malttakaapas, vaikka "Bondas" vielä joutuukin naimisiin, huomauttaa salaperäisesti merikoulunjohtaja Abrahamson, tämä kipeäsääri.

— Nyt menemme joukolla juomaan "Bondaan" vaahtoavan maljan, esittää
Littov.

Herrat nauraen siirtyvät suureen saliin, mistä lasisirut ovat jo poistettut. Sinne kokoontuu joka puolelta sivuhuoneista illan vieraita.

— Nyt on klubin virallinen ohjelma loppunut, hyvät herrat! Alkaa vapaa ohjelma ja pikkutunnit. Kenellä on huumoria, osottakoon sen teossa! Kaikkea muuta saa tehdä, mutta ei ... no minun ei tarvitse *sitä* sanoa, puhuu valtioneuvos nauraen ja merkittävästi silmäten merikapteeni Hartmaniin.

Maisteri Littov tilaa viinurilta punssia ja rinkeliä. Sitten pyytää hän Johnsonilta sen ripa-astian, mikä lähetetään huolellisesti puhdistettavaksi.

Ja Littovin tummanpunaiset konjakkikasvot, joissa on vieläkin koreampi nenä, hiilenmustine silmineen ovat hyvin pirullisessa irstyksessä, kun hän nyt tuohon ripa-astiaan kaataa keltaista punssia ja sekaan sipultelee vehnäsrinkeliä.

Koko joukko jännitettyinä katsoo toimitusta.

Sitten Littov alkaa puhua:

— Saan esittää "Bondaan" maljan oikeassa Ruotsin punssissa. Hän on puhdasverinen puoluetoveri ja ansaitsee yleisen tunnustuksen. On klubimme virvottava ilonsuoni. Eläköön! Ylös ilmaan!

Miesjoukolla remuten ja nauraa hohottaen viskataan "Bondas" kohti kattoa ja hurrataan.

Maisteri ensin maistaa maljasta. Muu joukko jäljessä. Kaikilla muilla paitsi "Bondaalla" on ylen ... ylen hauska. He ovat nauruun katketa.

"Bondas" on lumenkalpea häpeästä ja sisäinen tuska häntä värisyttää. Sillä hän tuntee karvaasti, että häntä verisesti pilkataan. Ja aina on tässä seurassa pilkattu.

Mutta hän ei uskalla panna vastaan, vaikka kärsiikin tuosta marakattiroolistaan.

Kun "Bondaan" malja on juotu, lauletaan: "Minun kultani kaunis on".

Sitten kutsuu valtioneuvos viinurin. Samassa menee hän Harryn luo, joka on vaipunut syvään sampanjan maistelemiseen Fleegen kanssa. Hän tekee Harrylle joitakin merkkejä, mutta niitä ei Harry huomaa.

Valtioneuvos poistuu närkästyneenä. Pahatuuli hänen sisuksiaan repii. Mutta hänkö sitä nyt päällepäin näyttelisi!

Siinä aletaan kantaa pöydälle jotain hyvinkin makeannäköistä monilla ryyteillä ja kastikkeella höystettyä seosta. Madeirapulloja ja korkeita viinilaseja seuraa mukana.

Kun kaikki on valmista, katoaa viinuri ja valtioneuvos haastaa juhlallisesti:

— Herrat ovat hyvät ja haukkaavat, kunnes illallinen joutuu, esipalaksi vähän hanhenmaksapasteijia.

Samassa hän etsii kanttori Krook'in, ja viepi puujalkamiehen käsikoukussa ruoalle.

Toiset samaten paritusten käsikoukussa seuraavat jäljessä.

Maistettuaan ruokaa kohottaa valtioneuvos madeiralasinsa ja esittää isoisänsä maljan, hän kun kuului olleen mainio hanhien kasvattaja.

— Missähän tässä on koira haudattuna? miettii Krook ja tuntee vastenmielisyyttä valtioneuvokseen.

Kun on syöty, kysyy valtioneuvos kasvot pirullisessa irvistyksessä ja katseessa kaksinkertainen rivous:

— Miltä pasteiji maistui?

— Mainiota! huudetaan vastaan.

— Kiittäkää autuasta isoisääni. Ne olivat hänen säämiskähousunsa, vastaa valtioneuvos noin vain kuin ohimennen.

Mutta silmälasien takana nauraa silmän syrjässä veitikka.

Yhden ja toisen sisua pyrkii puistauttamaan, kun kuulee, mitä on syönyt.

Ja seuraa yleinen syljeksiminen kuin merikivussa.

Kun sitä on aikansa tehty, julistaa valtioneuvos:

— Huuhtokaamme suumme! Voimakas on ihmisen mielikuviutus. Se oli sittenkin *oikeata* hanhenmaksapasteijia.

Nyt räjähtää yleinen nauru ja madeira saa kyytinsä.

Harry on voittanut vastenmielisyytensä seuraan. Kiitos siitä sekä tuon esiintymismenestyksen että sampanjankin. Ja pappa sitten kokonaan lumosi hänen puolihumaltuneet aivonsa kiivaalla puoluepuheellaan.

Nyt hän muutaman pöydän ääressä istuen kauppaneuvos Fleegen kanssa kahden tekee laajalti hänelle selkoa Lontoon Westminster Abbeysta, jossa hän ulkomaanmatkallaan kävi.

Ja hän yhä nousee humalan hunajavuorta ylös, mistä näkee ympäristön kirkastetussa hohteessa.

Tämä on ratsastamista oman verensä säkenöivillä mielikuvilla, on huvittelua nuorten hermojen tuoreilla tunteilla, joihin uppoaa kuin autereisiin avaruuksiin ilman määrää ja tarkoitusta. Elää vain nykyhetken syvyyttään myöten. Silmissä on yhtenäisen kevyt harso, jonka läpi näkee pelkkää iloa, iloa, iloa...

Ja mikä koski suonissa kuohuu!

Tämä on määrätöntä hauskuutta, sillä hermot ottavat ulkomaailmasta vastaan vain näköhäiriöitä ja sisällä aivoissa palaa kuin tunteiden ilotulitus.

Fleege kohottaa lasinsa ja kilistää Harryn kanssa. Harry kilistää vastaan ja lausuu jonkun säkeen Franzénin "Sampanjaviinistä".

— Tatarant—tatarant—tataraa! kuulee hän samalla kauppaneuvos Elersin takanaan laulavan. Elers pyytää esittää Harrylle veljenmaljaa.

Mainiota! Harry on valmis. Ja veljenmalja juodaan vanhan hyvän tavan mukaan oikeat kädet toistensa kourussa.

Seuraa niitä toisiakin veljenmaljoja. Nämä ikämiehet tahtovat hänet vertaisekseen nostaa. Toiset setiä, toiset veljiä! Hurraa! Maaailma pyörii kuin korea saippuakupla tyynen illan kimaltelevassa ilmassa.

Valtioneuvos katsoo tuota menoa yhä enemmän närkästyneenä. Joko laskeupi Harry näiden toisten tasalle? Ei se ole hänen mieleensä, että Harry noin...

Mutta hän päättää voittaa itsensä ja antaa tällä kertaa anteeksi Harrylle, jonka hän jo aikaa sitten olisi suonut menneen tiehensä.

Tämän valtioneuvoksen närkästyksen katkaisee iloinen yllätys.

Sillä siinä samassa seisoo salissa neljä nuorta tyttöä, jotka maisteri Littov on johtanut sinne ja nyt nauraen pakisee:

— Herrasväki on hyvä ja käy tanssiin.

Ovat oikeita Ruotsin tyttöjä. Kolme on maisteri haetuttanut Fleegeen vaunuilla. "Promenadista" ja neljäs on Seurahuoneen oma tyttö.

Tytöt ovat valkoisissa leningeissä kukat hiuksissa, keveät atlaskengät jaloissa ja jalkaa verhoava hieno silkisukka. Yksi on tumma kuin yö ja silmissä pohjaton syvyys keimailevaa hymyä, toinen valkea kuin päivä ja kultakutreissa kaiken maailman toalettiainesten tuoksu, kolmas ohut ja keveä perhonen, pieni kuin keskenkasvuinen tyttö, mutta silmien alla viivat, jotka tietävät puhua valvotuista öistä Venuksen tempelissä, ja neljäs pitkän-pitkä juhlallinen naisvartalo, joka jo vuosia sitten heitti hyvästit lapsuuden viattomille vähäpätöisyyksille ja käsitti elämän arvon intohimon tullessa.

Tämä viimeinen on Seurahuoneen oma tyttö. Tyttöjen parissa on maisteri Littov kuin kala vedessä. Nuo vavahtelevat kädetkin saavat ryhtiä ja hän pyörästelee kuin nuori kavaljeeri.

Hän tarjoaa kätensä tuolle tummalle immelle. Harry hyökkää perhosen kimppuun. Merikoulunjohtaja Abrahamson huonoilla jaloillaan kuljettele kultakutrista, mutta kapteeni Hartman sitä pitkää tyttöä. Krook asettuu soittokoneen ääreen. Juhlallinen valssi alkaa ja Elers tilaa tusinan sampanjaa. Valtioneuvos ottaa "Bondaan" parikseen, Fleege viinurin j.n.e. Ja nyt mennään kuin lehdet tuulessa. Kun on tanssittu, vievät herrat naisensa sivuhuoneihin, kantavat sinne sampanjaa ja lemmentuoksu alkaa.

Mutta valtioneuvos on vanha viisas. Hän ei myönnä pitkää väliaikaa, kun uusi soitto aletaan ja tytöt käydään hakemassa uuteen tanssiin. Näin jatkuu yö.

Kunnes alkavat herkulliset illalliset, joiden jälkeen valtioneuvos lähettää humaltuneina "Promenadin" tytöt kotiinsa.

Siitä on tulla riita maisteri Littovin kanssa.

Mutta valtioneuvos niin määrää.

Seuraa näytelmäkappale Seurahuoneen pienellä näyttämöllä. Sen on valtioneuvos kirjoittanut, Krook säveltänyt ja sen esittävät Abrahamson, Johnson ja vahtimestari. On naurava pilkka joistakin läsnäolevista. Sillä Abrahamson ei ole kukaan muu kuin maisteri Littov, Johnson ei kukaan muu kuin merikapteeni Hartman ja vahtimestari ei kukaan muu kuin "rauhan enkeli".

Mutta haavoitetut nauravat mukana. Ja ilo on täydellinen.

Näytelmän jälkeen taas ryypätään. Mutta sitten tulee yön loistonnumero: "Bondaan" naittaminen. Se on Abrahamsonin tämän illan keksintö. Ja aivan "Bondaan" arvaamatta.

Yks kaks tanssii saliin puolihumalaisena yöpuvussa se pitkä tyttö. Ja lentää oikopäätä "Bondaan" kaulaan. "Bondas" raukka pakenee ... pakenee ... syleksii ... vihassa sähisee kuin kissa koiralle ... suuttuneena ärjyy ja kiukuttelee ... syleksii ja kiukuttelee. Tyttö vain yltyy häntä ahdistamaan, nostelee kovin sopimattomasti hamettaan ... kätensä syleilyyn kohottaa.

Kaikki ovat naurusta kuolla. Mutta "Bondas" kauhusta hikoilee.

Nyt loppuu ilveily räiskyvään kätten taputukseen, minkä valtioneuvos alottaa.

"Bondas" parka on kuin piesty koira häpeissään ja kyynelkarpalo on hänen silmäkulmassaan.

Nyt valtioneuvos julistaa tämän illan "Bondaan" kollehdin tuottaneen niin ja niin paljon.

Mutta "Bondas" loukossa itkee ... tietysti aika humalassa.

Siinä samassa helähtää jotain kappaleiksi.

Merikapteeni Hartman viskasi Krookin puujalan, minkä tämä oli irroittanut vierelleen tuolille, salin suureen seinäpeiliin, kaikista hienoimpaan tryymoo-kuvastimeen, mikä pirstoiksi särkyi. Sen kiilloitetun, sirotekoisen puujalan. Ja huutaa samassa kurkuntäydeltä:

— Kanttori sen rikkipotkaisu!

Hän saa naurajat puolelleen. Mutta merikapteeni Norrgård ymmärtää hetkensä tulleen: Hartman on taas pirstomisvirmassaan.

Miehissä talutetaan Hartman sivuhuoneeseen, jonne telkitään Norrgårdin ja sampanjan kanssa. Siellä saa hänet "rauhan enkeli" uneen viihdyttää.

Juominki yltyy. Sillä Hartmania on tähän asti hiukan pelätty. Seurahuoneen isäntä, saksalainen kellarimestari, pyydetään mukaan.

Viinuri, vahtimestari, biljardipoika, piijat ja rengit juovat herrain jäänöksiä.

Koko tuo suuri talo on nousuviinassa. Et siinä löytäisi yhtään selvää ihmistä. Tässä hienon-hienossa, kalliissa ja kauniissa ilolinnassa kaupungin keskellä!

Syysyön taivaalla kieppuvat kirkkaat tähdet. Toisinaan näkyy pitkän-pitkä tähdenlento kauniissa kaaressa.

Yö on kylmä ja pimeä. Kadulla kävelevä vartiopoliisi silmää aralla kunnioituksella valoissaan uivaa "Susilaa". Mutta sen vanhojen ikkunaverhojen läpi ei pääse tunkeumaan uteliaan silmä. Korva sieltä vain erottaa yhtä ja toista.

Mutta poliisi ymmärtää velvollisuutensa olevan kulkea korvat tukossa Seurahuoneen ohi.

Sillä se ja sen hienous on kokonaan ulkopuolella hänen tehtäviään.

Ankarata vaitioloa vaadittiin sisäpuolellakin olijoilta.

Kuitenkin vienoja kuiskeita aina pääsee asianomaisten rouvien korviin.

Niin että tämäkin yö on taas rouvien tuskayö.

III.

Harry.

Kun syksyinen aamu valkenee, näyttäytyy orgiain toinen puoli. Harry makaa muutaman sivuhuoneen

lattialla pää pesukaapin sisällä. Itse valtioneuvos sohvalta samassa huoneessa paitahihasillaan. Kauppaneuvos Elersiltä on nuttu halki-repeytynyt ja hän ottaa unta lattialla poikki-puolin. Kauppaneuvos Fleege kuorsaa nojatuolissa istuallaan.

Samallinen näkö toisissakin sivuhuoneissa. Suuressa juhlasalissa on lasisirpaleita läjäpäässä. Saksalainen isäntä nukkuu siellä pöydällä ja "Bondas" puolialastomana pöydän alla. Sillä yöllä hän uhalla riisuttiin, kun sitä ennen Abrahamson oli hänellä ratsastanut ympäri salia.

Koko suuri talo humalassa kuorsaa ... kuorsaa.

Ja kuitenkin on sunnuntai-aamu. Pyhän Mikkelin päivän aamu.

Aurinko näyttää kaikki alastomassa surkeudessaan. Viimeiset poismenneet humalassaan tajusivat vetää ylös ikkunaverhot, kun oli jo selvä päivä.

Mutta eivät tajunneet tulia sammuttaa. Niin tulet palavat rinnan auringon kanssa ja kuin häpeävät omaa itseään nousevassa päivässä.

Lienee aamulla menossa kahdeksas tunti, kun Harry herää. Hän kauhistuneena hyppää ylös. Silmät iskevät tulta, jalkoja jäykistää, ruumis on kuin satojen äimien pistelejä ja suussa kuin palava tulikivihöyry. Janottaa, pyörryttää, päässä on kuin irtonaisia kipeitä kappaleita. Hän lyyhistyy väsyneenä takaisin tuolille. Sillä silmissäkin on kaikki sekaisin kuin katselisi hän ympäristöönsä saunan kuumassa höyryssä.

— Voi Jumala sentään!

Hän avaa liivinsä. Kuuma hiki pursuaa ruumiista, vesihelmet otsalle nousevat, mutta kurkussa on erämaan kuivuus.

— Missä minä olen?

Kohtaus menee vähitellen ohitse. Mutta ruumiiseen jää jäytävä raukeus ja sisuksia repii poltteleva katumus.

Nyt hän jo näkee ympäristönsä. Nuo kuorsaavat vanhat herrat.

Mutta samassa häntä ylönannattaa.

Harry hyppää ylös, vaikka tuntuu kuin kävelisi hän veitsien terillä. Ja heittää inhoavan katseen huoneeseen kuin takapihan likoihin, jotka kevät oli paljastanut.

Ja lähtee.

Suuressa salissa sama hirvittävä näkö. Hän on pyörtyä tästä sekamelskasta. Rikottuja laseja, puoleksijuotuja avattuja pulloja, toiset tyhjinä kumollaan neste valuneena pöytäliinalle, särjettyjä kuvastimia, tahrittuja kukka-astioita, sikarinpätkiä siellä ja täällä — on kuin maanjäristys olisi käynyt! Nuo pöydillä, sohvilla ja pöytien alla nukkuvat ihmiset kuin sen uhreja, jotka se on pyörryksiin lyönyt.

— Onko koko talossa normaali-ihmistä?

Harry kulkee huoneesta huoneeseen. Sama törky kaikkialla. Ja samat kuorsaavat ruumiit.

Hän joutuu ravintolatyttöjenkin huoneeseen. Siellä puolialastomia naisruumiita ja sen pitkän tytön kanssa samassa sängyssä kuorsaa merikoulunjohtaja Abrahamson.

Viinanjumala on leikannut kypsän sadon. Harry sammuttelee tulia. Noita kynttilöitä ja lamppuja puhaltaessaan, jotka tuikuttavat niin ... niin alakuloisina kuin ympäristöönsä häveten, tuntuu hänestä kuin sammuttelisi hän omia parhaita pyrkimyksiään.

Hänkin on viskannut ihanteensa lokaan. On juonut ihmisen itsestään perin-pohjin ja maannut yönsä mustassa humalassa. Hän! — Voinko minä enää kohota? Harry menee peilin eteen. Ennen kuvastin aina oli hänelle niin rakas ja hyväilevä. Terveenpunakkaa miestä ja koreita ... koreita kasvoja se ennen hänelle näytti. Ja näyttikin kuin laulaen ja leikitellen. Sillä sen hiotulta pinnalta ikäänkuin ponnahti hänen korviinsa ihana laulu: "Noin kaunis ja ryhdikäs ja sorja! Noin kaunis olet, oi Harry!"

Niin peili ennen lauloi. Ja hän vastaan sille hymyili.

Mutta nyt ... nyt ... nyt?

Hän näkee pöhöttyneet kasvot, näkee kamalasti verestävät silmät, näkee kalpean, riutuneen ihon, pörröisen tukan, näkee ... näkee — irvikuvan siitä Harrystä, joka juopuneita inhoaa!

Tämän likaisen, tahritun, kuin deekiksellä olevan herrasmiehen peili hänelle nyt näyttää kuin surren sitä Harryä, joka peittyi viime yön pikkukaupungin paksuimman porvarihumalan alle.

— Armahda minua! Näinkö yhdessä yössä ihminen voi muuttua? Kiharat ... hipiä ... silmät ... missä ... missä ... missä?

Hänelle kuin huutamalla huutavat ympäröivät esineet:

— Näiden huoneiden helvetillisessä viinahöyryssä ... noissa juoduissa pulloissa ... rikotuissa laseissa!

Harry kokee laitella itseään mahdollisimman parhaaseen kuntoon. Sammuttaa kaikki tulet. Tulee sitten eteiseen, missä ovenvartia nukkuu polviaan vasten edessään puoleksijuotu punssipullo...

Harry karkaa ulos raittiiseen syysaamuun.

Ulkoilmaan päästyään tuntuu hänestä kuin tulisi hän kuolleiden talosta, jostain ruumiiden leikkaushuoneesta, jossa on oma puolimädännyt tuoksunsa ja sen ilmassa kaiman löyhkä.

Kokonainen ryhmä säälittäviä ... syvästi säälittäviä olentoja jää hänen taaksensa tuonne hautausmaahan, jossa viina teki eläviä vainajia.

Taivaalla loistaa ryhdikkäänä aurinko ja lähettää hänen kipeille silmilleen kultaiset voiteensa. Mutta se samalla hirvittävästi syyttää. Se on kuin ääneen nuhteileisi: "Sinä, roisto, joka tapoit paremman itsesi ... sinä ... sinä!"

Aamun tuuli huhuilee puissa ja nuolee humalan hikeä hänen kasvoiltaan. Mutta se samalla kuin korvista kiinnitarttuu, ravistelee väsynyttä miestä ja salaperäisesti kuiskaa: "On tässä kylässä renttuja kasvamassa. Jos entiset kuolevat, niin uudet sijalle astuvat".

Linnut visertelevät puissa. Mutta ne ovat kuin häntä kutitteleisivat:
"Mukamas hieno herra! Makaa yönsä Susilan loukossa pää pesukaapissa!
Hyi ... hyi!"

Ja lentää tirsкуttavat uudelle oksalle samaa soimausta laulamaan.

— Mihin minä menen?

Ennen ei koskaan ole Harry ollut yötä poissa kodista näillä matkoilla. Ja nyt ilmestyy aivan tuohon silmä silmää vasten huolestunut mamma, jolla on suurella sykkyrällä monien neulain varassa harmaa hopeatukka, vaikka on vasta viidenkymmenen vanha. Silmissä särkynyt sydämen suru, vaikka huulet ovatkin vaiti...

Raivottaret riehuvat Harryn povessa. Häntä repii elämänsä ensimmäisen juopumuksen kalvava katumus. Hän on nyt juuri niinkuin se levyseppä, joka pitää tapanaan maata kadulla eläimellisessä humalassa, kunnes poliisi hänet korjaa. Juuri sellainen! Vaahto käy sen miehen suusta, sillä viinan sininen liekki sisuksista nousee.

Se on mieltäkääntelevä näkö. Ja Harry pelkää nähdä humalassa sitä levyseppää.

On ennen peljännyt. Mutta nyt ... nyt ... nyt?

Saisi peljätä itseään. Sillä ne silmät, jotka ennen inhosivat, nyt itse leiskaavat veripunaisina kokoöisestä juopumuksesta. Ne samat silmät olivat hirvittävät veripallot peilistä nähdä ... ne ne samat silmät. Armahda sitä rutistunutta miestä!

— Mihin minä menen?

Samassa pamahtaa aivan kuin korvan juuressa ylhäältä tapulista suuren kirkonkellon kumahdus.

Harry säikähtää niin, että hypähtää, sillä hänen hermonsä ovat äärimmilleen ärtyneet.

Tuo ääni, joka ilmaa yht'äkkiä halkaisi kuin pitkäisen jylinä, kutsuu syntisiä tilille.

Sieltä ylhäältä jatkuu sitten verkkaisa kovin juhlallinen soitto. Se pyytää seurakuntaa sunnuntaihartauteen.

Sillä nyt on pyhän Mikkelin päivä.

— Pium paum! Pium paum!

Korkean syysaamun kantavassa ilmassa heläjää kirkonkellojen kirkas malmiääni kuin arkkienkeli

Mikaelin pasuuna juhlivana, pyhyyttä vaativana.

— Pium paum! Pium paum!

Voi taivas! Siinä kirkon kupeella nukkuu pyhän Mikon aamuna kirkonkellojen soidessa kaupungin johtava hienosto sikahumalassa.

— Pium paum! Pium paum!

Mutta sellaista on tehty jo miespolvet ... kymmeniä ... kymmeniä vuosia...

— Pium paum! Pium paum!

Harrynkin pappa on kertonut, että isoisä kun ryhtyi juomaan, sulkeutui moneksi vuorokaudeksi huoneeseensa. Ja joi niin pitkälle, että *delirium* kaikkine kauhuineen saapui ja tarvittiin lääkärit sairasta virvottamaan.

— Pium paum! Pium paum!

Ja pappa? Miten monasti on pappakin erehtynyt?

Juuri sama pappa, joka nytkin siellä ... siellä kuorsaa.

— Oi sentään!

— Pium paum! Pium paum!

Muutamanakin talvi-iltana jo poikasena sai hän sattumalta olla mukana kohtauksessa, joka leikkasi hänen lapsensydäntään kuin puukolla. Hyi! Pappa kannettiin läpi-humaltuneena reestä ja renki kiroili häntä. Pappa ähkyi ... äkkyi. Mutta piijat nauroivat katketakseen. Ja härnäsivät valtioneuvosta: "Kopeloipas meitä nytkin, jos pystyt. Tässä ollaan eikä kerrankaan tarvitse pelätä. Vanha rytky!"

Ja taas nauroivat herraa hilatessaan sisälle sänkykamariin.

Syrjästä salaa kuuli ja näki Harry kaikki. Ja mammakin kuuli ja näki. Mutta mamma paineli käsiään ristiin, että luut ruskivat ... kuin katkeileisivat. Ja itki. Puristi häntä sydäntään vasten ja itki ... itkemästä päästyäkin itki.

Siiloin Harry päätti, ettei hän ole koskaan noin kuin pappa.

Ja mamma aina opetti, että olutlasissakin on ilkeä sisilisko, vaikka ei sitä näy. Se menee juojan vatsaan ja siellä puree hirveillä hampaillaan suurempia haavoja kuin mikään koira. Sitten se siellä rupeaa kasvamaan ja pullistamaan, jotta paisuu niin suuri vatsa kuin merikapteeni Hartmanilla on.

Ja kun mamma iltaisin luki hänen vuoteensa ääressä rukouksen: "Gud som hafver barnen kär", keskusteltiin aina siitäkin sisiliskosta.

Vedet tulevat Harryn silmiin tätä kaikkea muistiin johtaessaan.

Sillä nyt?

Samassa tuo tuuli hänen korviinsa tutun ... oi, niin niin tutun äänen!
Kosken kohina on hänestä aina ollut hyvin ... hyvin rakasta.

Ja tuon vanhan rakkaan ystävän tuttu kutsu nytkin hänen korviinsa otti.

Se kuin etäältä huutaa: "Tule! Tule!"

Ja Harry menee ... menee riemuiten, että löysi lohduttajansa.

Se koski se laulaa. Ja se suihkuen hyppii, kurimoissa tanssii, vaahtopäissä kuohuu. Se elää kuin riemastunut ylkä häyötään: vallatonna, vapautuneena, himokkaana!

Tämä koski on osotettu kansalle vapauden symboliksi. Ja tällä korkealla rantatöyräällä on tämän kaupungin pyhät muistot. Sillä on seisonut Franzén, Runeberg, Topelius aivan niinkuin hän — Harry — nyt seisoo.

Tässä on hänestä kuin suurten henkien kosketusta. Ja näistä muistoista nytkin punoutuu henkinen säie, joka sitoo Harryn sielun haavoja.

Hän viskaa kulonkeltaiselle nurmelle kävelyshaalinsa, laskeutuu kyynärpäälleen makuulle sen päälle, sulkee silmänsä ja kuuntelee kosken kohinaa. Kuuntelee ... kuuntelee ... sieluunsa ahmii kuin suureen

henkiseen nälkäänsä tätä vesivirran laulua, joka ohimennen otettuna kuulostaa niin kovin yksitoikkoiselta. Mutta Harryn korva siinä erottaa monemmoista ääntä. On valitusta noissa laajoissa korkeissa vesikehissä, jotka kurimoissa ahdistettuina ulvovat. Entä sitten riemahtelevaa iloa tuossa ylhäälle hypähtelevässä kuohutanssissa, joka on kuin luonnon vallattominta leikinlyöntiä! Siinä se soipi ylväänä humuna veden vapauslaulu. Monet muut soinnut ja väliäänät tekevät kosken kaikki muut liikahtelemiset. On siinä hyvinkin hienon-hienoa erilaista vivahdusta...

Kummallista! Se jättiläinen nyt kuin rukoilee.

Ainakin Harryn korvat niin kuulevat. Ah! Kyllä se rukoilee. Mutta suuresti ja laajasti kuin tuhat ... kuin kymmentuhatlukuinen seurakunta hiljaa hymisten maailman suurimmassa tuomiokirkossa.

Sellainen sekava hyvin ... hyvin monien huulten hiljainen supatus on nyt sen kohinassa. Se rukoilee!

Jo erottaa Harry sanojakin ... jo ... jo. — Nouse ... nouse ... nou...
Siihen se loppuu. Harry sulkee edelleen silmänsä ja kuuntelee...

Hän kuulee vain oman sydämensä kovasti lyövän ja suonensa ohimoilla takovan.

Nuo sanat hänen aivoihinsa nousivat. Mutta koskestako ... vai omastako sielusta? Kaiketi molemmista yhteisesti. Suuri pyörryttävä rohkeus tempaa Harryn mukaansa.

Hän kyllä nousee! Joka ei ole langennut, sillä ei ole nousemisenkaan makeutta. Lankeemus... Tilapäinen hairahdus...

Kaikki sellainen on vain tomua kukan lehdillä, jonka ensimmäinen tuuli pois puhaltaa.

Hän tunsu monta toveriaan, jotka jo koulupoikina talviyössä humalassa hoippuroivat. Hän tiesi nuoria neitejä, jotka eivät rippikouluun asti kestäneet viattomina.

Jokaisella on heikko hetkensä. Toisella ennemmin, toisella myöhemmin.
Mutta kaikki kerran lankeavat.

Se on luonnon sääntö. Eikä silti luonto jätä lapsiaan. Se sitoo niiden kompastumisen haavat ja antaa uudet voimat, millä päästä jaloilleen.

Synti on vain pahan omantunnon keksimä termi. Sillä rikkoa ja nousta ... se on juuri ihmiselämää. Ja on ollut maailman alusta lähtien.

Ja kuka täällä vaeltaa jumalaisena alusta loppuun asti? Vain luulosaira, mutta eivät terveet ihmiset.

Näin Harry arvailee. Ja tunnelmissaan kasvaa. Sillä äsken juuri tuo mahtava koski pyytämällä pyysi häntä nousemaan.

Nousemaan!

Eilenillalla hänkin menetti mielensä tasapainon ja satoi ohimoilleen rypäleseppeleitä. Silloin oli se hänen kipeä hetkensä ... se, joka kerran kaikille tulee. Se lankeemuksen kipeä hetki.

Mutta tästä sairaudesta nousee hän kahta terveempänä. Ja tekee lupauksen, mikä on luja kuin rautainen kahle ja heltämätön kuin teräsvanne.

Syvä sielullinen pyrkimys vapisuttaa Harryn väsynyttä hermostoa.

Hänellä kuin silmät pettävät tässä veden yhtenäisessä vilinässä. Ja hänellä kuin korvat kuulevat väärin tässä kosken huhuilevassa kohinassa. Tämä kuohujen valkoinen nousu on omiaan luomaan ihmismieleessä suuria aikomuksia.

Ja varsinkin niitä nuorissa aivoissa, jotka vielä valuvat viimeöisen humalan niihin kokoamasta verestä.

Siinä Harry käsi-poskella makaa syksyisellä nurmikolla kävely-shaalinsa päällä kosken törmällä ja unohtaa, että mamma illalla hänen kodista lähtiessään klubin juhlaan oli erittäin hermostunut.

Koskella on nyt ja on aina ollut häneen hypnoottinen voima. Aina siitä lähtien, kun hän sitä oppi rakastamaan kasvavana poikana muutamana Pohjolan valoisana kevät-kesän yönä.

Tervakansa.

— Katsoppas herraa, kun humalassa makooa. On ottanut pyhäksi liian ryyppyn, kuulee Harry yks kaks alhaalta karkean äänen sanovan kuin häntä tarkoittaen.

Sitten kuuluu rietasta naurunhihitystä.

Harry säikähtää. Tuollaista raakaa puhetta itsestään ei Harry vielä milloinkaan ole kuullut. Ei milloinkaan.

Hän hypähtää ylös ja näkee alhaalla törmän reunalla tervamiehen sauvovan pitkää venettään ylös koskea. Ja tuon tuostakin häneen silmäävän ja nauravan häntä veneen peräpuolella sauvovalle eukolleen. Keskellä venettä istuu vielä korealla raudoitetulla matka-arkulla toinen nainen. Kaikki ovat hänestä kovin huvitetut, osottelevat häntä ja nauravat.

— Eivätkö tuon kummempia? äännähtää Harry ja samalla suutuksissaan potkaisee törmältä jalallaan kiven alas kohti venettä.

Se kierii vimmattua vauhtia ja räjähtää veneen syrjään, jotta paukahtaa.

Sillä vene kulkee aivan törmän reunaa.

Mies heristää sauvallaan ja kiroaa. Harryä kohtaaus naurattaa. Hän ärjäisee:

— Tshuudilaisia moukkia!

— Hää? huutaa mies.

— Suomalaisia perkeleitä!

— Mitä kiroat? ärähtää vaimo.

— Kiroan sinut Turkestanin arolle, josta alkuaan olet peruisin.

— Ptyih! sylkäisee vaimo.

— Tervahanheja! Ylettykö hanhen kaula solmuun? huutaa nyt Harry yhä kiihtyneenä, vaikka itsekin ymmärtää, että tuo on aivan typerästi sanottu. Mutta vanha koulupoikamainen sukkeluus tuli ihan itsestään huulille.

Mies on pitkä, luinen ja yhtä ruskea kuin kaupunkiin tuomansa terva. Vielä syyskylmässä on hänen päässään karttuuninen kuin poikasen ohut lippalakki ja yllä punainen puolivillainen pusero, minkä alta mustunut hurstipaita esiintyöntyy. Ja nälän kuivaama pitkä kaula hoikka kuin hanhella. Eukko on tervavaimon tervavaisissa koristeissa. Yltä päätä likainen. Ja puvussa paksut värit. Sääret paljastuvat pieksusaappaissa, kun hameet sauvoessa ovat polviin asti ylhäällä.

Se keskellä venettä istuva tyttö on kuin kumppaneitaan ujosteleisi.

Seuraa vielä jäljessä toisia veneitä.

Aivan törmän juurta leikkaa väylä uomansa. Ja sentähden veneetkin kulkevat sitä kuin kyljillään sivuten. Niin likeltä.

Nuo veneet, jotka ovat pitkät ja kapeat kuin sukkulat. Ja niissä olevat ihmiset, jotka ovat niin laihat, niin luiset, niin villinnäköiset.

Mutta tuo tyttö tuossa ensimmäisen veneen arkulla on toisista poikkeus.

Veneitä on paljonkin. Ja perätysten ne nousevat ylös kuin pororaita. Sellaiseen kulkuun pakottaa väylän ahtaus.

Helei, sitä ponnistelemista ja kiskomista! Pitkät kaulat etäälle kurkottuvat sauvointa pitkin. Ja silloin ne ovat kuin hanhella, joka aikoo nielaista. Siitä tuo verinen sukkeluus tervahanhen nälkäisestä kaulasta. Siliä se on ylimaan nälkämatkuetta tämä karavaani laineiden päällä ja menossa kotiin kaupungista. Ne ovat koskien merimiehiä, jotka suuren osan kesäänsä aalloilla elävät.

Harry silmää tarkemmin ensi veneessä keskellä istuvaa naista, jonka huomaa nuoreksi mansikkahuuliseksi tytöksi. Tyttö on sokea pikisilmä ja lukee kädessään olevaa "Salamaa".

Siinä on tuossa tytössä jo kuin kulttuurin pohjamaali Harryn mielestä. Onhan sen puku puhdas, huivi

silityksen jäljestä vielä taitteessaan ja lyhyessä päällysröijyssä on suuret kiiltävät metallinapit.

— Aa! Jopas kerkesi "Salama" tervatytönkin näppiin, kummastelee Harry ja sydäntyy.

— Viskaa se sanomalehti koskeen, niin saat minulta setelin, huutaa Harry tyttölle.

— Enkä viskaa. Vien sen kotiini ja luen sielläkin, vastaa tyttö nauraen.

Peijakkaalla kuinka on kauniit terveet valkoiset hampaat!

— On niitä enemmänkin mukana, puhuu mies.

— Vai on.

— Tuossa arkussa on kokonainen nippu. Ilmaiseksi eilen rannassa antoivat ja käskivät viedä kotiin ja siellä jakaa, ehättää vaimokin puhumaan.

— Oo-hoo. Yy-hyy.

Harryllä venyy nenä pitkäksi.

— Ja niitä viitsitte sinne asti kuljettaa. Heitätte mokomat jokeen, puhuu Harry.

— Eipä heitetäkään! Kuuluvat niissä herroja haukuksivan ... niistävän sellaisia kakkulaneniä kuin sinäkin, joka kiviä rauhallisten kulkijain veneihin potkit. Maltasta kun ensi kerran tullaan kaupunkiin, niin haetaan sinut ylös. Lienet jonkun patruunan poika ja noin hävitön meille köyhille, jotka teille rikkautta keräämme.

Tämä kävi jo Harryn sydämelle.

— Olen valtioneuvos Nicanderin nuori herra. Teinkin äsken väärin. Ja tahdon toiste syyntä sovittaa. Hakekaa minut ensi kerralla, huutaa Harry.

— Kas niin vain! Lääninsihteerin nuori herra. Ja juuri hänen kanssaan ollaan tervakaupoissa. Arvasinpas! Mutta tiedätkö, kenen sisar on tuo tyttö, joka tuossa paltamon keskellä istuu? kysyy mies tosissaan.

Tyttö häpeilee. Mutta Harry nauraa. Oli niin koomillisen naivi tuollainen kysymys hänelle.

— Se on tuon uuden sanomalehden pääherran sisar, puhuu mies voitonriemuisena.

— Maisteri Tervon sisar? Oo!

— Justiin.

— Sieltä se on meidän puolen miehiä. Niinkuin herra kyllä hyvin tietää. Naapurivaarassa vielä äitinsäkin elää. Ja tämä tyttö on meillä kasvattina.

— Sillä lailla! Ennen olisi teitä pitänyt tavata, kun teillä on noin suuria tuttavuuksia.

— On ne koko suuria. O'on itse Sotkamon Kukkosia.

Väkevässä koskessa meni paltamo aina pari tuumaa eteenpäin yksillä sauvoimen pamahduksilla. Siten kävi mahdolliseksi tämä keskustelu.

Mutta nyt alkoi vene jo päästä suvantoon. Ja liukua keveämmin eteenpäin.

Kukkonen nosti lippalakkiaan hyvästiksi Harrylle, joka tuskin vastaan päättään nyökäytti.

— Sinne se "Salama" jo matkailee pitkin vesireittiä. Siellä leimahtaa ja mielet ... tervakansan mielet palamaan lyöpi. Ukkonen sieltä voi kuulua tänne rantamaahan asti, miettii Harry synkkänä.

— Papan tervaystävät sitä sinne niputtain vievät riemusydämin...

— Oi sentään sitä Tervoa! Miten julkeaa palkita hyväntekijöitään! lähtee hiljaan kuin pakosta Harryn huulilta.

Ja nyt Tervo on ottanut papan tervatuttavat lehtensä asiamiehiksi!
Pappa on epäsuorasti aivan fennomaanian palveluksessa...

Kun veneet nousivat jo tuolla ylhäällä, istuutui Harry uudelleen. Ja katseli ylimaan tervakansan

koskea ylös kapuamista, mikä paikottain näytti yhtä vaivalloiselta kuin nouseminen ylös jyrkkää vuorta.

Nyt vetävät miehet vitsaköysistä veneitään siellä ylempänä sitä varten rakennettua kivilaituria pitkin läpi kiivaimpien kuohujen toisten sauvoimella auttaessa.

Tänne etäälle näyttää se silmään pienoiskoossa. Ja on kuin hauskaa panoraamaa katselisi. Jylhä mylvivä koski leveänä aallokkona ja sen kaupunginpuoleisella rannalla pitkän-pitkä nauha tervaveneitä, joissa miesten käsissä sauvoimet märkyyttään välähtelevät auringon paisteessa ylös ilmaan nostettaessa. Se nauha luikertaa pitkin vettä kuin suuri käärme ja hyvin hitaasti mataa ylöspäin. Sillä koski kyllä jaksaa vetää kissanhäntää miesten kanssa.

Yht'äkkiä Harry muistaa jotain erikoista.

Kun Tervo oli koulun viime luokalla ja hän sen keskimäisellä, niin Tervo muutamana kevätiltana kuljettaa hänet koskille huudahtaen: "Ensimmäiset tervaveneet ovat jo tulleet".

Se oli Tervosta yhtä riemunsanoma kuin jos ensimmäiset pääskyselät olisivat saapuneet.

Ja sitten poikki suurten siltojen kävelivät he ulkosatamaan katsomaan noita ensimmäisiä tervaveneitä.

Siellä Tervo suin-päin hyppäsi veneisiin, kätteli niissä ihmisiä, puristeli niiden rumia likaisia kouria erityisellä mielihyvällä, söi näiden ihmisten akanaleipää ja joi niiden kisseränhapanta piimää. Hän oli niiden parissa kuin kotonaan ja silmissä leimusi lämmin kiilto. Kyseli kuulumiset, tiedusteli, onko uusia tulijoita. Ja kun sai tietää, että on, niin heitti pikaiset hyvästit. Ja lähti. Vei Harrynkin mukanaan pitkin metsäistä tietä ylös kosken alkupäähän, jonne oli monet virstat. Mutta kevät-yö oli kuin tehty sitä kulkea.

Sillä matkalla avasi Tervo Harrylle ylimaan kurjan kauneuden ja kertoi hirvittävän nälkäsadun siitä, miten häneltä koti meni ryöstöhuutokauppaan. Mutta visusti salasi, kenelle se meni.

— Mutta sinne sitä siltikin mieli palastaa, oli hän lopettanut.

Kosken niskalla oli rykelmä veneitä juuri lähdössä alas. Tervo taas hyppäsi siihen, joka rannasta ensimmäisenä ulostui, antoi laskumiehelle kättä ja jäi hänen lähelleen vettä äyskäröimään.

Harry jäi kahden vaiheelle, mennäkö veneeseen vai ei. Mutta Tervo makein sanoin vietteli mukaan. Lupasi Harrylle nyt näyttävänsä kosken salatun lumouksen. Ja Harry meni.

Mutta sydän hänellä takoi korviin, kun vene puski ensimmäisten kuohujen sisään, ja huuto huulilta pääsi, kun kylmää vettä aika viskaus kasvoille lensi.

Mutta Tervo nauroi ja lauloi, kehui tämän olevan sitä huimaavinta karusellia, mitä inehmolle tarjona on.

Rannat juoksivat vilisten, vesi kuohuili korvien tasalla ja pitkin selkärankaa viilsi huikea, ytimiä leikkaava pelko.

Mutta pelko muuttui pian sulaksi nautinnoksi.

Valoisassa kevätyössä teki tämä mäenlasku vesien kuohumäessä Harryyn hyvin syvän vaikutuksen.

Kaikki muu nukkui ja oli vaiti, paitsi koski ja he koskimiehet. Sentähden retki tuntui kahta hauskemmalta. Se oli kuin varpaisilla kulkua luvattomien vapisuttavien nautintojen huumeessa.

Se koskenlasku sinä valoisana kevätyönä.

Kosken alla heidät pois-laskettiin. Käsi-kädessä hyvästeli Harrykin tervamiehet ja kiitokseksi kumarteli. Mutta Tervo lupasi miehille kesäksi tulevansa taas ylimaahan. Ja kun he jäivät kahden rannalle ja veneet jo olivat poistuneet, hyppeli Tervo iloisena ja sitten äkkiä tempasi Harryn puoleensa ja puhui:

— Noita ihmisiä sinun, Harry, pitäisi paremmin tuntea. Ja jos sinusta kerran maailmassa tulee tervapatruuna, niin ethän henno heitä nylkeä? Nyt näit, että oiva ihmisiä ovatkin, kun heihin tutustuu.

Tuona iltana ja tuona yönä tunsu Harry ensi kerran outoa pelonsekaista nautintoa. Kun hän Tervon kanssa kulki kohti kotia äänettömällä kaduilla, joiden molemmilla puolin oli nukkuvat talot, tunsu hän sielullista kiintymistä Tervoon ensi kerran elämässään. Tämä retki oli kyllä kotiväkeen nähden luvaton retki ja Tervo oli hänet sille viekotellut. Mutta Harry oli sillä tuntenut ja kokenut niin paljon uutta ja kaunista, että häntä aivan vapisutti sen riemu. Ja siitä yöstä se alkoi hänen suuri rakkautensa tähän

koskeen.

Tällöin oli Harry ensimmäisen ja ainoan kerran seurustellut tervakansan kanssa. Se yö oli syöpynyt hänen muistiinsa lähtemätönnä tuon oudon ja kauniin tunnelman vuoksi.

Ei tullut enää uudistetuksi sen perästä koskenlaskua. Sillä se oli huimaavaa hupia eikä hän siitä uskaltanut mammalle sanaakaan virkkaa.

Mutta se oli sentään hauskanrohkea retki se retki kosken kuohujen sylissä. Silloin tämä koski nosti hänet ylös vesikäsivarsilleen, hypitti ja hypytti kuin tulisimman oriin selässä. Ja aina kun Harry sen retken muisti, kummasteli hän itseään, miten rohkea hän silloin oli ollut.

Mutta kaikki oli Tervon työtä.

Tällä retkellä Tervo ja Harry ensi kerran veljestyivät. Mutta kohta taas erkanivat.

Sydän vapisten pelosta oli Harry kotipihaa lähestynyt. Sillä miten päästä sisään mamman ja papan tietämättä?

Tervo tuli avuksi. Herätti piiat. Ja kyökkitietä pääsi Harry salaa kamariinsa.

Se retki oli kaikin puolin luvaton retki. Mutta suloinen ja hurmaava retki.

Jos Tervon kouluaikaa vielä olisi jatkunut, olisi heistä varmasti tullut hyvät ystävät. Niin vieraat kuin siihen asti olivatkin olleet. Mutta se kohta loppui. Eikä Tervo sitten palannut tervakaupunkiin kuin sattumalta käymään.

Tuona yönä oli Tervo hänelle näyttänyt suurena, uhkarohkeana, miellyttävänä. Mutta nyt...! Harry vetää tiukemmalle ruumiiseensa englantilaista kävely-shaaliaan ja laittelee kakkuloita nenällään.

Hänelle se tervamaa on sentään pimeä maa. Jotain likaista ... raakaa se käsite kaikessa ohuudessaan hänen mieleensä tuopi ... litteitä laihoja naamoja, nykeröneniä ja kovin luisia poskipäitä, joiden hampaiden välissä narskaa puolikypsä akanainen pettuleipä. Ja pienestä pojasta lähtien on hän nähnyt tervamiehiä aina kesäisin satamäärin. Mutta aina niiden alennustilassa. Milloin kuumilla kaupungin kivikaduilla parvittain juovuksissa tai ylönantamassa kapakkojen porttipielissä, milloin suurten tavaramakasiinien välissä omissa tervasatamissaan eläimellisessä humalassa.

Ja nyt Tervokin — heidän parhaimpansa — näin teki! Pilkkaa sitä, mitä pitäisi pyhänä pitää...

Keskellä Harryn mietteitä alkaa ilma hänen korvissaan ilkeästi täristä. Hän kääntyy katsomaan. Täyttä juoksua porhaltavat Fieegen parihevoseet leikattuine häntineen ja kiharoituine harjoineen ylös kosken ensimmäiselle jättiläissillalle.

Kuski istuu vaunujen nokalla jäykkänä ammattipuvussaan, kupeella korkea piiska siima ilmassa häilyen.

Niitä seuraavat Elersin harmaat keisarintallista ostetut papurikot vaunuineen.

Harry erottaa istujatkin. Ensimmäisissä vaunuissa on Fleege ja valtioneuvos. Toisissa Elers, maisteri Littov ja rehtori Heideman. Viena hölkkää nousevat sillalle, sillä siinä on sakonalaista ajaa juosten.

Suuri mahtava puusilta korkealla kivisten arkkujen päällä kumisee hevosten alla. Elersin hevoset astuvat totutussa marssitahdissa. Se on komeata väkeä päältä-nähden tuo tuossa, joka ajaa. Siellä vaunuineen korkean-korkealla sillalla ovat kuin pilvissä alhaalta kosken pinnalta nähden tervamiehen silmään. Sillä nyt taas par'aikaa nousee siinä ylös uusi raita paltamoita.

Fleege vaunuistaan heittää ylpeän katseen koskelle kohti tervamiehiä. Tervakuningas siinä katsoo sauvovaa tervamiestä ja sitä vettä, joka hänelle kulta kuohuu.

— Lieneeköhän Elers-veljellä jo ehyt takki? miettii Harry surunsekaisella hymyllä.

Nyt huomaa Fleege sillan vastakkaisella puolella korkean miesolennon silkkihattu päässä ja harteilla mahtava levätti.

Hän näkee parhaaksi pitää suunsa kiinni ja tuuppaa valtioneuvosta kylkeen:

— Katsoppas tuota, kuiskaa.

— Itse teidän ylhäisyytenne, naurahtaa valtioneuvos, mutta on harmistunut.

Fieege parantaa asentoaan, hengittää korkeaksi rintansa ja juhlallisine laajoine poskipartoineen

musta puolisolinterihattu päässään on hän majesteetillinen koruvaunuissaan.

Valtioneuvos ei ole tietääkseenkään. Istuu ja hohtaa ivanaurussa.

— Kulkee kuin Caesar togassaan Rooman forumilla! kuuluu klassillisesti sivistynyt Heideman huudahtavan.

Samassa huomaa Harrykin vaunuja vastaanastuvan Tervon. Maisteri on tavallisessa laajassa levätissään, jota hän itsetietoisella ryhdillä kantaa.

Kohtaus on Harrystä huvittava. Siinä tulee vastatusten hyvin kriittisenä hetkenä kaksi kenraalia. Toinen on Tervo, joka kai kuvittelee taakseen taisteluarmeijaksi kaikki erämaiden puolivillit tshuudit. Toinen on valtioneuvos, tämä ruotsalaisen porvari- ja virkamiesluokan itsemäärätty johtaja, jonka takana pitäisi olla kaupungin koko vallasväki eheänä rintamana.

Nyt tullaan silmä silmää vasten.

Kohteliaasti lentää korkealle silkkihattu maisten Tervon kädessä tehden ilmassa sievän kaaren. Niin samaten vaunuissa olevien päähineet.

Mutta Tervon kasvoilla ilkamoipi pilkka. Sillä hän kyllä arvaa, millä matkalla ja millä päällä herrat ajavat.

Herroilla olisi tehnyt mieli kääntää Tervolle selkä ja siten jo toteuttaa yöllistä uhkaa. Mutta nyt näin arkana hetkenä Tervo heidät näki, että teki hyvääkin päästä näin sievästi ohi.

— Ovat menossa "Promenadiin" ... sinne Littovin haaremiin ... juhlan räpäisille ... heh! arvailee Tervo.

Sen arvaa Harrykin. Ja hän kääntää päänsä pois, jotta Tervo ei häntä huomaisi.

Ja vienosti kiroaa. Ei hän kironnut Tervoa. Mutta noita ajavia.

Vaunut menevät menoaan. Ja niiden mukana kaupungin ensimmäiset herrat, joihin rahvas katsoo ylös kuin puolijumaliin.

— Mutta kuinka kauan? kysyy Tervo ja kääntyy kaupunkiin.

Hän oli silloilla kävelemässä koskimiehiä tähystämässä. Sillä edelleen hän on koskien punainen ihailija.

Harry kuulee takanaan pehmeitä askeleita ja kirkuvia poikain huutoja.

Kokonainen lauma paljasjalkaisia katuvillejä rientää häntä kohti ja huutaa:

— Herrassöötinki ostaa minulta ... minulta ... minulta.

Hänen nenänsä eteen tuuppaa "Salamaa" monta pientä likaista kättä.

— Paljostako teillä sitä kaikkiaan on? kysyy Harry kovin juhlallisena.

— Maksaa kymmenen penniä, huudetaan.

— Nuoko kaikki?

Pojat kummeksivat.

— Ostan kaikki. Laskekaa!

Alkaa huima sanomalehtien laskeminen. Pojat sitten ilmoittavat hinnan. Harry maksaa. Ja saa "Salamoita" aikamoisen pinkan.

— Uusia painosta noutamaan! huutavat pojat iloissaan livistäessään tiehensä.

Mutta yksi jää syrjästä Harryä ihmettelemään.

Yhden lehden erottaa Harry lukeakseen ja koko muun pinkan lennättää syksyiseen koskeen.

Mutta se kurkalta katseleva poika arastellen palaa hänen luokseen kysymään:

— Ostaako herrassöötinki vieläkin? Kyllä kai.

— Paljonko teillä niitä vielä on?

— Painossa noin korkea läjä.

Poika osottaa sylen verran ylös maasta.

— Ohhoh! En osta enää.

Samassa poika menee onkimaan koskesta lehtiä.

— Kuule! Ne on minun omaisuuttani. Anna olla siellä. Kuulehan, hunsvotti.

Mutta poika on nykäissyt lehdet kiveltä, mille ne lensivät ja kiittää Harryn nenän eteen.

— Paljonko maksatte, niin viskaan ne takaisin? utelee poika.

— Annan tästä kepeistä sinulle, katurakki, ärjäisee Harry ja kimpoaa ylös.

Mutta poika on mennyt jo lehtineen sen tien. Eikä Harry osaa muuta kuin ihmetellä, miten paljon kauppaälyä katu kasvattaa.

— Tervolla on tänään hyvä onni ... niin on, hymähtää hän ja katsoo varovasti ympärilleen.

Sitten hän laskeutuu hiukan alemmaksi ja siellä kuin salaa lukee lehteä.

Tervakansa ... tervakansa ... tervakansa ... sieltä lehdestä yhtenäen hyppi hänen silmiinsä.

Ja se tuskastuttaa. Sillä tässä siis nuo sauvojat löytävät oman itsensä.

Mutta se on vain yksi ainoa artikkeli, johon hänen silmänsä sattui. Sillä on muustakin ... ja paljon onkin.

Harry lukee puoliääneen:

— "Ruotsikkojen naamiohuvit. Hommaavat parhaallaan ruotsikot naamarihuveja. Mutta kolme pääpukaria ei mitään naamiota kaipaa. Kunhan eräs vesiselvänä huveihin astuu" — se on tietysti merikapteeni Hartman, arvailee Harry — "niin häntä ei tunneta. Sen takaamme. Jospa toinen"... Harry lukee sen hyvin hiljaan, sillä siinä sanottiin rumaa papasta. "Ehkä kolmas jättää ruokottomuutensa kotiin" — on tietysti merikoulunjohtaja Abrahamson — "niin hänkin vierailee aivan outona omassa seurakunnassaan. Suurin osa on taas niin läpikuultavaa herrasväkeä, ett'ei sitä naamarikaan jaksa peittää".

Harryllä sisu nousee.

— Huh huh! Nytpä ... nytpä ... nytpä ... hä! Raakalainen!

Hän repii lehden, repii ja syleksii.

— Että kehtaa!

Harrylle teki aivan ruumiillisesti paha. Mutta nyt hänen piti välttämättömästi saada puhua papalle ja muille.

Puhua niin, että heidän korvansa kuumenevat. Näyttää heille päin silmiä, mikä hävytön vihollinen heitä vakoilee. Hyi!

Harry silmäsi vielä ylös koskelle.

— Ja siellä se matkaa ylöspäin se likalehti. Tällaista onkin Tervon tervakansan rakkaus? Oh! Kovin ... kovin tervaista...

Mutta tervamiehiä ei enää näkynt. Ne olivat jo hävinneet omalle vesitielleen.

V.

"Promenadissa".

"Vägen tili Promenad" lukee Harry muutamasta valkoiseksi maalatusta taulusta maantien poskessa ulkosatamassa. Ja siinä taulussa mustaksi maalattu käsi viittaa oikealle.

Hän on harmistuneena ja kovassa mielenliikutuksessa perilletullut. "Promenadissa" ei Harry ollut koskaan ennen käynyt. Sillä se oli vanhain herrain vieraspaikka.

Ja tämä "Littovin haaremi", joksi sitä kaupungilla sanottiin, kummitteli hyvin salaperäisenä ihmisten aivoissa. Rouvat siitä hermostuneella kauhulla toisilleen puhuivat. Ja oikein siistissä seurassa siitä peräti vaiettiin. Sillä se oli verhottu jonkinmoiseen hekuman harsoon. Kuiskailtiin, että siellä kaikki kuoleman synnit olivat kuin kotonaan, että viattomien tyttöjen alla maa siellä poltteli astua. Ja kaiken tämän synnä olivat "Promenadin" kovin sievät ruotsalaiset ravintolatytöt.

Harry kääntyy osotetulle lehtokujalle. Tämä on solakoilla koivuilla kuin holvattu vihreälle nurmelle, joka kyllä nyt vivahtaa keltaiselle.

Riemuissaan tätä tietä kulkija astuu, vaikka nyt koivujen lehdet ovatkin syksyn puremat ja osaksi jo maahan varisseet.

Tällaista tietä on pitkältä. Sitten aukeaa eteen kaunis puisto, jonka nurmikot ovat hyvin hoidetut ja istutukset maulla tehdyt. Täällä on köynnöskasveja muodostettuja pieniä huoneita penkkeineen ja pöytineen. Ovat n.s. rakkauden luolia. Näihin, kun elokuun kuutamo tummanhopeisena värisee lämpöisessä kesäyössä, siirtyvät vanhat herrat tyttöjen ja sampanjan kanssa. Silloin nuortuu vanha veri rakastamaan ja nauttimaan. Laulu laulettu vanhan miehen särähtelevällä äänellä kuuluu köynnösmökistä köynnösmökkiin. Ja sitä säestävät sampanjakorkkien poksahdukset, korkean lasin kilinä ja tyttöjen nauru.

Harry näkee myös suuria kukkalavoja ja erityisiä häkkeitä eläimiä varten. Täällä on siis eläintarhakin. Keskellä on puiden ympäröimänä aukea ympyrä koristekasveineen, jotka kaartavat vihreätä pylvästä, minkä nenässä on kiiltelevä suuri metallipallo.

Taka-alalla pilkoittaa puiden sylistä keikaileva huvilarakennus, minkä eteen vie kuin viivoittimella vedettynä suora hyvin hoidettu hiekkatie. Huvilan otsalla on Ruotsin sinikeltainen lippu ja sen yläverannalla ovat vielä kesäiset vaateverhot kuten akuttimet ikkunoissa.

Näkemänsä näin myöhäisellä syksylläkin hurmaa Harrya. "Promenad" kantoi ulkoravintolan nimeä. Mutta näin päältä nähden tuntuu se Harrystä miljoonamiehen kesähuvilalta. Niinkuin se olikin.

Mutta miten kumman kiehtova se suvisametissaan mahtoikaan olla!

Ja kuitenkin tämä korea puisto ja tämä sorea huvila salasi sisäänsä monet julmat tappelut, eläimelliset juomingit, alastomat sukupuolisuhteet.

Siitä se öinen kaamea maine, joka kaupungilla tämän kasveihin salatun asunnon päällä leijaili.

Se olikin etäällä ja syrjässä muista huviloista kuin salaisten syntien erakkotemppeleinä.

Mutta meri sille lähetti vierasvaraisena suolaiset hyväilynsä ja aurinko sitä helli kuin lapsen puhdasta otsaa.

Kaupungin rahvas suoranaisesti pelkäsi tätä ilopaikkaa ja upotti sen juorujuttujen mustiin maineihin.

Nähdessään talon ja ympäristön riemuitsi siitä Harry.

Mutta samassa kuuluu sisältä läpi avatun ikkunan huikea kirous, erotti lasin helinää ja "rauhan enkeli" kuljettaa merikapteeni Hartmania ulos vilvottelemaan.

Se kauniin-kaunis vaikutus Harryn mielestä oli mennyt sen tien. Synkkänä hän hyppää ylös rappuja ja tulee alakerran eteiseen. Sen seinät ovat melkein pelkkää peiliä!

— Renttu! Mitä täällä teet? ärjäistään hänelle samassa aivan puhtaalla ruotsinkielellä.

Harry on jo pelästyneenä poiskääntynyt. Mutta silloin hän huomaa nurkassa suuressa valkoisessa rautahäkissä koukkunokka papukaijan. Se se hänelle laittoi noin vilpittömän tervehdyksen. Lintu on niin opetettu ja se on montakin vierasta, jotka eivät kuuluneet talon tuttavalliseen seuraan, poisajanut.

Mutta niin on tarkoituskin.

Kun Harry astuu sisähuoneeseen, otetaan hän vastaan räiskyvillä kättentaputuksilla ja huudetaan:

— Bravo!

Siinä on seura eileniltaisia ystäviä.

Mutta tähän huoneeseen ei Harry aio jäädä. Hän kävelee sen poikki bufettiin, jossa taas suurten kaappien seinät ovat pelkkää peililasia.

Siinä tiskiä vasten makaa pari nuorta naista nauraen jutellen. Ne ovat pyntätyt kuin lasten vauvat kaiken maailman koristeilla.

— Katso ... katso! Nuori herrassöötinki..! huudahtaa se toinen, joka on sama eilisen illan tumma tyttö, kumppanilleen, mikä taas ei ole muu kuin se puolikasvanut perhonen.

— Ai! Ai! Dala-la-dala-la-laa! ääntelee perhonen.

Harry nipistää perhosta. Tämä nousee varpailleen siinä samassa. Ja alkaa kieriä valssiaskelilla ympäri huonetta laulaen ja helmojaan viskoen.

Toinen tiskin takana kohottelee jalkaansa ja lyö tahtia.

Kohtaus sieppaa Harrynkin mukaansa. Hän alkaa myös yksin kieriä valssiaskelilla pitkin huonetta. Mutta sitten tempaa kiinni perhosen. Ja nyt he yhdessä pyörivät ... pyörivät.

Samassa alkaa piano viereisessä huoneessa helkytellä valssia ja tanssivia pareja on pian joka loukko täynnä.

Näin se ilo yht'äkkiä nostettiin ylös.

Mutta Harry muisti asiansa, heitti perhosen ja meni etsimään pappaa.

Perhonen pahastui. Mutta löysi kohta lohduttajan kipeäjalkaisessa merikoulunjohtaja Abrahamsonissa, joka sekin jo oli täällä.

Muutamassa sanomattoman upeasti sisustetussa sisähuoneessa, missä erityisesti pistävät silmään alastomat naisvartalat niinhyvin tauluista seinillä kuin parista suuresta kuvaveistoksesta, tapaa Harry papan, Fleegen, Elersin, Heidemanin ja huvilan omistajan, maisteri Littovin.

Paksujen kalliiden ikkunaverhojen tähden on huoneessa puolihämärä. Ja se lisää väsymystä herrain kasvoilla. Näkee että lienteää syynalaisuutta on heidän kasvoissaan eikä keskustelu mieli luistaa.

Harry kuulee, että puhutaan juuri maisteri Tervosta ja "Salamasta".

Kun hän oviverhojen läpi pujottaupi huoneeseen, niin hämmästyvät nuo absinttilasien ääressä puolitorkkuvat vanhat herrat.

Sillä Harryn ilmestys tänne on heille kaikille yllätys. Mutta he katsovat merkitsevästi valtioneuvokseen. Ja maisteri Littov ylinnä ivaten lyö valtioneuvosta tuttavallisesti reiteen ja huomauttaa: papan poika! Vielä jotain muutakin myrkyllistä.

Valtioneuvos voittaa itsensä, vaikka suuttumus sydänjuuria puree, että näinkö Harry häpäisee itsensä.

— Jahah! Sinä, rakas lapsi, tulit pappaa hakemaan, puhuu hän tyyneesti Harrylle ja vetää hänet muassaan verhon toiselle puolelle.

Mutta täällä hän sanoo tiukasti Harrylle:

— Sinä olet liian nuori tänne. Mene matkoihisi! Viimeyöllinen riittää jo sinunlaiselle enemmän kuin kylläksi.

— Mutta pappa!

— Ei mitään vastaan. Jos et sinä lähde, niin lähden minä. Mutta yhdessä emme sovi täällä olemaan.

Tämä oli Harrystä yhtä ryöhekä tervehdys kuin papukaijan tuolla eteisessä.

— Pappa ... pappa! Tulin tärkeän asian vuoksi, puolustaa Harry.

— Tärkeitä asioita ei täällä ratkaista.

Harry huomaa hehkun papan ruskeissa silmissä ja aristuu.

Hän lähtee. Valtioneuvos palaa herrain luo:

— Sitä herttaista lasta! Tänne asti oli tullut minulta kohta pyytämään anteeksi, että viime yönä erehtyi ... kerran hänkin, puhuu valtioneuvos.

— Todellakin ... hän on enkeli! huudahtaa Littov, mutta myrkyllinen iva on hänen suupielissään.

Valtioneuvos sen kyllä huomaa, mutta jatkaa sävyisästi:

— Sellainen olin minäkin hänen iällään. Niin ettei vielä silti tarvitse kovin suuria hänestäkään toivoa.

— Kyllä Harry on paljon lupaava nuorukainen, ehättää Heideman puhumaan.

Hiljaisuus. Seinäkellon tik-tak tik-tak kuuluu äänekkään-selvästi.

Sitten valtioneuvos ärtyneenä alkaa puhua:

— Nyt on aika sinun, Littov, lopettaa tämä haaremi. Muuten "Salama" sen lopettaa. On kuitenkin kunniallisempaa, että sinä itse sen lopetat. Tiedä että tästä puoleen vaanii jokaista elämämme hetkeä räikeä paljastus "Salaman" palstoilla! Minä jo edeltäpäin häpeän.

— Olemme eläneet liian vapaasti, myönnyttelee Heideman.

— Saisimme tuhkassa katua. Sinä, Littov, et voinut pitää suoranaista haaremia, kuten turkkilainen pasha. Niin sinä pyysit ja sait ulkoravintolan oikeudet. Tämä on kuitenkin haaremi ravintolan peitossa. Nimen alla kulkee kokonaan toinen liike. Ell'et itse lopeta, niin kyllä sen muut lopettavat ... minäkin, jos niin tahdot, puhuu valtioneuvos painavasti ja lisää:

— Olet rahatoimikamarin puheenjohtaja ja kaupungin raha-asiat ovat hoidossasi ... mutta sopiiko se kapakoitsijalle?

Siinä sait, ajattelee Littov ja pureksii viiksiään.

— Kyllä Tervo löytää reiät, joista skandaalirottia sisälle pääsee, myönnyttelee Heideman.

Fleege istuu kädet ristissä pehmeässä nojatuolissa ja huokaa.

— Asiaa sietää sinun, Littov, mieltä, ehdottaa Elerskin.

— Joka on perinyt miljoonia ja pilauneen veren, ei hänestä tule kristittyä. Minä mieluummin pysynkin pakanana, ivailee vain Littov.

— Miten todellakin me olemme eläneet ilman kaikkea kritiikkiä. Huveja ... huveja ... huveja! Mutta minkälaisia? Ei teatteria, ei orkesteria, ei konsertteja. Vain viiniä ja naisia! Ah! Vanhan Lutherin parhaita herkkuja kyllä ... mutta sentäänkin... Tässä kaupungissa ei ole yhtään rakennusta, jota kehtaisi sivistyneelle arkkitehdille riemuiten osottaa. Ja kuitenkin täällä on viisi miljoonamiestä. Kolme niistä on tässä saapuvilla. Ja kaikista etumaisimmat. Ei ole mitään yhteiselle paikalle pystytettyä taideteosta ... ei niin mitään! Vaikka juuri semmoiset köyhän rahvaankin mielet tekevät suosiolliseksi "kaupungin isille". Ja iloitsevat niistä yhdessä perustajien ja kustantajien kanssa. Ajattelepa sitä, Fleege, joka olet valtuusmiesten puheenjohtaja. Ja ollut jo monet pitkät vuodet. Ulkomaalta palattuaan puhui minulle Harry kynnensilmän, miten huonossa ja ymmärtämättömässä kunnossa ovat koskisaaremmet, vaikka ne juuri meidän kaupungillamme ovat ihmeellinen kalleus, mihin laittaa ulkopuistot. Yhdessä ja kaikista parhaimmassa perkataan lohia, toisessa rumat tavaramakasiinit töröttävät ja siellä sinun ikkunasasi alla, Elers, on värjäysverstaat ja tamppilaitokset. Ohhoh sentään. Muistakaapa Rooman ja Ateenan rikkaita! Kaikki mikä itaruudeltamme on liennyt, on juotu ja ... ja ... sano sinä, Littov, se sana, jos kehtaat, puhuu edelleen valtioneuvos.

— Meillä ei ole Perikleitä, huokaa Heideman ja katsoo nöyrästi Elersiä.

— Mutta nyt, hyvät herrat, uusi aika kurkistaa ovelta. Nyt alkaa kritiikki juosta pitkin kaupungin katuja. Ja se on hirvittävä olento tällaisessa pesässä, sanon minä, huomauttaa valtioneuvos.

He kaikki sattumalta huokaavat yhteisen suuren pitkän huokaisun.

Synkkä raskas mieliala on pudonnut tämän huoneen istujiin. Heillä on kuin kyyneleet silmissä ja miljoonat sylissä. Raskaita ovat molemmat heidän kantaa.

Jonkun ajan takaa alottaa teeskentelevän remuilevasti maisteri Littov vanhan kuluneen juomalaulun, kilistää ja juo lasinsa pohjaan.

Mutta kukaan muu ei häneen yhdy. Ja sen loputtua on taas hiljaisuus huoneessa. Tik-tak tik-tak

kuuluu niin pelottavan äänekkäästi.

Vieraat ovat vaipuneet tilille oman itsensä kanssa.

Tässä istuu kasa murheellisia vanhoja herroja, joiden johdossa on koko kaupunki ja lääni.

Talisilmäinen suurivartalainen Elers panee kätensä ristiin päänsä taakse, nojaupi enemmän nojatuoliin ja lausuu vähän arastellen:

— Jopa joo. Mutta kuka on tähän kaikkeen vikapää?

Hän katsoo puolisilmällä salaa valtioneuvokseen.

Valtioneuvos sydäntyy ja rupeaa itsepuolustukseen:

— Minä tiedän, että syytätte minua, vaikka teistä kukaan ei sitä julkilausu. Minähän se olen syntipukki? Niinhän? Miksi muka isällisesti Tervoa suojelin, suosittelin, ruokin, vaatetin, rohkaisin ja ... ja laitoin miehestä oppineen herran? Minähän vielä hänelle täytenä miehenä toimitin Säästöpankista kuuden tuhannen markan lainan, jotta hän voi pääkaupungissa opiskella. Mutta eikö Heidemanille aikanaan ole tehty samoin? Vakuutan, ettei minulla ollut aavistustakaan Tervon aikeista ... näistä viime hetkien aikeista, jotka nyt painuvat päämme päälle kuin uhkaava ukkospilvi. Ei ... ei ... ei!

— Mutta ... mutta jo koulussa ... haukkui ja solvaisi ruotsinkieltä, yrittää Heideman puhumaan.

— No koulupojasta sanoa sitä tai tätä. Että kehtaat! Sapekkaaksi hänet kyllä tiesin ja kun hän kovin vaikeasti oppi ruotsia, niin uskoin hänen yksin tuon tähden vihapäissään niin käyttäyvän kuin käyttäytyi.

Heidemanin suu on tukittu.

— Oli se sentään ilkeä erehdys, että Tervo koulutettiin. Mutta juuri niin Mortimer tahtoi. Ja sitten vielä ylioppilaana hänelle varat annettiin. Etkö tiennyt hänen puolueharrastuksistaan? kysyy Elers valtioneuvokseen kääntyen.

— En kuolemaksenikaan. Kun hän luonani kävi lainaa anomassa, ei siitä puoluekysymyksestä virkattu halkaistua sanaa. Luulin häntä meidän mieheksemme. Ja hän saikin tuon lainansa lupaan jo muuan vuosi takaperin. Hän suoranaisesti pani minut pussiin. Ja siinä sitä nyt ollaan.

— Niinpä syytä itseäsi! Mutta me pesemme kätemme, lausuu juhlallisesti Fleege ja parantaa asemaansa nojatuolissa.

— Kaunista kuulla! Eikö teillä toisilla ollut yhtä korkealla silmät päässä tarkastella Tervoa kuin minullakin? Minä vastaan kyllä omasta avustuksestani. Mutta monta teidänkin soppaanne Tervo on syönyt. Eikä ole mielestäni syytä niistä minua moittia. Minä suosittelin ... mutta teillä oli tilaisuus pitää ovenne häneltä suljettuna.

Valtioneuvoksella jo posket vihasta punoittavat. Hän kyllä itse katkerasti tuntee suuren syyllisyytensä muiden silmissä ja se häntä sielullisesti repii ja raastaa. Mutta juuri siksi hän panee kovasti vastaan ja syyttää noita toisia kuin omaa pahaa mieltään keventääkseen.

— Ja kaiken lisäksi minulla oli erityinenkin syy tukea Tervoa. Mutta se syy on teille tuntematon ja pysyy sinä, puhuu valtioneuvos.

Littov kallistuu valtioneuvoksen puoleen ja kuiskaa puoliääneen hänen korvaansa:

— Eihän vain Tervo ole setä Mortimerin poika?

Kaikki nauravat. Valtioneuvos tulistuu.

— Minun poikani ei kulje fennomaanian kengissä, puhuu hän.

— Mutta Tervoako Mortimer niin pelkää? Niinkö? Ja te toiset? Kaipa minä käyn hakemassa työt rohkaisemaan herroja, sanoo Littov ja yrittää mennä.

Silloin valtioneuvos hyppää tuoliltaan, tarttuu Littovia rintapielestä ja puhuu:

— Alvar! Minun tähteni pysy täällä!

Littov istuu täysin nolattuna.

— Mutta mitä oikein tahdotte? kysyy hän kummissaan.

Sillä Littov ei jaksa ymmärtää tätä tällaista.

— Kerran täälläkin viettää siistin hetken. Sinä, Alvar, et ymmärrä meitä toisia. Sillä sinulla ei ole henkisiä harrastuksia, vaikka olet oppinut mies. Lempiaineestasi matematiikastakin sinä aina etsit aistillisuutta, jota siitä muiden on kai vaikea löytää. Ja geometriassa ovat käyrät viivat ja ympyrät sinun lemmikkejäsi. Sinä niissä tapaat yhtäläisyyttä vissien naisruumiin osien kanssa. Niin niin. Jo poikana olit ... meidän kesken puhuen ... sudenpenikka, joka raatelit alaikäisiä tyttöjä. Nyt ukkomiehenä olet neitosten pahahenki, puhuu valtioneuvos koettaen jo hymyillä.

— Mutta eivät silti pelkää kuten setä Mortimeria, nauraa Littov mukana.

— Nainen on aina enimmin rakastanut sitä, joka hänelle tekee enimmin pahaa. Sen opettaa historia, puhuu Heideman haukotellen ja jäseniään oikoen.

— Meillä on nyt, Alvar, henkisten harrastusten hetki, jota sinä et ymmärrä. Mutta ... mutta jos nyt sinäkin koettaisit ruveta ymmärtämään. Sillä Tervon ympyrät voivat pian leikata sinunkin ympyriäsi.

— Tervon? Pah! Ja tätä te pelkääte? Tämän vuoksi kiellätte itseltänne iloisen tuokion? Houkkioita! sanon minä.

Littov kaataa lasinsa täyteen, juo sen pohjaan ja lausuu:

— Meillä on ympyrä, minkä sisään voimme pakottaa Tervon liikkumattomaksi pisteeksi. Ja se ympyrä on *raha*.

Toiset yltyvät nauramaan ja onnitellaan Littovia sukkelasta keksinnöstään.

— Siltikin on oltava varuillaan jo ajoissa. On pantava raha lyömään rumpua, mikä Tervon pelottaa. Sinun lehtesi, Heideman, sietää tulla keskustelunalaiseksi. Nykyistä "Österbottenia" ei tarvitse kenenkään pelätä, lausuu valtioneuvos ja virkistyy.

Littov puhalsi keksinnöllään mielistä pois alakuloisuuden.

Alkaa laaja ja monipuolinen taistelusuunnitelma Tervoa vastaan.

Siihen puhkaisee valtioneuvoskin kaiken pahantuulensa. Siitä tulee hänelle varaventtiili, mitä myöten purkaa ulos katkeran mielensä liika kuumuus.

Ja sen ääressä mielet taas toisiinsa sointuvat kuin yksillä aivoilla ajatellen.

Mutta rakennuksen toisesta päästä tulvii ulkoilmaan laulunloilotusta ja tanssinpolkemista.

Littov pian rientää sinne hakemaan hauskeempaa seuraa.

VI.

Mamma.

Eilen illalla oli Harry tullut mamman huoneeseen tavallista juhlallisempänä ja puhunut kuin riemuissaan:

— Kuule, mamma. Nytpä et arvaa!

— Noo?

— Tiedätkö, mikä tänä iltana on?

— Kyllä.

— Siis tiedät?

— Oikeinkin hyvin.

Mamma siirsi hiilenhehkuvat silmänsä Harryn samallaisiin hiilenhehkuviin silmiin.

— Mutta minutkin on kutsuttu!

— Ja menet?

— Enkö menisi, kun pappa sen kunnian minulle osottaa?

Mamma ei puhunut mitään. Mutta käänsi lehden Fredrika Bremer-romaanissaan vissillä hermostumisella ja viskasi toisen jalan toisen päälle.

Salaa pusersi hän oikealla kädellään sydänalaansa kirjan takana.

— Mutta arvaatko, missä minä parhaallaan liikun? kysyy hän sitten.

— Kai siinä romaanissa.

— Tätä luen silmilläni. Mutta ajatukset ... oi ajatukset ... ne kiertävät vanhassa kodissa ... siellä Trottorpissa. Sinun palattuasi ja sieltä tuoreet kosketukset tuotuasi en saa sieluani siitä irti. Sinä näit sen heinäkuun iltavalaistuksessa. Eikö ollut kaunis? Eikö?

— Kaunis ... kaunis ... senhän sinulle hartaalla ihailulla vakuutin.

— Vennernin syvänsininen pinta ja verkkaan laulava satakieli pyökkipuistossa. Pienen joen rannalla se vanha rakas koti, jonka taitekatto näkyi läpi puiston kauas ... kauas ... nyt aina tänne Suomeen asti, jossa minä ... niin no...

— Kärsin...

— Arvasitpas! Vaikka pappa jäisikin tänne, mutta päästäisi meidät molemmat sinne Trottorpiin. Sillä Ruotsille sinäkin kuulut, rakas lapsi. Minä synnytin sinut Ruotsille enkä tälle ikävälle Suomelle.

— Mamma ... mamma! Sinä aina Suomea solvaat.

— En solvaa. Mutta sydämeni on siellä ... siellä! Näit kun aurinko laski ja metsä tummeni. Etkö huomannut siellä ollessasi, että se laski siellä eri tavalla kuin täällä, että metsä tummeni siellä eri tavalla kuin täällä tummenee.

— En. En ollenkaan.

— Niin. Sinä rakastat tätä maata etkä huomaa. Mutta minä sen huomaan. Sillä minä olen kärsinyt koti-ikävästä jo kolmattakymmentä vuotta.

— Ja tahtoisit takaisin?

— Vain sinun kanssasi. En ... en yksin.

— Mutta et papan kanssa?

— Emme puhu siitä. Pappa on hyvä pappa, mutta pienet ja ahtaat olot täällä hänet kuluttavat. Hän ei lähde Ruotsiin. Sillä hänkin rakastaa tätä maata, jota minä vihaan. Jo parikymmentä vuotta sitten esitin hänelle muuttoa. Mutta yhdellä ainoalla kädenliikkeellä hän jyrkästi kumosi koko tuuman ja kielsi minut ajattelemastakin sitä. Ja kun minä en päässyt takaisin Ruotsiin, niin jäi ainoaksi onnekseni elää sinussa uudelleen ruotsalainen sieluni. Minä varjelin sinut Suomelta niinkauan kuin voin. Mutta sitten loppui se varjelu. Nyt aina uudelleen muistelemalla elän nuo entiset lapsuuteni vuodet, joina minä yksin olin sinulle kaikki kaikessa. Silloin *mamma* oli sinun koko maailmasi, rakas Harry. Me puhuimme aina Ruotsista. Tummansininen Vennern oli sinulle kauan ennen tuttu kuin sen näitkään ... ja pyökkipuisto ... ja satakieli ... ja Trottorpin herraskartano ja se vanha turvekattoinen mökki, jossa sukumme kantaisä asui ja johon nyt vasta täytenä miehenä sinä sait astua. Jokaisen loukon kartanossa olin sinulle kuvannut ... kaikki oli tuttua. Kaiken tämän kotoisen kauneuden huippuna sitten se riimukivi, joka seisoi kuin koko kaukaisen elämän hautapatsaana turvekattoisen mökin sivulla ja käärmekoristeissaan kertoi Rangvaldista ja hänen taisteluistaan kaukana idässä. Tuo Rangvald lie ollut sukumme ensimmäinen ja kaatui täällä idässä. Minä olen sukumme viimeinen ja kaadun myöskin idässä barbarien sekaan. Nyt tänä kesänä sinä kaikki sait omin silmin nähdä. Mutta jo pienenä poikana tämän kaiken tunsit.

— Tunsin tavallaan. Tuota riimukiveä ja sen tarinoita pelkäsin tänne Suomeen asti, kun siitä kerroit. Mutta nyt kun sen näin, loppui se pelko peräti, jos sitä enää olikaan. Kaikki olin kuvitellut toisin, mamma, kuin mitä se todellisuudessa oli. Kun nuo kaukaisesta lapsuudesta tutut, mutta kuitenkin oudot maat ja mannut nyt näin silmästä silmään, niin minä pienenin ja ne kasvoivat. Minä vain upposin niihin tunnelmiin. Ja sen riimukiven edessä nöyränä paljastin pääni ja sen turvekattoisen tuvan seinään leikkasin omatekoisen runon veitselläni. Minut valtasi sielullinen hurmaus ja aina ... aina ajattelin silloin sinua, mamma, että kun sinäkin olisit mukana...

Mamma etsii nenäliinansa ja se kulkee kuin itsestään silmien eteen.

— Ja kuitenkin kaikki tuo vanha rakas monisatavuotinen kalleus vieraan käsissä, joka sen konkurssihuutokaupasta osti. Silloin juuri minä pyysin pappaa muuttamaan Ruotsiin ja ostamaan Trotorpin, kun se huutokauppaan joutui. Hän olisi voinut sen tehdä. Mutta jyrkällä kädenliikkeellä hän kaikki hylkäsi. Ja niin jäi minulta näkemättä tummansininen Vennern ja pyökkipuisto ja siinä laulava satakieli ... jäi kai ainiaaksi! Mutta nyt elän minä lakkaamatta siellä. Öillä näen unta Trotorpista ... päivät elän sen muistoissa ... ja kun sinä tulet lähelleni, tuntuu minusta kuin jokin salainen näkymätön huumaus vanhasta Trotorpista tuulenhenkäyksen tavalla puhaltaisi päälleni. Niin niin niin...

Mamma itkee.

— Ja arvaapa, minkä pappaa sanoi syyksi, mikä muka esti häntä silloin Ruotsiin muuttamasta.

— Noo?

— Isiltä peritty tervaliike. Hyi!

Harry hymyilee.

— Pappaa on aina vitsikäs. Hän tahtoi kai sinulle panna koko muuton leikiksi.

— Eipäs. Hän haltioissaan selitti, että vain se liike ... yksin se ... koko muuton estää.

Harry ei voinut olla hymyilemättä.

— Mutta tervaliike on juuri suomalainen liike. Ja pappaa tahtoi olla suomalainen.

— Minä en ymmärrä sitä. Kaikelle suomalaiselle olen minä kuollut. En osaa heidän kieltään kuin jonkun sanan. Enkä ole tahtonutkaan osata. Mutta jos sinä, rakas lapsi, aina pidät ruotsinkielen pyhänä ja kalliina äidinkielenäsi, niin minun elämäni ei ole ollut turha. Olen ainakin täällä vieraassa maassa kasvattanut heimolleni kiitollisen lapsen.

— Pidän, mamma ... aina ... aina.

Mamma tarttui Harryn käteen ja puristi sitä hellästi.

— Mene sitten sinne klubin kymmenvuotiseen juhlaan. Kun he sinut näkevät, niin näkevät he myöskin minun elämäntyöni. Rohkenetko siellä esiintyä?

— Vain sinun antamallasi innostuksella.

Harry suuteli mamman kättä ja lähti.

Mutta Harryn mentyä käänsi taas mamma hermostuneesti lehden Fredrika Bremer-romaanissaan. Ja heitti toisen jalan toisen päälle. Teko, jota hän ei sietänyt nähdä toisten naisten tekevän. Mutta itse kun oli hermostunut, aina siihen eksyi.

— Siellä klubissa taas ... oih! huokaa hän ja nousee kävelemään.

— Ja nyt siellä on heidän mukanaan Harrykin! Lopulta he ryöstävät hänet minulta kokonaan. Minä näen sen äidin silmilläni ... näen ... näen ... ah! Meillä ihmisillä on elettävänä vain yksi elämä. Ja kuitenkin me sitä elämme kuin olisi meillä niitäkin kymmenittäin tuhlattavana. Mitenkä suuri on inhimillinen erehdys! Siinäkin että jätetään oma maa ja oma kansa vain yhden vennonvieraan miehen vuoksi, joka tulee luoksi ja väittää: "Rakastan sinua". Niinkuin minä raukka tein. Oo! Ja entä sitten miehen vuoksi, joka viis-, kuusivuotisen avioelämän jälkeen kääntää sinulle selkänsä...!

Mamma painaa kätensä ristiin rinnalleen, pysähtyy kävelyssään keskellä huoneenlattiaa kuin jonkun näkymättömän käden pidättämänä, kuuntelee kuin kaukaisia ääniä ja lausuu profeetallisesti:

— Nyt meni minulta poikakin. Pappaa ... mies meni jo kymmeniä vuosia sitten ... sinne ... sinne pahaan maailmaan.

Mamma oli kuullut eteisestä Harryn poistuvat askeleet ja hänen hyräilevän laulunsa, kun hän ulos laskeutui.

Ja silloin lensi paha aavistus hänen sieluunsa. Se aavistus pureutuu lujasti mieleen. Ja tarvelee kaikki runolliset Trotorp-muistelut. Nyt se monien vuosien ikävä ja katkeruus kuin yht'äkkiä syöksyy hänen päälleen, kokonaisuena vuorena hautaa hänet allensa. Hän vaipuu tuon pahan aavistuksen rusikoimana nojatuoliin.

— Onneton ... onneton! He hänet minulta vievät ja silloin ... olen taas yksin kalvavan kotimaanikäväni kanssa.

Yht'äkkiä hän ponnahtaa ylös ja puhuu kiiluvain silmin:

— Mutta minä pidän Harryn omanani! Koettakoon pappa häntä itselleen vallata. Sittenkin hän on minun. Minun vereni hänessä liikkuu ... eikä papan.

Ja niinkö heikko olisi kasvatukseni ollut, ettei se tulikoetustaan kestäisi? Ei. Se on mahdotonta. Harry on edelleen mamman kiltti Harry.

Mamma tyyntyy ja lähtee taloustoimiin.

* * * * *

On jo yö. Mamma ei saa unta. Yöpuvussaan hän tuon tuostakin käy katsomassa ja kuulostamassa Harryn huoneessa. Mutta se on tyhjä ja sen koskematon vuode odottaa.

On jo kello kohta kaksi yöllä, kun mamma taas Harryn huoneeseen menee kynttilä kädessä. Mutta tyhjä vuode silmiin ottaa.

Nyt hän jää huoneeseen. Istuu keinutuoliin ja aikoo siinä odottaa, kunnes Harry tulee...

Sillä mamma tahtoo itse nähdä, minkänäköisenä Harry tulee.

Siinä on nyt jo suuri, pelottava tuska. Pitääkö hänen omin silmin nähdä Harry ... oih!

Sillä miksi hän viipyy näin kauan?

Mamma mielellään lähtisi pois huoneesta ... pakoon tuota pelottavaa näköä, jos todella Harry...

Mutta hän ei voi lähteä. Näkymätön käsi vetää häntä istumaan tuoliin ja puristaa häntä siinä.

Sillä mamma tahtoo omin silmin nähdä, minkänäköisenä Harry tulee klubista.

Jos selvänä ja kuitenkin näin myöhään, niin silloin hän Harryn syliinsä sulkee kuin suuren sankarin, joka on käynyt tulen ja veden läpi hiuskarvaa menettämättä. Mutta jos... oih!

Varmuus ... nyt juuri varmuus hänen pitää saada. Ja sitten joko suuresti riemuita tai ... itkeä verikyneleitä.

Mamma istuu ... istuu. Odottaa kuin ristitulessa, joka toiselta puolelta lämmittää, toiselta polttaa. Mutta hän tahtoo olla luja.

Jospa kuuluisivat Harryn tulevat askeleet. Niistä hän jo erottaisi, millä päällä poika kulkee.

Mutta askeleita ei kuulu. Hän ei tule. Kuuluu vain aamutuulen kohina puissa:

"Nyt poikasi sinulta ryöstettiin".

Kuuluu vain seinäkellon naksutus, jonka yksitoikkoisuudessa ikäänkuin toistuu kiduttava tuska. Kuuluu omien suonien tykytys kuin kuumeessa.

Mamma istuu ... istuu. Kellon tuntiviisari siirtyy kolmeen.

Näin hän ennen takavuosina, kun hän vielä oli nuori, pappaakin öisin odotteli kotiintulevaksi. Kävi papan makuuhuoneessa vielä senkin jälkeen odottamassa, kun pappa oli sinne muuttanut yksin makaamaan.

Siellä oli hän monet itkut itkenyt. Kunnes kyneleet kuivuivat ja hän lakkasi odottamasta.

— Niinkö kävisi Harrynkin kanssa? Ei ... ei koskaan!

Yöpuvussaan mamma hopeahiuksineen ja hiilisilmineen kynttilän tummassa valaistuksessa on kuin sairas raukka, joka keskellä yötä on noussut sängystään lepuuttamaan itseään.

Kellon tuntiviisari on jo puoli neljässä. Ja kello löi yhden heläyksen kuluneen ajan merkiksi. Se heläys meni läpi mamman luiden ja ytimien.

Hän kokosi sitten itsensä, otti kynttilänsä ja lähti omaan huoneeseensa.

Mutta hänen askeleensa horjuvat.

Ne kaikki vanhat surut taas sieluun nousevat. Kymmeniä vuosia onnetonta avioelämää ... kymmeniä vuosia kalvavaa kotimaan ikävää. Mutta tässä mustassa surumeressä kuitenkin kuin tulimajakkana oma Harry, jonka poski omassa poskessa kyyneleetkin vierivät kuin surunsuloisina, kuin puolikatkerina. Mutta nyt on tämäkin majakka sammunut ... pimeää kaikki ... kaikki!

Mamma pukeupi ja lähtee ulos juuri kun kello Harryn kamarissa lyö kumeasti neljää. Mammasta tuntuu sitä kuullessaan kuin jokainen lyönti iskisi sydämeen verihaavan.

Kellokin voi joskus aivan kuin murhata ihmisen.

Valtioneuvoksetar Nicander laskeupi ypö yksinään alas kotinsa portaita pimeään syys-aamuun. Eteisen oven ulkopuolelta reikeliin vääntäessään tuntuu hänestä itsestään siltä kuin hän ainoa viimeisenkin erän onnestaan nyt lukkoon löysi omalta itseltään. Hän ... ylhäinen ja rikas valtioneuvoksetar, jota monet pitävät kaupungin ensimmäisenä vallasnaisena, kulkee yksinään syysyössä.

Mistä saa hän nyt tällaisen rohkeuden? Sitä hän ei osaa itsekään selittää. Mutta vähemmin hän pelkää täällä ulkona kuin siellä sisällä huoneessaan.

Täällä eivät tukehduta huoneen seinät eikä katto uhkaa niskaan romahtaa. Täällä ei kuulu kellon äsken niin kiduttavaa naksutusta, mikä tänä yönä uhkasi viedä hänet pyörryksiin. Täällä ei tunnu Harryn kamarissa tuntuva tuoksu, mikä nousi aivoihin kuin rakkaasta vainajasta jäänyt lemu. Täällä ... täällä on sentään raitis yöilma ja hiljainen yö, joka tarttuu häntä ikäänkuin kainalosta ja seuraa saattajana joka askeleella.

Ei koskaan tähän asti ole mamma puhunut papasta Harrylle pahaa sanaa. Eikä sen jälkeen kuin Harry alkoi ymmärtää, hän itkenyt itkujaan Harryn nähden. Yksin hän suri ja kärsi, mutta kahden Harryn kanssa ihaili kotimaataan, sen kansaa ja sen luontoa ... kaikkea, mikä oli ruotsalaista. Ja sai siitä lohdutusta.

Mutta nyt kun pappa vietteli Harryn näille poluille, nousee uhka hänen sielussaan maalata pappa kaikessa alastomuudessaan Harrylle. Riisua hänen päältään valhekunnioituksen verho ja näyttää Harrylle isänsä siinä valaistuksessa, jossa hän mammalle jo kymmeniä vuosia oli näyttänyt... Ja kysyä, tätäkö miestä tahdot seurata?

Sillä kaiken muun voi mamma anteeksi antaa, mutta ei tätä viimeistä hirmutyötä...

Kun mamma kävelee hiljaisia katuja ohi nukkuvien talojen, herää hänessä nyt yht'äkkiä määrätön yksinäisyyden tunne. Sillä hän on kadottanut syntymämaansa ja kadottanut omaisensa.

Ja kun hän siinä kävellessään kadulla joutuu pienen työmiesasunnon luo, jonka ikkuna on valaistu eikä ikkunaverho ole aivan tiivis, tulee hän tahtomattaan katsoneeksi sinne sisälle. Siellä sisällä kehossa nukkuu pieni lapsi ja sen vanhemmat leveässä yksinkertaisessa puusängyssä. Vaimo on kietaissut kätensä miehensä kaulaan ja siinä he nukkuvat huulet vastakkain kuin suudelman vaipuneina.

— Voi onnellisia! lähtee mamman huulilta ja hiljainen nyyhkytys taas hänet valtaa.

Sillä tässä syksyisessä aamuyössä näyttää noiden köyhien ihmisten hiljainen kotionni valtioneuvoksetaresta saavuttamattomalta autuudelta.

Kohti Seurahuonetta mamma kulkee. Sillä vastustamaton voima häntä sinne kuljettaa.

Hän tahtoo juuri nyt nähdä sen talon, jossa parhaallaan viimeinen valo hänen elämänsä yössä sammuu. Juuri nyt tahtoo hän sen nähdä ja jos rohkenisi, kävisi Harrynsä poiskutsumassa.

Mutta se olisi skandaali. Eikä pappa sitä koskaan anteeksiantaisi.

Tiiviiden ikkunaverhojen takaa näkyy tuli vain heikosti. Mutta eteisessä valot riemuiten palavat ja kajastus sieltä sisältä käy pimeään yöhön yli koko rakennuksen.

Ja nyt kun aikaa sitten jo katuvalaistus on sammutettu ja vain himmeä yölamppu siellä ja täällä ikkunoissa tuikkii, tuntuu tämä Seurahuoneen täysinäinen valotulva kuin pimeässä palavalta tuliroviolta, joka palaa kuin unohdettuna yksikseen. Se on kuin öinen nuotiotuli, jonka ääreen sytyttäjät ovat nukahtaneet.

Mutta kun mamma käy lähemmäksi, niin hän jo erottaa ääntäkin ... ja kovaa ääntä.

Sillä juuri parhaallaan sisällä "Bondasta" naitetaan.

Sydäntä mammalla kouristaa. Hän vapisee, kun hän menee aivan lähelle rakennusta. Ja kuuntelee ... kuuntelee arkana ja väristen.

Sydän hyppää ... hermoissa ottaa kipeälle ... ja jalat vavahtelevat.

Tuo on merikoulunjohtaja Abrahamsonin karkeata kurkkuääntä ... tuo Elersin ilkeätä naurunhohotusta ... tuo "Bondas" retaleen mylvintää ... mutta tämä sointuva: "kyss nu, kyss nu!" on hänen oman Harrynsä puhetta!

— Raakalaismaa! kiljaisee siinä samassa mamma ulkona Harryn hävittömien sanojen kiihdyttämänä ja tuntee, että hänen polvensa pettävät.

Hän nojaupi vasten rakennusta kuin tukea etsien. Ja nyt hän aivan selvään kuulee kaiken sen rivon elämän, mikä siellä sisällä on "Bondasta" naitettaessa. Ja hän todella uskoo siellä paljon pahempaakin tehtävän, kun ei tapauksen oikeaa laitaa tunne.

Mutta nyt hänellä on kamala varmuus. Tuo Harryn puhe oli juopuneen hävyttömyyttä.

Mamma lähtee. Nyt hän on löytänyt sen, jota riensi syksy-yöhön etsimäänkin.

Hän on saanut vastauksen kysymykseensä.

Harry kulkee jo papan teitä...

Kotiin päästyään menee mamma Harryn huoneeseen ja suin päin heittäypi hänen vuoteelleen.

Nyt tässä päällysvaatteissaan Harryn vuoteessa maatessaan itkee mamma sen itkun, jota itketään vain kerran elämässä...

VII.

Pappa.

Harry tultuaan kotiinsa "Promenadista" peseytyi huolellisesti ja laskeutui levolle. Hän nukahti kohta, sillä yöllisestä mässäyksestä ja pitkästä kävelymatkasta ulkosatamaan oli hän peräti väsynyt. Hänen huoneensa oli salin kupeella. Valkoiset poimukartiinit molemmissa ikkunoissa, jotka olivat pihalle päin, laski hän alas, sillä hän tahtoi levätä täysin tyynnyttävässä valaistuksessa. Hän oli kovin arka erilaisille valovaikutuksille. Jos aurinko paistoi vapaasti huoneeseen, ei hän saanut mitenkään unta. Tuo suoraantuleva valo kiusasi häntä kuin jos joku olisi vieressä seisonut ja yhtenänsä häneen tuijottanut.

Kun hän oli nukkunut joitakin tunteja, heräsi hän oven avauksesta ja näki kynnyksellä mamman huolestunein silmin.

Harryä hävetti. Hänen sieluunsa läpi unisten aivojen nousi sellainen sekava surullinen tunnelma kuin ennen pikkupoikana, kun hän oli tehnyt jotain kovin typerää.

Mutta mamma ei puhunut mitään. Katsoi vain ja pani oven hyvin varovasti kiinni.

Eteisestä kuului kuin tukahdutettu syvä huokaus ja poistuvat askeleet.

Harry ei voinut enää nukkua. Nuo mamman huolekkaat silmät jäivät häneen katsomaan. Ne kuin kaivautuivat hänen sielunsa syvimpiin likoihin. Penkoivat siellä ja pitivät tarkastusta, joka Harryä kidutti.

Harry nousi ylös, taas peseytyi ja pukeutui huolellisesti. Pestessään leikkitteli hän vedellä viskoen sitä aina niskaan asti kuin poisajaakseen noita mamman häneen jääneitä huolekkaita silmäyksiä.

Täysin valmiina hiukset voideltuina ja koko mies hajuveden tuoksussa hän sitten vaelsi ruokasaliin arka tunto sielun pohjalla.

Mamma katsoi häntä hyvin pitkään kostean hohtavilla silmillään.

Mutta ojensi sitten hänelle kätensä tervehdykseksi.

Mamma virkkaa:

— On tuskallista, että minun pitää tehdä tällaisia havaintoja *sinustakin*.

Paino on viime sanalla. Harry ymmärtää niin hyvin kaikki. Mutta on vaiti.

He syövät äänettöminä. Papan tyhjä tuoli vaivaa molempia.

Aina kun papan tuoli on tyhjänä, on mamma surullinen. Mutta nyt kaksinkertaisesti tavallista.

On jo iltapuoli. Syötyään ottaa Harry päällysvaatteensa, hansikkaansa, keppinsä ja hattunsa.

Hän aikoi mennä ulos näkemään sunnuntai-illan katuelämää.

Mamma tuli eteen rukoilevin silmin.

— Teetkö sinä samoin kuin pappakin? Hänkin aina äänetönnä, kun häntä muistutan, kokoaa tavaransa ja menee. Mutta palaa sitten ... oih ... Jumalani!

— Ole huoletta, mamma! Menen ulos kävelemään. *Minun* tähteni ei sinun tarvitse kärsiä, vakuuttaa Harry iloisesti ja hyväilee mamman kättä.

Mutta samassa hän huomaa, miten lämmin liekki syttyi mamman murheellisissa silmissä.

— Oikein lapseni! Sinä olet omaa sydäntäni kalliimpi. Kun tulee paha hetki, niin muista silloin mammaa! Menet nyt. Mutta palaathan yöksi?

— Kyllä palaan.

— Pappa on vielä poissa. Mutta minä tiedän, missä hän on.

— Sehän on vielä klubin kymmenennen vuosijuhlan lystiä.

— Kyllä tiedän. Sinäkin viime yönä juovuit?

Tuo viimeinen tuli kuin väkinäisesti mamman kurkusta. Hänen äänensä sitä sanoessaan värähteli.

— Kyllä vähän.

— Paljonkin. Minä tiedän.

— Oli sattuma ... erehdys ... suuri erehdys, rakas mamma, ryhtyy Harry hätääntyneenä puolustamaan.

— Joitko sinä ollessasi ulkomailla? Vastaa suoraan kuin Jumalalle!

Mamman silmät naulautuvat Harryn silmiin.

— En.

— Hyvä! Minä uskon. Menet nyt. Mutta, Harry, kun tulee kiusaus, niin muista aina mammaa. Jos sinäkin alat ... juoda ... oi ... niin hiukset putoavat päästäni. En jaksa enempää. On sentään hyvä, että tähän asti olet ollut niin kiltti ... hyvä ... hyvä. Menet nyt.

Harry suuteli mammaa. Ja meni. Mutta portailta palasi hän takaisin, riisuutui ja meni mamman luo.

— Ei, mamma. Minä en tahdo mennä nyt ulos, kun sinä jäät yksin. Olen kotona sinun seuranas.

Taas yhä lämpimämmän loiston huomaa Harry mamman silmissä.

Ja tuossa tuokiossa tulee mamma Harryä kohden levitetyin käsin, sulkee hänet syleilyyn ja nyyhkyttää.

Harrynkin valtaa mielenliikutus.

— Viime yö oli niin katkera ... katkera ... huokaa mamma ja lujemmin puristaa Harryä.

Siinä samassa saapuu pappakin kotiin. Harry huomaa, miten vakoileva on mamman katse. Mutta sitten se yht'äkkiä kirkastuu. Sillä pappa on tullut *selvänä* kotiin. Ja näin varhain!

— Oliko se "Salaman" ansio? kysyy Harry itseltään.

Mutta samassa tulee mieleen papan käytös "Promenadissa". Ja Harryn sieluun tulvehtii tyytyväisyyttä, ettei pappa olekaan niin huono kuin hän joskus synkkinä hetkinään kuvaili.

— Ole hyvä ja tule kanssani hetkiseksi kahden, puhuu valtioneuvos Harrylle.

Ääni on ystävällinen, mutta samalla käskävä!

He menevät perätysten valtioneuvoksen työhuoneeseen. Siellä valtioneuvos ottaa jäykän, nuhtelevan ryhdin ja alottaa:

— Harry! Nyt minulla on sinulle paljon sanottavaa ... kovin ... kovin paljon ikävää.

Harry kuuntelee kalpeana.

— Olet hienosti kasvatettu nuoriherra. Äitisi on ruotsalainen aatelinainen ja isäsi suomalainen valtioneuvos. Sinä ymmärrät, Harry, että tällainen koti velvoittaa?

— Ymmärrän.

— Ja kuitenkin ... sentäänkin käyttäyt kuin mikä resupelle!

Valtioneuvos alkoi tulistua.

— Mutta, pappa...

— Vaiti! Minä itse tosin pyysin sinua klubiin, mutta minä luulin, että mies, joka juuri palaa ulkomailta, ymmärtää, mitä hieno käytös vaatii.

— Mutta...

— Puheestasi ja lausunnostasi minä riemuitsin. Ja jos sinäkin poistuit kuvernöörin jäljestä, niin noiden toisten olisi pitänyt huomata, että olet nuori tulevaisuuden mies, joka astut heidän päittänsä päällä. Mutta nyt. Hyi! Sinä jäit huvittelemaan kuten hekin. Aivan puustavillisesti samoin kuin hekin... Minun sydämeni hyppäsi. Ja minä olin raivostua. Sillä minä luin noiden toisten silmistä: "Ei ole poikasi parempi kuin mekään." Ja siitä minä syvästi kärsin. Mutta entä sitten? Istuit aamuun asti, nukuit lattialla ja tulet sitten jatkamaan seuraavaksi päiväksi kaupungin huonomaineisimpaan paikkaan... Silloin en enää jaksanut itseäni hillitä. Nuo toiset jo pitivät sinua aivan vertaisenaan.

— Enhän minä ... yrittää Harry.

— Petyin ... verisesti petyin. Kuljet jo silmissäni hyvin matalalla.

— Enhän minä sitä varten...

— Me vanhat herrat olemme ivallisia ja katkeria. Ja kun me panemme toimeen tuollaisia hullutuksia kuin viimeyöllinenkin, niin me samalla ivaamme itseämme. Siltä kannalta minä ne olen ottanut. Se vapaa ohjelma ei kuulunut enää sinulle. Mutta kaikista karvainta oli nähdä sinut vielä "Promenadissa".

— Enhän tullut sinne muuta varten kuin tekemään sinulle hyvin tärkeän ehdotuksen ja juuri ... niin juuri ... uskallanko sanoa?

— Uskallat.

— Moittimaan ... nuhtelemaan ... varoittamaan *teitä!*

— Meitä! Niinkö?

Valtioneuvoksen silmät kirkastuvat.

— Juuri teitä.

— Mutta me, rakas Harry, olemme parantumattomat. Me olemme jo eläneet ihmisen ulos itsestämme. Olemme karaistuneet kestämaan sellaisia öitä kuin viimeinenkin. Sillä elämässä ei löydy enää mitään meidän silmillemme verhottua. Ja me olemme poiskuoleva suku... Mutta te nuoret!

— Me nuoret?

— Saatte koettaa uudella otteella. Teillä on elämä vielä edessänne suurena ja pyhänä. Ja se avaa teille ihanuutensa ja kysyy: "Kestätkö minua? Kestätkö viiniä? Kestätkö naista? Jos kestät, niin olet onnellinen". Tuossa on elämän onni salattuna. Mutta ei missään muussa. Kestäviäkin ihmisiä löytyy aina joku sadassa. Jokainen isä toivoo, että hänen poikansa olisi yksi noita valittuja ... noita voimakkaita, joille luonto on antanut itsekieltämyksen panssaroidun haarniskan...

Valtioneuvoksella on nyt silmissä outo ja kaunis hohto.

— Minä itse en ollut noita luonnon valituita voimakkaita luonteita. Mutta sitä suurempi oli iloni, kun uskoin sinua sellaiseksi, koska kerran tähän asti olit niin kiltti. Mutta viime yö pani nurin uskoni. Minä, Harry, olen laskeutunut suurista ja puhtaista ihanteista matalan tervakaupiaan sielun tasalle. Menetkö sinäkin, Harry, yhtä alas?

Valtioneuvoksen ääni värisee ja hän tarttuu lämpimästi Harryä kädestä.

Harry muisti aamullisen päätöksensä. Nyt ne parannusmielialat tulvahtavat voimakkaina sieluun ja hänet kokonaan valtasivat.

— Minäkö? En mene! En totisesti. Olen jo pitänyt ankaraa tiliä itseni kanssa. Minä vannon...

— Hyvä! Mitä vannot?

— Että viinoja ja hekumaa läpi elämäni vihaan.

— Nyt teit Hannibal-valasi. Käy alttarille ja minä siunaan sinua.

Valtioneuvos puristaa poikansa kuumaan syleilyyn. Harry kuulee, miten papan rinta rauhattomasti huokaa. Mutta yhä lujemmin hän häntä puristaa.

Äsken mamman syleilyssä. Ja nyt papan. Harrystä tuntuu, että kaikki on jo anteeksi annettu. Hän rohkaistuu, varmenee, sielunsa papalle avaa.

— "Salamasta" minä tulin sinulle ja niille toisille "Promenadiin" puhumaan. Vain sitä varten minä sinne tulin. Minä luin sitä ja hämmästyin. Luin ja kuumenin. Luin siitä sinustakin.

— Ah! Minustakin? Noo ... minä tunnen sen.

— Sitten minä näin sitä suurin mytyin kuljetettavan ylimaahan tervakansalle. Mitäs siitä sanot?

— Se on harmillinen juttu. Tervo näyttää luovan silmänsä erityisesti juuri sinne. Mutta kai siksi, että siellä on hänen syntymäpaikkansa ... siellähän jossain tervamännyn juurella on tämän suurmiehen kätkyt heilahtanut...

— Juuri parhaallaan matkaa "Salama" arkullisittain ylös koskia.

— Se on harmillinen juttu. Tervo ymmärtää, että siellä on meidän kultakaivomme. Hän aikoo nostaa siellä mielet yrmeiksi meitä vastaan. Ymmärrän ... ymmärrän.

— Ja minä tein lujan päätöksen...

— Minkä sitten?

— Ruveta sinun luvallasi "Österbottenin" toimittajaksi. Se vanha Heideman ei enää jaksa jousta jännittää tarpeeksi kireälle eikä osaa myrkkynuolilla ampua niinkuin Tervo. Mutta vihollista vastaan on taisteltava vihollisen omilla aseilla. Heideman itse kehuu kynäni terävyyttä ja tyylini lennokasta kärjekästä sattuvaisuutta... Anna lupa, pappa, ja minä ammun Tervoon kuolettavan nuolen...!

Valtioneuvoksen rivon ruskeissa silmissä taas leimahti ja hän sanoi:

— Mutta entä juridiikka? Mitä? Ethän sentään aikone publisistiksi jäädä ... sinä ... ethän?

— En iäksi, jos niin vaadit. Mutta ainakin alulle järjestää hyvä taistelu.

— Jätä se minun huolekseni! Heidemanin nimessä minä kyllä suolaan Tervon kuin silakan nelikkoon. Jos Tervossa on pirua, niin on sitä minussakin. Hän alotti persoonatähtäyksellä. Ja otti minut ensimmäiseksi maalitaulukseen. "Promenadissa" sinun lähdettyäsi tutkimme "Salaman" näytenumeron joka rivin. Ja teimme taistelusuunnitelman. "Österbotten" puetaan kyllä uuteen haarniskaan. Se lehtiriepu onkin nykyisin kuivunut vain mamsellien novellikirjaksi ja rouvien uutislehdeksi. Ei Tervon nykyistä "Österbottenia" tarvitse peljätä. Mutta Heidemanin taakse asetetaan kokonainen patteri tarkkoja tykkinielloja, joita minä johdan. Hänen taakseen minä järjestän taistelun. Hän on vain lippu, jota edessä kannetaan. Tietysti sinunkin avustuksesi on tervetullut. Mutta varsinaiseksi toimittajaksi et rupea. Se ei sovi sinulle eikä se sovi minulle. Sinä luet juridiikkaasi. Ja kohoat ... kohoat ... noin ... noin...

Valtioneuvos teki kädellään helppotajuisia liikkeitä aste asteelta ylemmäksi.

— Mutta pappa ... sinulla on kovin korkeat unelmat minusta!

— Niin on. Toiveitani tänään pahasti vikuutit. Sentähden suutuinkin. Muista nyt täst'edes, että pappa, joka itse on valtioneuvos, toivoo pojastaan jotain, jota hänkin voisi itseltään kadehtia... Minä elän ja ... ja kuolen tässä syntymäpesässäni, mutta sinun elämäntyösi ei ole täällä...

— Mutta herrainen aika! Pitääkö minusta tulla hovioikeuden presidentti?

— Ainoastaan pojalleen voi isä avata — kerran elämässään hänellekin — sielunsa kainoimmat unelmat. Tässä on nyt meidän välillämme sellainen hetki. Sinä olet tänä päivänä tullut lannistetuksi. Tarvitset rohkaisua. Ja huomaat silloin, ett'en sinua suinkaan pidä sellaisena resupellenä kuin tänään silmissäni näyttädyit. Sinä tiedät, kuka taburetilla istuu...?

— Senaattori...!

— Juuri se. Sinun on tultava siksi. Pappa jo pääsi valtioneuvokseksi. Yksi askel enään ja minä itse istuisin taburetilla. Mutta tuon askeleen jätän sinun kiivettäväksesi sukumme kunniavuorelle nousemisessa. Tulevan senaattorin ei sovi niin elää kuin sinä yöllä ja tänä aamuna elit.

— Ei minusta ole senaattoriksi, pappa! huudahtaa Harry kuin pyörriksissä.

Valtioneuvos tulistuu:

— Miksi ei? Saanko luvan kysyä?

— Minulla on ... on huonot hermot.

— Huonot olivat minullakin. Mutta lääniä olen jo kolmekymmentä vuotta hallinnut. Kun pääsee senaattoriksi, saa kyllä levätä ja hoitaa hermojaan. Ei muuta työtä kuin allekirjoittaa.

— Mutta minäpä en voisi niin tehdä!

— Elämän varrella muuttuu ihminen vaikka miksi. Mutta nuorena on kurssi pidettävä korkealla ... muista se ... hyvin korkealla. Maisteri Littov sanoi tänään, että kun ihminen perii miljoonia ja pahan veren, niin ei hänestä tule tekemälläkään kristittyä. Hän olikin jo pikkupoikana sudenpenikka ... täysi tiikeri. Jo silloin alaikäisiä tyttölapsia raateli. Mutta sinä, Harry, olit eiliseen päivään asti minun silmissäni puhdas kuin pulmunen lumella. Olkoon sinulla edelleenkin korkeat ihanteet! Lue Runebergiä, lue Franzénia! Mutta Snellmania karta! Topelius on puoleksi lapsi eikä ketään vahingoita. Häntäkin voit lukea. Snellman on se ainainen riitakukko. Mutta hän on samalla paholainen, jolle kun nuori mies antaa pikkusormensa, niin hän pian viepi koko kädenkin. Tervo on hänen lumouksessaan. Mutta hänen Snellman-bystinsä myödään pian ryöstöhuutokaupalla...

— Ei siltä lähtökohdalta, pappa! Aatetta vastustetaan aatteella. Ruotsalaisen kulttuurin aate on korkea ja kaunis, vuossataisen hedelmällisen työn kruunaama... Kyllä se jaksaa painiskella raa'an fennomaanian kanssa. Vastustamme aatteella!

— Vaiti! Et ymmärrä. Fennomaanian alta nostaa päätään kansallisuuden aatteen satapäinen hirviö, jolla on elämisen voimaa enemmän kuin tarpeeksi. Ja Tervon suonissa on heidän vertaan ... noiden ylimaan tervamiesten verta, sameata, raakaa, raskasta, häijyä verta. Siinä se on juuri se suuri vaara. Hän ei ole outo niille, joita hän tahtoo valvatella. Hän tuntee omansa ja he hänet. Niin juuri. Kuin peilissä tuntevat he toisensa. Nyt jo lehtensä ensi numerossa hän kääntää katseensa erityisesti tervakansa. Joka kuitenkin tähän asti on ollut meidän tiukissa voissämme. On ollut meidän tuottavin tulolähteemme. Vaara uhkaa ensiksi sieltä käsin. Tervamiehet rupeavat vaatimaan korkeita hintoja ja käteistä rahaa. Sanoit "Salamaa" venekuormittain rahdatun ylimaahan. Siellä se palo syttyy, minkä savu tuntuu meidän sieramiimme asti. He rupeavat vaatimaan käteistä rahaa. Sitä hänellä itsellään ei kyllä ole. Senpä vuoksi ensimmäinen ja paras pelastus on se, että ajamme Tervon konkurssiin. Silloin ei hän saa lupaa sanomalehteäkään toimittaa. Ja silloin *gloria* hänen päänsä ympäriltä häviää. Tervakansa näkee, että mies on yhtä velkainen, yhtä rutiköyhä kuin he itsekin. Ja mitä köyhä kerjäläinen mahtavan tervapatruunin edessä voipi, sen he kyllä itse tietävät. Ei muuta kuin kumarrella varpaihinsa asti. Näin!

Valtioneuvos teki koomillisen tervamiehen kankeaa kumarrusta matkivan liikkeen ja nauroi.

— Tervolla on vielä omaisia elossa ylimaassa, puhuu Harry ja katsoo silmiin pappaa.

Papan katse käy vältteleväksi, kuin araksi, ja hän vastaa:

— Minä tiedän. Silloin kun hänet koululaisena otin suojelukseeni, tiedustin hänen perhesuhteensa taki tilaan. Hän tuli kotipitäjänsä kirkkoherran suosituskirjeet mukanaan tänne kaupunkiin tervaveneessä ylimaasta juuri ensimmäiseksi minun luokseni. Kirkkoherra oli häntä niin neuvonut ja hänellä oli mukanaan suosituskirje minulle papilta. Niinkuin sinä sen tiedät. Muistat kyllä sen pitkän laihan punatukkaisen kesakkonaama pojanvenkaleen, joka tullessaan näytti pihalla puukkoa

"Castorille", se kun haukkui häntä. Mutta siitä se yleni. Nyt hän näyttää puukkoa minulle. Sinä, Harry, menet vain lukemaan korkeita tutkinnoita. Minä jään katsomaan Tervon puukon terävyyttä. Ja minua huvittaa löytää kerrankin vastustaja, joka rohkenee otella. Menemme iltateelle. Mutta sinä, nuoriherra, valasi muista! Ellet sitä pidä, niin et kovinkaan pitkälle pääse.

— Et siis salli minun vuodeksikaan jäädä Heidemanin apulaiseksi? Minä palan innosta. Ja minä rakastan tätä kotikylääni sydämeni lämmöllä. Jokainen katukivi on minulle täällä tuttava.

— En salli. Olet liian suuri näin pieneen asiaan. Et saa ajaa tulevaisuuttasi karille ... et nyt etkä vasta ... muista se! Annatko minulle kätesi sen vakuudeksi?

Harry ei vastannut, eikä kättään antanut.

— Pappa, minä kovasti kärsin. Anna jäädä minut tänne!

— Mars! Teelle!

Harry pää täynnä kummia ajatuksia astui isänsä jäljessä ruokasaliin kuin nuori ori taluttajansa kourissa.

VIII.

Taistelu ja sen ratkaisu.

Harry ei saanut unta. Hän näki papan yhä silmissään kohteliaana illallispöydässä nostelevan hänelle ruokia ja mairittelevan. Mamma oli iloinen ja puhelias. Hän silminnähtävästi nautti jostain harvinaisesta mielialasta. Hänen hopeahiuksensa, jotka olivat kootut pyöreälle sykkyrälle pääläella, kiittelivät lampun valossa. Tuo sykkyrä oli Harryn silmissä kuin kasa palanutta harmaata tuhkaa, mitä pitävät koossa kymmenet metalli- ja luuneulat. Ja jos huolien tuuli myrskyyn nousisi, niin se sen puhaltaisi kaikkiin ilmansuuntiin. Mamma pelkäsi hiuksiansa putoavan. Mahtaisivatkohan lujemmiksi päänahkaan pureutua ja entisen kastanjanruskeutensa saada, jos hänestä — Harrystä — mamman entisestä "ack, min lille'stä" tulisi senaattori?

— Mahtaisivatkohan?

Harry toisti tuon sanan ääneensä. Jos niin tekisivät, niin uhri hänen puoleltaan ei olisi liian suuri. Mutta kuka ne on valkoisiksi värjännyt? Aika ja huolet. Mutta kuka hänelle huolia kantoi kuin tarjottimella? Pappa. Se sama pappa, joka hänestä tekee senaattorin ja itselleen epäjumalan. Hui hai! Pappa vaatii muilta ... hiuksetkin valkeiksi, kun niin voi itse huvitella. Mutta hän Harry — tuomitsee väärin. Pappa puhui vakavista taisteluista... Ehkä on pappa kovastikin kärsinyt ... pappa on voinut palaa tuhkiin jo ennenkuin mamma. Sillä ovathan hänenkin hiuksensa vaalenneet jo kauan ... kauan sitten. Ja surut itsensä tähden voivat olla yhtä karvaita kuin surut muiden tähden. Pappakin on siis taistellut huonomman itsensä kanssa. On taistellut ja verisesti tappiolle joutunut. Antanut sitten myöten ja laskenut alamäkeä, elämän puhtauden kukkulalta laskenut huimaavaa alamäkeä nautiskelijoiden suuressa kelkassa. Se puhtauden kukkula on kai varhaisimmassa nuoruudessa. Mutta maisteri Littov ei ole ollutkaan kukkulalla. Hän jo lapsena makasi suuta myöten rämeessä, kuten pappa sanoi. Ja on nyt mies, joka omassa kodissaan on pirun myllymiehenä. On ottanut urakalla ihmiskukua pilatakseen punaisilla iloilla.

Mitään puhtauden taistelua, mitään itsensä pyykkiin panemista ei pappa enää yritäkään. Hän on jo liiksi likainen oman arvostelunsa mukaan.

— Mutta te nuoret! Te saatte koettaa uudella otteella!

Nuorilta hän vaatii puhtautta. Mutta ei tarkoitusperänä, vaan kunnianhimoisten päämäärien saavuttamiskeinona. Ei olla puhdas itse puhtauden tähden, vaan että sitä tietä voi päästä senaattoriksi! Kas siinä vanhan herran moraali!

Harry naurahti. Mitään kristityn lumivalkoista puhtautta ei pappa häneltäkään suinkaan vaatinut, vaan sellaista sovinnasta puhtautta, jonka kiiltokauluksella ei ole aamuyöstäkään kapakkatahroja. Sellaista yhteiskunnallista puhtautta, jossa ihmisten silmät eivät näe likaa. Ei omantunnon puhtautta ... eikä mitään Getsemanekatumusta, vaan sitä puhtautta, jolla kaupitellaan itseään valtion korkeihin

virkoihin.

— Armahda! Minusta senaattori!

Ja näin lausuu julki vanha, viisas, paljon kokenut mies, joka on kolmekymmentä vuotta lääniä hallinnut!

Siinä täytyy olla joko narrailemassa isällinen mielikuviutus tai sitten minä olen todellakin...

Harry ei kainoudesta jatkanut ajatuksiaan, vaan hän hyppäsi vuoteesta, sytytti kynttilät ja meni suuren kuvastimen alle katselemaan itseään tulevana senaattorina.

Nuo suuret haaveikkaat silmät ... jotka onneksi eivät enää verestä ..., ilmiantavat runoilijan ... hänellä on vihkonen kauniilla käsialalla kirjoitettuja runoja ... nämä kauniit kiharat sopivat näyttelijälle ... kun hän oli viime vuotta koulupoika, niin oli hänellä kova kiusaus mennä teatteriin ja näyttellä murhenäytelmien pääsankaria ... tämä kalpea hieno hipiä sopii esteetikolle ... estetiikka on aina ollut hänen lempiaineensa ... ja koko olemus paremmin kauneuden palvelijalle kuin kylmän lain lukijalle ... ylevän aatteen miehelle kuin järjen jättiläiselle, sillä sellainenhan nyt kaikissa tapauksissa pitää senaattorin olla, vaikkapa sitten vain allekirjoittaisi.

Harry syyttää vielä palamaan suuren pöytälampan ja viheriän amppelin katossa. Sillä hän tahtoo pitää öisen ilotulituksen tulevalle senaattorille. Eikö se sitten onnistuisi se senaattoriksi tulo?

Nyt on huoneessa runsaasti valoa. Tyyntävää haaveikasta satumaista hohtoa, sillä amppelin viheriä loisto seottuu kynttelien ja lampun kirkkauteen fantastisesti.

Ja Harry siirtyy uudelleen seinäpeilin alle. Jo nyt ponnahtaa kuvastimesta häntä vastaan taas ihana ja kaunis laulu. Se laulaa hänen silmänsä syvää sielukkaisuutta, hänen kulmakarvojensa närkästyneitä ryppyjä, otsan korkeutta, poskien verevää tuoreutta, mustien kiharain hiilikiiltoa. Se vanha hyvä tuttava kuiskaa: "Kaunis ja ylhäinen."

Yö soittaa ympärillä hänelle hiljaiset, mutta kiihottavat hymninsä kuin nuorelle tytölle, joka vain sille rohkenee sulonsa paljastaa.

Siinä hän seisoo peilin alla lumivalkeisessa yöpaidassa ja paljain säärin kuin roomalainen ylimys. Ja papan loihtimat mielikuvat pyrkivät nyt hänen aivoissaan pesimään ja ne täyttämään, asunnokseen.

Hän astuu, tekee liikkeitä käsillään ja haaveksii. Mutta senaattoria ei ole hänessä mitään muuta kuin papan hänen aivoihinsa linkooma mielikuva ja komea ulkomuoto. Sillä kaikki tämä tässä haastaa itsenäisestä runoilijasta, joka luulee saavansa vuoretkin liikutuksesta kyyneltämään.

Eikö hän loppujen lopuksi olekin vielä suuri lapsi, paremmin nainen kuin mies, sillä mitä tietää nytkin tämä keikaileminen yösydännä suuren kuvastimen alla? Kuin nuorta naista, joka vain yön hiljaisuudessa uskaltaa nähdä itsensä alastomana.

Harry sammutti amppelin, lampun, kynttilät. Sillä hän häpesi itseään ja turhamaisuuttaan. Hän harppasi sänkyyn peitteen alle kuin keskenkasvuinen tyttö pakoon yön hiiriä. Jos tämän teatterin pappi olisi nähnyt, niin elämänsä lopun nauraisi Tervon ampujaa.

Häpesipä Harry omaa sisäistä likaansakin. Sillä puhtainta, mitä hänessä nytkin peilin alla kynttiläin valossa oli, oli kai hänen lumivalkea yöpaitansa. Tämä hulluttelemisen oli vielä varmaankin alkoholin fysiologista vaikutusta aivoihin, miettii hän.

Pimeässä oli turvallisempaa tulla senaattoriksi. Siinä hän pukeutui kaikessa rauhassa vitkaan ja huolella valkeihin roimahousuihin, kullattuun kaluunatakkiin, korumiekkään ja kolmikulmahattuun. Puhui ranskaa ja veti nenäliinan nutun takataskusta taiteen kaikkien sääntöjen mukaan. Istui sitten taburettipuoliympyrässä ja pyyhki kakkuloitaan nenäliinaansa ankarassa ajatustyössä maan huolista.

Nyt jo alkoi elämä laajeta hänen silmissään. Suuruusunelmat saivat paljon paremmin pohjan alleen pimeässä kuin kirkkaassa valaistuksessa. Sillä siinä ei mielinnyt tulla sisäinen ihminen mukaan. Mutta nyt se lähti. Hän tahtoo tulla senaattoriksi.

Etäinen tähti syksyn pimeällä taivaalla vilkkui ikkunaverhon raosta. Se kuin viittasi korkealle. Ja nukutti hänet lopulta uskoon kaukaisista elämän perspektiiveistä. Ja nukutti tässä samassa vuoteessa, jossa mamma viime yönä hänen tähtensä kuumat kyneleet itki.

Aamulla kun hän heräsi, oli hän iloinen ja virkeä papan suuruusunelmista. Tuntui kuin hän yhdessä yössä olisi kasvanut merkkimieheksi sen johdosta, että pappi hänestä illalla noin suurta uskoi. Tuntui kuin huoneiden seinät kumartelisivat tulevalle senaattorille ja mykät huonekalut kuiskaisivat:

— Teidän ylhäisyytenne!

Harry viheltelee, laulaa, soittaa. Ja on iloinen.

Aurinko tanssii huoneissa. Ja kaikki on hauskaa ja hyväilevää.

Koko elämä näyttää kuin suuren-suurelta ilopallolta, joka avaruudessa kierii ja riemujaan penikulmamääriin viskoo.

— Trala—la—la—la—laa!

— Noo? kysyy valtioneuvos ja ovesta kurkistaa.

Harry menee hänen luoksensa ja kysyy:

— Uskotko todellakin, että minusta *voi* tulla senaattori?

— Uskon. Ja sinusta *pitää* tulla.

— Niin ... niin, hymisee Harry hymyillen vastaan.

Valtioneuvos puristaa poikansa taas syleilyyn. Ja nyt vielä lujemmin kuin eilen.

Sillä nyt on Harry hänen unelmalleen voitettu.

Ja se tieto sykäyttää syvästi papan sydäntä.

Sillä tänä aamuhetkenä tuo unelma jo tuntuu hänestä kuin puoleksi todelta.

Se samainen unelma, joka arkana hänen sielunpohjallaan on vuosia värjöttänyt.

Eikä mitään muuta sen kalliimpaa elämässä ollut enää hänellä toivottavana.

Nyt se täyttyy!

Valtioneuvoksen vanha isänsydän sulaa tämän tähden kauniiseen perhetunnelmaan. Veret hänen hienonkalpeille kasvoilleen nousevat kuin iloliput häätalon harjalle.

Pitkien ... pitkien aikojen takaa tuntee hän taas olevansa onnellinen.

Hän heltyy ja yhä lämpenee. Siihen tulee mammakin. Harry rientää mammaa syleilemään. Sillä Harrykin on niin kovin onnellinen. Kohtauksessa on Harrylle veriin menevää lumousta.

Pappa unohtaa kaiken vanhan katkeruuden mammaa kohtaan. Kaikki ne monet kapakkayöt, jotka jo vuosia ovat hänet ja mamman jyrkästi erottaneet toisistaan.

Ja hän menee mamman luo kuin anteeksipyytäen ... kuin sovintoa tehden. Ottaa häntä kädestä ja sitä lämpimästi suutelee.

Mamma punastuu kuin oudoksuen tätä riemullista yllätystä. Hänen ruumiinsa läpi lyöpi kuin sähköllä lämmin tunnetulva.

Ja kun pappa tarjoaa hänelle käsivartensa, tarttuu mamma siihen yhtä varmalla luottamuksella kuin vihille vietäessä.

Sitten seisoo aviopari käsi-koukussa Harryn edessä.

Mammankin sydän sulaa kauniiseen perhetunnelmaan.

Tämä on liikuttava perhekohtaus, jollaista Harry ei ole ennen koskaan nähnyt. Hänen tunteelliseen sydämeensä iskee se syvälle.

Pappa kyllä tietää, missä on mamman kipeä kohta. Ja on ollut jo vuosia. Mutta nyt tahtoo hän sen lääkitä. Mammalle on annettava lohduttava sielullinen hyvitys.

— Saanko mammallekin kertoa eileniltaisen valasi? kysyy valtioneuvos tuossa samassa juhla-asennossa.

Harry ymmärtää, että nyt on esillä suuri ja pyhä perhehetki, joka häneltäkin vaatii uhrinsa.

— Saat ... saat! vastaa Harry kuumasti ja hätäisesti.

— Eilen lupasi Harry minulle pyhästi karttavansa kaikkea pahaa suuressa maailmassa. Niinpä

väkiuomiakin. Ja erityisesti juuri niitä, puhuu valtioneuvos mamman puoleen kääntyen ja sitten lisää:

— Annatko meille molemmille tässä saman lupauksen?

Pappa katsoo silmiään räpäyttämättä Harryyn.

Harry muistaa, että juuri eilen aamulla kosken rannalla tähän samaan aikaan hän jo itselleen teki tuon sitoumuksen.

Ja hän ottaa tämän tilaisuuden kuin suurella ilolla vastaan.

— Annan, vastaa hän varmasti.

Mamma lyö riemusta kätensä yhteen ja huudahtaa:

— Ack, mitt kära barn!

Ja putoaa yks kaks ilon ammeeseen. Hän nuortuu. Hän kaunistuu. Hänen silmänsä hehkuvat. Ja hopeatukka säteilee auringossa.

Sillä hän muistaa viimeöisen katkeran kävelynsä. Ja mielestä lähtemättömät ovat ne sydämen kivut, jotka häntä silloin repivät.

Mutta nyt tulee pelastus kuin itsestään. Hän pääsee kuin kokonaisen vuoren alta. Ja valloittaa itselleen takaisin samalla kertaa sekä miehensä että poikansa.

Mutta mistä tämä autuus?

— Minun kasvatukseni sittenkin kestää! huudahtaa hän riemuissaan papalle.

Ja hän on ilosta pyörtyä. Hän syöksyy Harryn kaulaan, suutelee ja itkee:

— Niin niin, rakas lapsi! Johan minä sen arvasinkin, puhuu mamma.

— Arvaatko, mamma, miksi pappa sanoo minun pääsevän? kysyy Harry.

— Tst! varoittaa valtioneuvos.

— No mammalle saamme salaisuuden uskoa. Pappa tekee minusta senaattorin.

Sitä sanoessaan on Harry ihastuttavan veikeä kuin leikkivä puolikasvanut poika. Se usko tarttuu mammaankin.

— Pappa on hyvin viisas, rakas Harry. Jos hän sen sanoo, niin sinusta tuleeekin senaattori. Ja samalla aatelismies, puhuu mamma.

Nyt suutelee mamma. Ja sitten tarttuu toisella kädellään pappaa käsikoukusta, toisella Harryä ja riemun kyöneleet silmissään alkaa kävellä heidän keskellään pitkin salin lattiaa ees-taas.

Siinä he kävelevät syvässä perheriemussa. Kaikille heille on onni pudonnut kuin taivaasta. Kaikki he ovat riemusta juopuneita.

Siinä kolmen rinnakkain toistensa käsikoukussa ja valtioneuvoksetar keskellä kävelevät jonkun aikaa sanaa puhumatta kuin peläten häiritä toistensa sielullista riemua. Ja uponneina omaan onneensa.

Nyt on sovinto tehty. Kaikki on unohdettu. Vanha on loppunut ja uusi alkaa.

Heillä kaikilla on niin keveä ja mieluisa olla.

Syksyinen aurinko kirkastaa koko kohtauksen. Salin hienon-hieno huonekalusto sen säteissä leikkii monissa värivivahduksissa.

Nyt he istuvat keskustelemaan kuin juhlassa. Mutta lämpimästi ja sydämellisesti. Puhutaan Harryn yliopistoonmatkasta.

— Ensi viikolla lähtee "Aavasaksa" etelään. Tahtoisitko siinä matkustaa? kysyy valtioneuvos.

— Niin, jos mamma lupaa, vastaa Harry lyhyesti ja hymyilee vastaan.

— Mene, rakas Harry, ja papan toiveet täytä! Kun palaat, niin vietämme taas tällaisia hauskoja hetkiä, puhuu mamma.

Harry on huomaavinaan, että mamma aivan silminnähtävästi nuoreni. Viskasi kuin taikavoimalla

päältään alakuloisen murhesävynsä, mikä puki häntä niin huonosti. Ja monesti suoranaisesti ajamalla ajoi valtioneuvosta ulos näkemään iloisia ihmisiä.

Kun he ovat siinä aikansa istuneet, nousee valtioneuvos, suutelee mammaa ja lähtee virastoonsa.

Hänen mentyään nousee mammakin, menee Harryn luo ja tarttuen häntä kädestä puhuu:

— Kiitos ... kiitos, rakas oma pieni Harryni... Sinä toit papan mammalle takaisin. Ja minä kun uskoin sinutkin minulta jo ryöstetyksi. *Nyt* alkaa meillä uusi, täysinäinen, onnekas elämä.

Sitten hän painautuu Harryä vasten äänettömän onnellisena ja kuiskaa hänelle:

— Nyt on minulla Trotorp täällä Suomessa ... tässä omassa kodissani. Jumalani! Miten onnellista!

IX.

Maisteri Tervo.

Koulusta keskipäivällä vapaaksi päästyään meni maisteri Tervo aina silloille kävelemään. Siellä edestakaisin hän kuljeskeli ja kypsytteli aatteita aivoissaan. Näillä uljailla jättiläissilloilla näki palasen Suomen parhainta ja kauneinta luontoa. Tuolla ylhäällä poimutteli joki sinisenä vesikäärmeenä ja lopulta piiloutui ruohosiin rantoihinsa metsän kainaloon. Tässä lähellä levitti se mahtavan vaahtoväylän, jossa oli kolme pääkoskea ja niissä lukemattomat pienet kuohukorvat. Tuossa vesimäessä, jossa suuri vuoksi heitti viimeisen paininsa, oli aina nähtävänä luonnon jylhä leikki. Vesi riehuen ja tapellen vimmatulla pärskeellä ja humulla lensi korkeissa kuohuissa ja syleksi rannoille vaahtoaan. Siellä ja täällä pyöri se kauheissa häränsilmissä iankaikkista piiritanssiaan tai viskasi louhikkoa vasten sapekkaan halveksimisensa. Se oli aina levoton, aina kiihtynyt ja suurella melulla merkitsi vastalauseensa ennenkuin antautui meren tasaiseen avaraan syliin.

Tämä koski ja tämä joki kuljetteli Tervoa luoksensa kuin nuorta tyttöä rakas lapsuuden koti. Sillä maisteri oli lähtöään vesikansaa ja tätä kuohumaantietä oli hän monta kertaa ajanut tähän kaupunkiin, missä nyt oli elämän työnsä aloittanut. Hän oli ylimaan maaperästä irtirepäistyt tervamiehen poika, joka kun näille koskille tuli, tuli ikäänkuin lähemmäksi elämänsä varhaisimpia muistoja. Kun hän katseensa tuonne ylös joelle kohotti, kohotti hän sen samalla kohti omaa heimoaan ja alkukotiaan.

Tällaiset riehuvat haukkuvat vesikoirat veden haltioituneessa helmassa olivat hänen aikaisimman ikänsä parhaita leikkiveroita. Sillä kun hän kynnelle kykeni, sai hänkin alkaa koskia sauvoa ja paltamoita vitsaköydestä vetää. Ja koulussa ollessaan keväisin kotipuoleensa palatessaan oli se matka sitä samaa tervamiehen ytimiin asti vaivalloista koskia ylös nousemista. Silloin hän kouraantuntuvasti oppi tietämään, että ei ole leikkiä ylimaamiehen kaupunkimatka. Kun kotipitäjän rantoja lähestyttiin, olivat kämmenet kipeitä käsniä täynnä, sormet vereslihalla, vaikka käsissä soutuessa ja sauvoessa olikin nahkakinttaat. Ja koko ruumis läpikipeä kuin rikollisella, joka on saanut neljäkymmentä paria raippoja selkäänsä.

Mutta näiltä matkoilta hän sai luonteensa rautaisen sitkeyden.

Näitä kuohuja ja koko tätä samaa jokea ja vielä paljon sen ylempänäkin olevia vesialueita oli hän sitten syksyisin alas viilettänyt, kun takaisin kouluun palasi.

Hän tunsi ylimaan ja elämän siellä kuin viisi sormeaan. Hän tunsi tämän joen lähteitä myöten. Hän ymmärsi tervamiehen sielun ja tiesi, että se värähteli kipeistä tuskista. Nälkä ja vilu, sairaus ja taikausko, viina ja huoruus loppumattoman raatamisen särpimenä oli siellä elämän harvakuteisena kankaana, mikä peitti nuo kolottuja mäntyjä kasvavat summattomat salot ja sinisiintoiset vaarat tervahaudan kisserässä savussa.

Täällä silloilla muuten hiljaisessa yksinäisyydessä kävellessään — sillä kaupunkilaiset eivät ymmärtäneet tämän erinomaisen virvottavan ja houkuttelevan kävelypaikan arvoa muulloin kuin jäidenlähdön aikana, jolloin he perhekunnittain siellä saapastivat — huusi koski maisterin korvaan: "Tee työtä! Tee työtä! Älä väsy! Älä väsy!"

Ja työtä hän tahtoi tehdä. Ja oli jo tehnytkin. Jos hän jaksaisi riehua työssä ja toimessa yöt päivät

niinkuin tämä koski, niin ei hän lepäisi. Työtä vaativatkin hänen rautaiset hermonsansa, työtä hänen intohimoinen verensä. Hänessä oli vielä alkuihmisen pilaantumaton tarmo ja tuore voima. Hänen suonensa paisuivat nuortean ihon alla terveestä verestä ja hänen leveät kätensä tapailivat aina jotain esinettä puristaakseen. Hän kuin säteili liikaa voimaa. Sillä hän oli työinnon kirkastama voimaihminen.

Siten sekä entisyys että nykyisyys veti häntä kosken pariin. Ja avoveden aikana oli vielä kolmaskin vaikutin. Täällä koskella hän näki sauvovia tervamiehiä.

Niitä hän nytkin silmillään sieltä etsi. Ja kas vain! Tuolla nousee ylös kymmenkunta venettä. Ne ovat syksyn viimeisiä matkueita. Hän ehättää lähemmäksi katsomaan, tuntisiko. Outoja ovat nimeltään. Mutta koko olemukseltaan hänelle vanhoja tuttuja, niitä rakkaita ylimaan kapeita ukkosia.

Tervo jää katsomaan sauvomista. Sauvain liikettä seuraa hän persoonallisella mielihalulla. Ja hänestä tuntuu kuin hänen omat kätensä siinä sauvoisivat, kuin hänen oma verensä noiden likaisissa ruumiissa olisi matkalla ylimaahan ... lapsuuden kotiin. Synnyinseudun runoa on hänelle noiden tervamiesten kapeissa paltamoissa, suurissa tuohikonteissa ja koreissa pienissä matka-arkuissa. Nuo ohutpukuiset miehet tervaruskeine ihoineen ovat hänen veljiään ja nuo korearöijyiset naiset leveine rumine kasvoineen hänen sisariaan.

Näkymätön voima on viskata levätin hänen hartioiltaan ja näkymättömät kädet ovat laskea hänet tuonne pitkään veneeseen sauvomaan ja ponnistamaan, ponnistamaan munaskuihin asti, niin että veri käsistä kihoi. Silloin hän olisi taas tervamies, heimonsa kanssa samaa luuta ja lihaa.

Mutta eikö hän nytkin sitä ole? Tämä levätti hänen hartioillaan ja tämä syysauringossa kiiltelevä korkea silkkihattu hänen päässään ovat vain kulttuurin ulkonaisia merkkejä, jotka eivät millään tavalla erota hänen sydäntään niistä siellä alhaalla veneessä. Näitä hän kantaa siksi, että on sivistynyt ja että tahtoo ulkonaisestikin kaupungin porvarein hänet siksi tunnustavan. Ja siksikin, että paremmin ruotsalaisestakin ryhmästä saisi oppilaita puolelleen.

— Tervakansa! Ole huoletta, minä olen kokonaan sinun. Tässä puvussani ja nykyisessä asemassani voin enemmän hyväksenne. Ylimaa on täynnä teitä sauvovia, vaikka minä täällä alamaassa kirjoitankin nousevan aikanne vapauskirjelmän, puhuu Tervo itseksensä alas tuonne koskelle kuin lohdukseksi noille sauvoville, jotka suinkaan eivät häntä kuule.

Mutta voimakkaasti tuntevan miehen mieliala se näin itsestään sanoiksi purkaupi.

Hän nojaupi sillan kaidepuuhun ja siihen unohtuu sauvomista ihailemaan. Hän nauttii sen näkemisestä kuin äiti katsoessaan lastensa leikkivän sitä samaa leikkiä, jota hän itsekin lapsena leikki. Miten nokkelasti nuo miehet kuten oikea koskimies sauvoimiaan heittävät!

Tervon ruumis nytkähtelee siinä nojatessaan sauvojen liikkeiden mukana. Hänen jäsenensä kertovat sauvojen jäsenten liikkeet.

Kuinka varmasti he kireässä koskessa ymmärtävät puukankensa iskeä oikeaan paikkaan, jotta pitkän-pitkä vene suorana nousee ylös aallokkoa! Ja kun he ponnistavat sauvaansa nojaten ja leväten koko painollaan sen päällä kuitenkin säilyttäen oikean tasapainon, jotta eivät silmälleen lennä, ovat he kuin kreikkalaisia painijoita kilpa-arenalla. Heidän laihat, mutta jäntevät vartalonsa ottavat silloin pyöreät asennot ja suonet heidän ruumiissaan pullistuvat kuin painiotteessa. Tuon sauvovan tervamiehen asento kelpaisi malliksi vaikka ensi luokan kuvanveistäjälle, miettii Tervo.

— Tuossa ... juuri tuossa on plastiikkaa, huudahtaa hän heitä katsoessaan.

Taas hän uudelleen vaipuu katsomaan ja ihastelee:

— Kovat ovat tervamiehen kourat ja leveät ylimaan miehen kämmenet. Niissä on sauvoimissaan punerruksessa kuin keihäs karhuntappajan näpeissä.

Nyt pääsevät veneet kivilaiturille, jolle nousee mies kustakin veneestä vetämään. Vitsaköydessä yli olkansa niin kumarassa, että nenä on melkein saappaiden kärjessä, pitkin kivilaituria riuhtoo tuo sitkeä luinen olento kosken äkäisissä korvissa ylös paltamoaan. Toiset veneestä sauvoimillaan ulostavat laiturista. Hidasta se on kulku, sillä koski kyllä jaksaa vetää kissanhäntää täysienkin miesten kanssa. Tällaista urheilua kestää aika ajottain päivämääriä.

— Tuo on työtä, jonka rinnalla peltomiehen ylistelty kivien vääntäminen tai savipeltojen ojien lapiointi on vain leikinlaskua. Pah! Tuossa menisi jo jonkun toisen niskat nurin, hymähtää Tervo.

Mutta hänelle tämä kaikki on niin vanhaa ja niin tuttua. Juuri noin se hänkin sauvoi ... noin vitsavaulasta tempoi.

Ja vielä nytkin kuohahtavat veret saada sitä samaa tehdä. Sillä siinä on niin ... niin monta nuoruuden rakasta muistoa tuossa samaisessa jokimatassa. Ja hän onkin kuin kovasti ottelevasta koskesta syntynyt ja noilla kivipaasilla, joita nyt kylmät syksyiset vedet huuhtelevat, ensimmäiset unensa nukkunut. Hän on tuulen tuttu, viiman virpoma. Syntymäseutu häneen painoi omat merkkinsä.

Mutta sentäänkin auringon kultaamat haukkuvat vesikoirat ja syleksivät vesikissat kosken haltioituneella helmalla ovat Tervon silmissä ihanimmat nähdä. Niidenpä rinnalla muu on kovin kilttiä.

Siltojen toisella puolella siellä alhaalla saarien takana näkyvää merta ei maisteri juuri ole huvitettu katselemaan. Se on tuolla alapuolella eikä ikäänkuin kuulukaan hänelle. Se on ventovieras ja sen yhtämittäinen lakeus väsyttää häntä. Hänen silmänsä on tottunut kiivaaseen koskeen ja korkeihin vaaroihin. Mutta meri — se on tasainen kuin mihinkään haluton mieli. Olkoon! Maisteri ei halajakaan sen tuttavuuteen eikä sen mielialoja tutkia.

Ja siksikin maisteri ei liioin tahdo merta ihailia, kun hän tietää, että sen toisella rannalla on — Ruotsi! Oli pikkumaista vihata outoa maata ja outoa kansaa. Mutta ihmismieli on nyt sellainen. Niinpä pieni viaton sana "ruotsi" aina näykki maisterin hermoja. Ja niin rautaisia hermoja!

Sillä se sana toi hänelle mieleen niin paljon katkeraa ja kauheaa. Se samainen pani hänen, sinervän salon ja leikkivän kosken, korkean vaaran ja vapaan erämaan pojan ympärille kuin puristavan rautavyön, mikä kidutti ja ahdisti häntä silloin kun hän tässä kaupungissa koulua kävi.

Hän pääsi suorastaan koulun kolmannelle luokalle, sillä joitakin aineita opetettiin toki suomeksikin. Ja hän oli jo niin vanha! "Kyllä tuollainen karhu jaksaa pinnistää", oli Heideman sanonut ja valtioneuvos oli vaatinut häntä kohta kolmannelle luokalle, kotipitäjän pappi kun oli antanut yksityistä opetusta. Mutta silloin se kiusa ruotsinkielen kanssa alkoi. Ja toinen kiusa oli noista ruotsalaisista herraspojista, koulutovereista, jotka yhtenä laumana aina hänen päällensä hyökkäsivät. Hän ensin näytti niille puukkoaan kuin valtioneuvoksen "Castor" koiralle, sillä se oli hänellä nivusilla tuppivyössä todellisen tervamiehen tapaan. Mutta rehtori Heideman otti sen häneltä pois. Ja nyt oli hän aseeton kiusaajiinsa nähden. Leveät ja luiset nyrkkinsä hän nyt julmana iski niihin, sai jälki-istuntoa, sai karsseria, mutta iski kuitenkin. Sillä ne vietävän nallikat, ne hienot polvihousuniekat ja samettipusero-herraspojat eivät herjenneet häntä kiusaamasta. Ne olivat aina ahdistamassa kuin sääskiparvi kesäkuumalla ylimaassa. Aina ja joka paikassa vastuksena. Istui hän tikapuilla koulun pihalla, ne takaa pistivät neulalla. Astui hän kadulla, ne huutelivat hänelle "tervaruotsia", jolla nimellä ne hänen puhettaan heidän ihanalla kielellään kutsuivat. Hän kun oli niin kovin kankea ja kömpelö oikeata ruotsia ääntämään.

— Huru moor Tervo i taa? huudettiin hänelle joka aamu tervehdykseksi.

Ja sitten:

— Tu ska int inpilla tei som en herrekosse.

Se oli sitä heidän "tervaruotsia", jolla he häntä matkivat. Julmasti he häntä kiusasivat.

Ja hänellä itsellään oli myös paha luonto. Ei hän antanut perään, ei koskaan. Löi takaisin, löi verille asti. Ell'ei valtioneuvos olisi häntä puoltanut, olisivat opettajatkin potkaisseet hänet jättiläispotkulla yli koulun aidan.

Sillä kyllä nekin osasivat häntä poloista kiusata ... kiusata...

Ei kukaan muu häntä suosiollisesti kohdellut kuin valtioneuvos. Muut pilkkasivat, pieksivät. Valtioneuvoksella oli aina ylimaankin pojalle joku ystävällinen kehottava sana.

Kovalle otti se koulu vieraan kielen rautavöissä ... kovalle!

Maisteri teki vielä silloilla pari kierrosta. Sillä koulutalo, jossa hän opetti ja jossa alkava suomenkielinen lyseo vuokralaisena asusti, oli ränstynyt, omiin seiniin uppoamaisillaan oleva yksikerroksinen puutalo, mistä väliseiniä pois sahaamalla oli tehty luokkahuoneita, mutta katot jääneet entiseen mataluuteensa, joten ilmaa oli sen verran, ettei juuri tukehduttu. Siellä kirkon naapurina se säälittävässä vaatimattomuudessaan kyhjötti kaupungin ruotsikkojen kiroamana. Mutta jokin syvä sielullinen riemu kirkasti aina Tervon noissa tuvista molemmin puolin porttia opettaessaan ja se riemu syntyi siitä, että hän sai *suomeksi* opettaa suomalaisia lapsia.

Kun hän nyt palasi asuntoonsa, istui hän kirjoittamaan "Salamaan". Sillä sen oli määrä tästä viikosta lähtien alkaa säännöllisesti ilmestyä.

Snellmanin kipsinen rintakuva on hänen työpöytänsä sivulla.

Mistä hän nyt "pääkirjoituksen" laatisi?

Tervon aivot työskentelivät hitaasti ja raskas oli hänellä ajatuksenjuoksu.

Hän asetti sormen nenälleen, miettii ja miettii...

— Oikein!

Hän kirjoittaa *nytkin* tervakaupasta. Tuo esille sen huutavat vääryydet, miten porvari maksaa ylimaan isännälle vain pienen murto-osan siitä hinnasta, minkä hän itse ulkomaalla saapi. Ja miten tätäkään hintaa ei anneta puhtaassa rahassa, vaan jauhossa, suolassa ja vaaterihkamassa.

Paljonko porvari itse ulkomailla sai, ei maisteri suinkaan niin numerolleen tiennyt. Mutta epäkohtia paljastavan sanomalehtimiehen parhaimpia taitoja on liioittelu. Siten ikäänkuin viekotellaan vastustaja näyttämään korttinsa. Olihan porvareilla tilaisuus "Österbottenissa" hänen kirjoitukseensa vastata ja tuoda esille todelliset numerot, lohdutteli maisterikin itseään. Sitenpä hän pääsee kurkistamaan patruunien kirjanpitoon. Ja on takatietä sukeltanut pääasiaan.

Mutta ett'ei hän vain tuulta hosunut kireästikin kirjoittaessaan, sitähän varmasti vakuuttivat ne "Brasilian aarteet", joita tämän kaupungin terva- ja puukauppiat olivat itselleen koonneet juuri näillä ylimaan tuotteilla.

Taas tuo jälkimäinen momentti oli tinkimättömän tosi. Tervakauppiaan jauholla ja suolalla oli hänkin monet herranvuodet elänyt ja sen samaisen vaaterihkamissa lapsenruumistaan peiteltyt. Ja etukäteen ne verisessä puutteessa piti ottaa ja vakuudeksi tiukka paperi antaa, että kesän tullen niin ja niin paljon tervaa maksuksi tuodaan. Kauppias yksinään teki ehdot ja kirjoitti kauppasopimuksen. Ylimaan isäntä vain kankeilla vapisevilla sormillaan piirsi puumerkkinsä alle. Ei tervamies osannut kirjoituksia lukea eikä liioin ymmärtääkään. Porvari kirjoitti mitä tahtoi ja herkkäuskoinen luonnonlapsi luotti pyhästi "konsulin" ja "patruunin" papereihin. Jos lopulta koko tila ja eläminen hukkui niihin porvarin papereihin, ajatteli lapsekas perheenisä: "Niinkö paljon sitä jo tuli otetuksi?" Ja vain surullisesti hymähti kuin omalle kykenemättömyydelleen osata oikein järjestää talouttaan. Näillä kokemuksilla hän painui uusille valloitusretkille ylimaan loppumattomiin korpikyliin, kunnes taas teki uuden haaksirikon toisen porvarin papereissa.

Näin tiesi Tervo eletyksi siellä tervamaassa jo miespolvia. Juuri tuollaisen haaksirikon oli Tervonkin isä tehnyt lääninsihteeri Nicanderin papereissa. Häneltä oli mennyt maat ja mannut. Mutta kun hän oli kivulloinen miesrukka, ei hän jaksanut sonnustautua siitä tapaturmasta, vaan jäi loppuikänsä suuren joukkonsa kanssa vaivashoitoon. Nyt hän oli jo kuollut.

Pitäisi saada naseva rubriikki kirjoitukselle, miettii maisteri. Ja samalla kansan mieleen helposti menevä kuin terva puuhun. Panisiko: "Suo siellä, vetelä täällä, ei kuivaa kussaan?" Ei sovi sekään. On liika monikäsitteinen. Mutta tämä: "Sinne vaaja vaipuu, kunne kurikka vaatii!"

Sopii!

Maisteri ryhtyy kirjoittamaan. Hän kirjoittaa ja pyyhkii ... pyyhkii ja kirjoittaa. On senkin seitsemän kovaa osata kirjoittaa niin helppotajuisesti, että rahvas tuntee sen omakseen. Ja ell'ei "Salama" ensi puheistaan lähtien vie kansaa mukanaan, ovat sen päivät laihat kuin nälkäisen. Sopivat sanat ... sopivat käänteet ... mutta viivoittimen suora loogillisuus. Sellaista ymmärtää rahvas.

Sen tiesi jo Gregorius Suuri kirjoittaessaan "Synnintunnustuksensa".

Maisteri lukee sen itsekseen saadakseen kiinni rahvaanomaisesta tyylistä.

Mutta siinä on tuo kirkollinen sävy, joka ei mukau sanomalehtiartikkeliin. Vienon huumorin pitäisi kaikki suolata. Sille se kansa on perso.

Maisteri katsoo Snellman-bystiin.

Se mies ymmärsi myös aina etsiä oikeat sanat. Maisteri hakee esille "Maamiehen Ystävän". Ja hukkuu sen verrattomaan sanontatapaan.

— Niin sitä pitää rahvaalle henkistä ravintoa kypsyttää!

Jo löytää maisteri sen oikean tyylin, mitä nyt tarvitaan. Sanat pirahtelevat paperille hedelmöittävinä kuin suuret täysinäiset vesinopat viikkokautisten poutien perästä kukanlehdille. Ajatus saa siivet, mielikuvitus irtaapi henkevästä lentoon, lause ajaa lausetta täynnä syvän säälin kultakuormia. Hän nauraa ... hän ivaa ... tekee suuren traagillisen käänteiden ... valelee sekaan vinoa virsikirjan mielialaa ... ja nyt iskee kuin moukarilla uhriaan sitä ennen sitä naskalilla pisteltyään...

Maisteri innosta kuumenee ... kasvot punoittavat ... aivoissa leiskaa kuin palava rovio ... ja käsi

hiukan vapisee sisäisestä liikutuksesta ... tästä hedelmällisestä luomisinnosta.

Sillä hän veressään tuntee, että se on juuri tuo kotoinen rahvas, joka nyt hänen suullaan puhuu. Hän on vain valittu ase, vaikkapa sitten se aasinleukaluu, jolla kansa lyö satavuotista nykijäänsä.

Ylimaan kansan paljon kärsinyt, kuuma, värähtelevä sydänveri tällä hetkellä valuu hänen kynänsä läpi huutamaan kuin Apelin veri kosta murhaajalleen.

Sillä siellä on murhattu. Monta pientä lasta on kuollut suoranaiseen nälkään, monta vapisevaa vanhusta kaatunut seisovalta jalalta puutteesta hautaan, puhumattakaan niistä lukemattomista uhreista, jotka näänntyivät vuosimittaisissa kärsimyksissä.

Luomisen ilo maisterin rinnan laajentaa ja hän jää syvässä sielullisessa taiteilijahekumassa, minkä hetken tuotteliaisuus hänessä synnyttää, tuijottamaan Snellmanin suureen kipsiseen rintakuvaan ... kuin kiitollisuudesta.

Se oli sittenkin hän, joka hänelle antoi sanat kynän kärkeen.

Tervo sytyttää sikarin ja nauttii omista käsialoistaan.

X.

Kaksi johtajaa.

Siinä samassa eteisen ovikello soipi, kuuluu puhetta ja maisterin työhuoneen ovelle isketään pari kolme hermostunutta napausta.

— Sisään!

Huoneeseen astuu valtioneuvos varsin huolettomassa puvussa pirun hymy huulilla ja kädessään virkasalkku, jossa on hopeiset koristeet.

Tervo hyppää ylös kohteliaana. Mutta valtioneuvos antaa kätensä tervehdykseksi hyvin kylmästi ... aivan kuin vastenmielisesti.

— Tulinko häiritsemään?

— Ei mitenkään. Valtioneuvos suvaitsee istua.

Maisteri tarjoaa tuolin valtioneuvokselle niin, että hän tulisi istumaan vasten Snellmanin kuvaa. Mutta valtioneuvos ikäänkuin huomaamatta kääntää tuolinsa niin, että hän voi istua selin Snellmaniin.

— Vaivaako kirkas keskipäivän aurinko valtioneuvoksen silmiä? Suvaitsetteko, että lasken ikkunaverhon alas? kysyy maisteri ilkkuen valtioneuvoksen omaa ottamaa paikkaa.

— Ei ... kiitoksia. Oli tärkeätä asiata, niin poikkesin vanhan kasvattini luo.

— Erittäin hauskaa tavata arvoisaa hyväntekijääni...

— Muistaako maisteri vielä sitäkin aikaa? kysyy valtioneuvos ja leikittelee pöydällä olevalla paperiveitsellä.

— Näyttääkö siltä, että olen sen unohtanut?

— Ei ensinkään. Maisteri muistaa minustakin yhtä ja toista ja vielä sanomalehden palstoilla huutaa sen itään ja länteen. Mutta minusta on se sentään katurakin kiitollisuutta. Niinhän?

— Onko valtioneuvos tullut minua häpäisemään?

— Niin no ... jos *osaatte* hävetä. Kiittää ei maisteri ainakaan osaa.

— Minun kiittämättömyyteni juuret ovat kai syvemmillä kuin teidän soppavadissanne.

— Maisteri kuitenkin vielä muistaa minun soppani ja että se silloin maistoi makealle?

— Kiitän siitä nöyryimmästi.

— Ja maisteri muistaa myös, että minä häntä vaatetin?

— Siitäkin kost' jumala.

— Aivan niin. Sivistyneinä miehinä ne nyt sivuutamme... Mutta miksi maisteri kaupunkiintulonsa jälkeen ei ole meillä käynyt? Oliko siinä joku arka lohta?

— Tiesin että ... että valtioneuvos oli ollut minulle liian hyvä ja sentähden tahdoin välttää, puhuu Tervo ivailleen.

— Nyt myönnätte että olette ollut minulle kiittämätön kasvatti. Niin oikein. Te häpesitte tulla, kun ette enää tarvinnut minun soppaani. Kiittämätön ... kiittämätön! Itsekin sen tunnustatte. Ja siltikin ette mitään häpeä ... ette kerrassaan mitään. Sitäkin sivistystä!

— Minulla oli, herra valtioneuvos, vanha tili, jota luonanne söin ... vanha ... vanha tili.

— Että mikä tili?

— Tulemme siihen kohta.

— Kaikki oli minun puoleltani suopeata hyväntahtoista armoa.

— Mutta ei minun.

— Eikö? Kasvatin mieheksi teidät. Ja nyt te häpäisette sekä itsenne että kasvattajanne. Minä saan hävetä, että vein sellaisen kiittämättömän olennon valittuin lasten pöytään. Parhaimmat ystäväni minulle nyt irvistelevät maisterin vuoksi ja nauraa hohottavat: "se on valtioneuvoksen kasvattipoika!" Taivas sentään sitä pilkkaa, mitä nyt saan osakseni maisterin tähden. Ja mikä oli minun rikokseni? Se että ruokin ja koulutin kodittoman, orvon pojan.

— Mutta kuka hänet teki kodittomaksi ja orvoksikin? Suvaitseeko valtioneuvos hiukan seurata minua erämaan luontoon?

— Aivan kernaasti. Olen valmis, nauroi ivailleen valtioneuvos. — On huurteinen pakkänen. Elämä kokonaan paennut pienoisten pirttien uunille...

— Aivan detaljimaalausta!

— Seitsenhenkinen perhe yhden uunin ympärillä kyyköttää. Toiset uunilla, toiset sen kyljessä. Mutta onnellisina sentään, että on oma koti ja oma uuni, mikä pakkasen kourissa veret jäätymästä estää. Perheenäiti on lapsivuoteessa. Isä uunilla sivujaan hieroo hirveässä kolotuksessa. Kaukana on rikkaus. Mutta koti ... koti ... oma lämpöinen pesä on...

— Olkaa vaiti! ärjäisee valtioneuvos.

— Vanhin poika ... tämä sama kiittämätön olento...

Maisteri osottaa itseään.

— Ja pahankurinen, sapekas, ilkeä, lisää valtioneuvos.

— Niin ... ja silloin kymmenvuotinen ... on käynyt kerjäämässä naapurista leivänapua. Siellä sanovat ihmiset: "Teille tulee tänä päivänä ryöstöhuutokauppa ... niin kirkossa sunnuntaina kuulutettiin". Tämä tieto ainoana eväänä juoksen kotiin ja kerron samat sanat siellä. Äiti pyörtyy ... isä kiroilee ... muu väki itkee. Koirakin loukossa alkaa ulvoa, kissa naukua. Siinä samassa vastaiselta puolelta ajaa jo vallesmanni pihaan muita jäljessään. Vallesmanni lyö lempeästi paperin isän nenän eteen ja sanoo: "Se paperi sinut, miesrukka, ajaa pois tästä kotitalostasi. Etkö ole koettanut heille puhua, että vielä odottaisivat? Se on vanha velka tosin Nicanderin kauppahuoneelle. Jo isäsi alottama..."

— Ell'ette ole hiljaan, niin kohta lähden.

— "Olen käynyt lykkäystä rukoilemassa. Mutta eivät armahda", vastaa isä. "Sitten täytyy talo myödä. Aletaan", puhuu nimismies. Ja talon huutaa polkuhinnasta isäni pahin vihamies, paikallinen agenttini, juuri *teille*, valtioneuvos. Siitäkö minun pitäisi olla kiitollinen, että kotini raikasitte ja ajoitte omaiseni armottomaan pakkaseen? Siitäkö?

Maisterin ääni värisee.

— Tuo on minulle tuttu. Sen kaiken kuulin jo silloin, kun teidät kaupunkiin tullessanne otin

suojelukseeni. Muuten siinä taloasiassa laki ja oikeus teki vain tehtävänsä. Omistusoikeus on Suomessa pyhä ja loukkaamaton.

— Olkoon! Mutta miksi vaaditte, että minun pitäisi teitä kiitellä ja kostella? Talo meni polkuhinnasta niinkuin sanoin. Jos siitä olisi maksettu kohtuullinen hinta, niin minä vaikenisin. Silloin olisi jotain jäänyt meidänkin raukkain suuhun. Nyt vaivashoito sai kaikki omikseen. Pääsimme ruotilaisina kiertämään, kunnes lempeä pappi minut otti paimenpojaksi. Siellä ne muut ovat vuosia kierrelleet. Ja sillä matkalla isä kinoksessa hautansa löysi. Talo ei teille mitään merkinnyt. Vain siinä olevan metsän te raiskasitte. Huutokauppa oli sovitettu siihen aikaan, jolloin ihmisillä ei ollut halua eikä kykyä tiloja ostaa ... sydäntalveksi! Tuon huutokaupan ajan ja päivän te itse määräsitte ja itse päätöksen omassa asiassanne kuvernöörinvirastossa laaditte. Kaunista lakia ja oikeutta! Me palaamme siihen vielä toiste.

— Teitä aina sorretaan ... silloinkin kun hyvät ihmiset kouluuttavat herraksi ja maisteriksi.

— Työ siinäkin on minun itseni tekemä.

— Juuri säälistä minä maisteria ennen syötin ja vaatetin.

— Jos valtioneuvos ilman pienintäkään persoonallista syytä olisi minua auttanut, niin olisi kiitollisuuteni puhdas ja jakamaton. Mutta nyt..? Ja edellisessäkin tapauksessa en luulisi olevani velvoitettu syömään sopan muassa myös sopan antajain mielipiteitä itseäni.

— Minä auttaessani teitä luulin kasvattavani maisterista uutta Heidemania, joka on ihmisten kaunistus.

Maisteri löi hämmästyksestä kätensä yhteen.

— Minustako Heidemania? Sellaista, joka on hylännyt oman verensä ... oman isänsä ... oman kansansa! Ei koskaan. Heidemanit ovat meidän kansamme ikuinen häpeä ... ja suuri ... suuri onnettomuus.

— Niin kun katsotaan tuon tuossa silmillä, puhuu valtioneuvos kääntyessään osottaen Snellmanin rintakuvaa.

— Hänelle saamme olla kiitolliset siitä, että hän on kuin entinen Mooses kohottanut meille suomalaisille käärmeen korvessa, mihin katsomalla paranemme muukalaisuuden rutosta.

— Vai niin. Siitä asiasta voidaan olla aivan eri mieltä.

— Juuri siitä asiasta voi olla vain yksi ja ainoa *oikea* mielipide.

— Luuleeko maisteri, etten minä Suomea rakasta? Sen todistamiseksi, että minäkin tätä maata, josta maisteri tahtois minut karkoittaa, rakastan, voin kertoa sitovan esimerkin. Jo kolmattakymmentä vuotta takaperin tarjoutui minulle erinomainen houkutteleva tilaisuus muuttaa Ruotsiin. Minulle tarjottiin niinkuin maisteri sanoisi polkuhinnasta lunastettavaksi valtioneuvoksettaren koti ... vanha sukukartano ... monisatavuotinen rakas koti. Sekin oli nyt joutumassa vasaran alle. Valtioneuvoksetar pyysi kyynelsilmin minua ostamaan talo ja muuttamaan Ruotsiin. Minä olisin voinut helposti tehdä molemmat. Ja se olisi ollut hyvin edullinen kauppa. Mutta rakkaus Suomeen esti minut muuttamasta. Ja kuitenkin maisteri esittää minut sekä itselleen että muille tämän maan ja tämän kansan synkkänä vihamiehenä, jota hän toivottaa Ruotsiin muuttavaksi ja vielä lupaa potkaista rannasta irti muuttoveneeni. Miettikäpä tätä!

— Jos valtioneuvos rakastaisi tätä kansaa, niin hän ei sen koteja raiskaisi. Niinkuin minun ja monen muun kodin.

— Huuti mies! Talo meni lain kaikkien pykälien mukaan. Ei mitään vääryyttä. Mutta hyvä sydämeni tahtoi sittekin teihin nähden korjata lain lyömät haavat.

— Virkamies ei saa tehdä päätöksiä omassa asiassaan.

Valtioneuvos hypähtää ylös tuoiltaan kuin vieterin ponnahduttamana, lyö salkkunsaa ryskeellä pöytään ja kivahtaa maisterin nenän eteen.

Pieni myrkyllinen valtioneuvos suuren hartiakkaan punatukkaisen maisterin edessä on kuin pistävä sääski paarman puheilla.

— Tekö tulette minulle lukemaan lakia, joka ette sen ensimmäistä pykälää tunne? Ja minulle, joka tätä läänini olen lähes kolmekymmentä vuotta hallinnut ja vallinnut kuin isäntä omaa taloaan? Niinkö?

— Mutta nyt siitä hallinnosta pitää tulla loppu.

Valtioneuvos ottaa nenäliinansa, niistää ja sitten aivan tyyneesti puhuu:

— Suvaitkaa sanoa, millä tavalla.

— Minun "Salamani" sen lopettaa, vastaa maisteri jyrkästi ja istuutuu.

— Teidän "Salamanne"? Teidätkö katulehtenne? Oo! Minun valtani — valtioneuvos levittää kätensä — on lujemmassa kuin te ja teidän "Salamanne". "*Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus*", sanoo vanha viisas roomalainen. Minä lopetan teidän "Salamanne". Mutta ensiksi kaikessa rauhassa pieni kysymys. Sivistyneinä miehinä kai voimme hillitä itsemme?

Valtioneuvos myös istuutuu.

— Juuri sitä minä toivon, kun vanhastaan tunnen, miten kiukkuinen valtioneuvos on.

Valtioneuvos pureksii viiksiään, mutta voittaa itsensä.

— Maisteri suvaitsee ilmoittaa, miksi hän oikeastaan niin intohimoisesti ruotsinkieltä vihaa? kysyy valtioneuvos taas iva huulilla.

— Antaako valtioneuvos minulle vastapalveluksen ja ensin vaikka vanhempana miehenä vastaa minulle, miksi hän ruotsinkieltä niin rakastaa?

— Se on minun äidinkieleni.

— Hyvä! Ruotsinkieli on syrjäyttänyt minun äidinkieleni ja juuri sentähden minä sitä vihaan.

— Mutta maisteri on saanut sillä kielellä sivistyksensä. Ettekö tunne siis kiitollisuutta sitä kieltä kohtaan?

— En ikinä! Koko kouluaikani on minua rääkätty sillä kielellä ... veristä pilkkaa ... pilkkaa ... pilkkaa ... pilkkaa ... sen tähden olen saanut silmät korvat täyteen ... öitä olen sen vuoksi valvoa saanut. Rehtori Heideman ... hän itse suomalaisen rahvaan lapsi ... oli pahin pilkkaajani.

— Ja sen vuoksi syntyi maisterissa *mania* ruotsinkieltä kohtaan eli sanokaamme paremmin *rabies*.

— Ei nyt yksin sen tähden. Mutta lopullisesti siksi, että tämä kieli ... tämä valtioneuvoksen *äidinkieli* — maisteri hymyilee pirullisesti — henkisesti kuolettaa Suomen kansan.

— Päinvastoin se on antanut sille länsimaisen kulttuurinsa. Ja yhä edelleen antaa.

— Meidän pitää sulattaa länsimainen kulttuuri suomenkielellä.

— Mutta jospa se ei sillä kielellä sula.

— Sulaa! Valtioneuvos suvaitsee kuunnella tätäkin kirjoitusta ja minä takaan, että hän ymmärtää.

Tervo alkoi lukea äsken valmiiksi saamaansa artikkelia tervakaupasta tehden myrkyllisiä korostuksia äänellään.

— Hoh helkkari! Jos maisteri tahtoo kulkea sivistyneestä miehestä, niin hän ei pane tuota kirjoitusta lehteensä. Se on katukoiran nalkutusta.

— Syvä harmi puhkaisee monenmoiset purkautumisväylät.

— Niin minunkin harmini.

Valtioneuvos ottaa salkkunsaa, selailee siinä papereita, ottaa sitten yhden ja pistää keveästi sen kuin riemuiten maisterin nenän eteen.

— Säästöpankinhallitus sanoo irti maisterin 5,000 markan velan. On maksettava kuuden kuukauden kuluttua. Laina annettiin ilman takuuta minun suosituksellani. Vielä silloin luulin maisterista kokonaan toista...

Valtioneuvos jää katsomaan vaikutusta.

— Eikö muuta? kysyy Tervo kalpeana ... hyvin kalpeana.

— Konsortsium, johon kuuluvat kauppaneuvokset Fleege ja Elers, maisteri Littov ja valtioneuvos Nicander on ostanut sen talon ja kirjapainon, jossa "Salamaa" aiottiin painaa. Siinä paikassa sen painattaminen on nyt mahdoton.

— Siis taivaita tapailevaa vainoamista! Luuletteko ainiaaksi voivanne totuuden ja oikeuden polkea?

— Vielä yksi seikka. Jos maisteri ryhtyy tänne puuhaamaan kirjapainoa, niin talo, mihin sen sijoitatte, ostetaan myös. Ja aina niin edelleen. On siis paras maisterin tehdä Jobin katumus ja hiljaisesti "Salama" haudata. Silloin voi jäädä pankkivelkakin toistaiseksi maksamatta.

— Mutta "Salama" elää ja iskee teidät kaikki vielä pökerryksiin! Sen takaan. Minä ladon ja painan sen vaikka omassa asunnossani, huutaa Tervo nyt veripunaisena kasvoiltaan.

— Mutta siinä tapauksessa voi sattua, ettei maisteri saa asuntoakaan.

— Luuleeko valtioneuvos pelottelevansa minua mahdollaan kuin poikapahaista?

Tervon sappi räjähti. Hän tarttui valtioneuvoksen salkkuun, mikä oli pöydällä, viskasi sen edeltä eteiseen ja kiukusta ärtyneenä puhuu:

— Jos nyt ei valtioneuvos kohta mene, niin en takaa, miten käypi. Valtioneuvos on itse kieltänyt itseltään sivistyneen kohtelun.

— Muistaako Tervo, että minä olen läänin ensimmäinen mies? Voin vaikka vangituttaa sinut murhayrityksestä, tolvana!

Valtioneuvos tärisi vihasta. Maisteri tarttuu häntä käsikoukusta ja kuljettaa eteiseen.

Tervossa elää nyt taas se luoni, joka koulupoikana näytti puukkoa herraspojille.

— Tämä on oleva maisterille ikuiseksi häpeäksi, puhkuu valtioneuvos viettäessä.

Hän ottaa salkkunsaa ja menee. Mutta Tervo palaa huoneeseensa, lyö kätensä yhteen ja sanoo:

— Mitä on mies rahatta? Kuin kala kuivalla karilla. Minunkin *pitää* saada rahaa.

Nyt tiesi maisteri valtioneuvoksesta saaneensa verivihollisen.

Seuraavana yönä pidettiin Tervon asunnon ikkunan alla kissannaukujaisia, puhallettiin savikukkoihin, mölyttiin, lyötiin talon seiniin.

Pimeä syksyinen yö salaa toimimiehet helmaansa. On niin pimeä synkkä musta yö peikkojen siinä mellastaa. Tervo avaa ikkunansa varoittaakseen hulluttelijoita.

Silloin ikkunasta tulvaavassa valossa tuntee hän siellä Harry Nicanderin. Ja hän on kuin joukon johtaja.

Samassa suhahtaa kivi Tervon silmäkulmaan.

Se sattui arkaan kohtaan. Pyörtyneenä horjahtaa maisteri sohvalleen.

Mutta räyhääjät pötkivät pakoon.

XI.

Pääkaupungissa.

Istutaan osakunnan vuosijuhlan pikkutunneilla. Tämä vuosijuhla on taas yksi noita pohjolaisten parhaimpia, aaterikkaimpia juhlia. Sillä suuri Snellman on ollut läsnä ja puhunut nuorille miehille leimuavia mietteitään. Jo aikaa sitten oli hän poistunut. Mutta koko nuoriso eli vielä siinä lumouksessa, jonka hän oli loihittanut. "Sveessit" olivat allapäin kuin lyödyt koirat ja "fennot" remusivat voimakkaimmassa juhlatuudessa. Maljoja juotiin, puhuttiin hiessä-päin, puhuttiin pöydillä ja pöytien ääressä, naurettiin, vihellettiin ja mölyttiin. Vanha pohjolainen juomataito esitti mestarinäytöstään. Välipalaksi joku "veteraani" viskattiin tuolille ja kannettiin riemusaatossa ympäri salia.

Yht'äkkiä nousee "sveessien" puolelta nuori kaunis mies tuolille ja julistaa selvällä suomenkielellä:

— Tahtovatko "fennot" ottaa vastaan proselyyttejä?

Hänelle vastataan "fennojen" puolelta K.P.T:n marssilla: "Jos sydän sulla puhdas on".

Edelleen nuori herra jatkaa:

— Niinpä julistan tässä kaikkien kuullen, että minä tästä illasta lähtien olen punainen "fenno". Eläköön Snellman!

Hän siirtyy "fennojen" puolelle ja häntä seuraa kymmenkunta muuta. He otetaan avosylin vastaan ja juodaan tervehdysmalja.

Se "uudestikastettu" on Harryn asunto-toveri, erään kuolleen senaattorin poika ja ennen ollut yksi äkäisimpiä "sveessejä".

"Sveessit" ovat hiljaa kuin ruumishuoneessa. Ällistys on heidät lyönyt.

Mutta sitten nousee eräs heistä ja huutaa ruotsiksi puoleksi itkevällä äänellä:

— Ne civikset, joille ruotsinkieli on vielä kallis, siirtyvät pois tästä salista toiselle puolelle.

Itse hän ensinnä lähtee ja häntä seuraa räiskyttävin kämmenin ruotsalainen leiri ulos ovesta.

— *Pereat fennomania!* ärjäistään ovella kuin yhdestä kurkusta.

He saavat laseja selkäänsä. Mutta marssivat tahdissa läpi eteisen toiselle puolelle rakennusta laulaen: "Hör oss, Svea".

Harry seisoo hajamielisenä ovella. Hän on saanut "kehotuspalkinnon" osakunnan vuosijuhlassa runoistaan ja miettii nyt, kummalle puolelle hän menisi. Ettäkö hänellä on siinä miettimistä?

Se se häntä itseäänkin hämmästyttää. Tuonne toiseen saliin häntä vetää koko entisyys ... kaikki hänen lämmin rakkautensa ruotsinkieleen ja -mieleen.

Mutta tähän saliin häntä pidättää tämä nyt eletty ilta ja se sielullinen murros, joka parhaallaan hänen sisällään kuohuu.

Sillä tänä iltana hän ensi kerran kuuli ja näki suuren Snellmanin.

Nyt hän itse kuuli sen miehen puhuvan, jota hänelle monessa muodossa ennen oli häpäisty.

Ja mitä hän puhui? Se painui syvälle Harryn sieluun.

Tähän asti oli Harry ollut niin sielullisesti varma ja hengeltään terve. Sillä papan hänelle viitoittama elämäntie teki hänet liiankin itseluottavaiseksi. Hän — hän jos kukaan — oli oikeutettu kantamaan päätään korkealla... Elämä kukki hänen edessään ihanana ruusutarhana ja hän nuori mies poimi siinä kauneimmat kukat. Aurinko paistoi suoraan hänen sieluunsa ja lämmitti ja innostutti hänet suureen elämänkutsumukseen.

Mutta nyt tuli tuo outo profeetta aivan kuin varkain hänen ruusutarhaansa. Nousi siellä kauneimman hupihuoneen katolle ja huusi sydäntä-vihlovasti:

— Kaikki valhetta, nuori puutarhuri! Ruususi ovat verta vuodattavia orjantappuroita.

Ja se se pani Harryn miettimään.

Tuo outo mies suomalaisuuden kylmiltä kallioilta toi mukanaan hänen päiväpaisteiseen ruusutarhaansa kostean niljakkaan sumun ja peitti hänet siihen.

Tästä sumusta hänen nyt piti selviytyä. Mutta miten? Siinä suuri ja pelottava kysymys.

Kun Harry ensin näki Snellmanin, tunsikin hän puoli-ivallista tunnetta tuota vanhaa herraa kohtaan. Siinä se nyt oli se itserakas suupaltto riitakukko, joka rakasti pukeutua koko hienosti. Siinä se meluaja ja ainainen vastaanhangottelija.

Mutta Harry oli kuvitellut hänet hyvin kookkaaksi suureksi mieheksi, jonka olkapäät ovat kuin vuoret ja pää kuin kuninkailla korkealla. Ja nyt hänelle näytetään lyhyttä tanakkaa herraa, jolla on vahvarakenteinen vartalo ja suuri pää sen nenässä. Aivan kuin rehtori Heidemanilla. Ja kuiskataan: "Tuo on suuri Snellman!" Herra varjele! Ei tuon uljaampi eikä komeampi! Kasvot pitkänpitkät ja alaleuka kuin keksinkoukku ulostuva. Leveä otsa ja kalpea iho ... kaikessa hyvin kaukana miehen kauneusihanteesta.

Entä kun hän rupeaa puhumaan? Ääni on jyrkevä ... eikä ensinkään sointuva ... ei tunteellisesti

värähtelevä eikä helise hienoimmissa vivahduksissa. On kuin hän lienteästi änkyttäisi... tapaileisi sanoja ... ja alaleuka toisinaan niin kumman hermokkaasti tärisee...

Mutta ... mutta siinä on kuitenkin syvä vakaumuksen voima ja mahtava ajatuksen syvyys, mikä noin ahdistetusti ulospyrkii. Hänen puheensa on kumman terävää, aina varmasti iskevää kuin vasaran naulankantaan. Se on kuin jylhää ja juhlallista ukkosen jylinää pimeässä yössä. Ei kaunista, mutta valloittavaa ja pakottaa kuuntelemaan.

Puheen terävä loogillisuus vie Harrynkin mukanaan. Ja se kuoleman hiljaisuus, jossa puhetta kuunnellaan, lyö hänetkin juhlallisuudellaan. Ja niin se hengen jättiläinen fennomaanian kylmiltä kallioilta viskaa lopuksi hänen kauniiseen ruusutarhaansa jäisen sumunsa.

Sillä mitä muuta ovat hänellekin nämä loppusanat:

— Teistä nuorista — niin Snellman lopettaa — älköön tulko Juudaksia, kansallisia pettureita! Älkää kumartako jumalia, jotka ovat teille vieraat! Montako teistä on todellakin alkuruotsalaisista vanhemmista syntynyt? Ja onko niilläkään oikeutta vaatia tässä maassa isännän valtaa? Vaikka tässä osakunnassa nekin mahdollisuudet — ruotsalaiset esi-isät — voivat olla suuremmat kuin jossakin toisessa. Monikin teistä taitaa olla vain pseudoruotsalainen, mistä hän saa varmuuden, kun selailee kirkonkirjoja. Nuori mies! Pyhin velvollisuutesi on ottaa selville, kutka ovat esi-isäsi. Jos ne ovat suomalaiset, olet itsekkin suomalainen. Nuoriso helposti erehtyy. Mutta sen on myös helppo korjata erehdyksensä. Hyvät herrat! Juon tämän illan uusien kansanmielisten maljan.

Tätä ennen oli hän puhunut jo laajasti kansallisuusaatteesta ja näyttänyt historian tuomion edessä pettureiksi ne, jotka vastustavat ja halveksivat oman kansansa kieltä ja mieltä.

Siinä hän seiso nuorison ympäröimänä ja katsoi ankaralla silmällä Harryä noin vain sattumalta siksi, että Harry oli saanut "kehotuspalkinnon" runoistaan.

Mutta se tuima katse vieläkin poltti Harryä. Se kirpelöi hänen sielussaan ja veriä poltteli ... poltteli. Ikäänkuin *hän* olisi juuri ollut se kirottu kansansa petturi ... se Juudas, joka möi jotain huimaavan kallista vieraalle...

Ja tuon manauspuheensa ... tuon kiroustuomionsa saneli hän — Snellman — kuitenkin ruotsiksi.

Juuri tämä teki Harryyn lähtemättömän vaikutuksen.

Se ikäänkuin puri hänen verensä kylmiksi.

Suu, joka puhui, vainosi sitä kieltä, jota puhui!

Jos Snellman olisi purkanut nuo ajatuksensa suomenkielellä, niin vaikutus häneenkin ... Harryyn ... ei olisi ollut niin puolueettoman vaikuttava.

Ruotsinkielen täytyi Snellmanillekin olla rakas.

Sillä se oli hänen äidinkieltensä. Ja vain sillä kielellä voi hän, sen mukaan kuin Harry oli tietävänään, tuoda ilmi sielunsa kaikista hienoimmat värähdykset.

Mutta sentäänkin hän luopui tästä rakkaasta.

Ja mistä syystä? Pyhän velvollisuuden ja terveen järjen pakottamana, kuten hän sanoi.

Tässä oli Harryllekin ajattelemista. Tässä se kylmä sumu, joka tuon miehen suusta laskeutui hänen keväiseen aurinkoiseen ruusutarhaansa.

Ja sentähden hän syvästi mietti. Sentähden "fennojen" salin ovelle unohtui ja heitti kuin epätoivoisen katseen noihin poistuviin.

Harry rakasti palavasti Suomea omana isänmaanaan. Mutta kummassa huoneessa se nyt on se hänen isänmaansa? Ja kummassa leirissä hänen omat kansalaisensa, joiden ilot ovat hänen ilojaan ja joiden surut hänenkin surujaan?

Harry seiso tienhaarassa. Nuo olivat pelottavia kysymyksiä, jotka hänen sieluunsa putosivat.

Syvästi koski sekin Harryyn, että Birger Streng, hänen asuntotoverinsa ... se rakas ja voimakas! ... noin teatterimaisesti ... noin kylmäverisesti ikäänkuin vielä tapausta suurentaen suin päin syöksyi "fennojen" syliin. Hänkin...!

Mureneeko maa hänen omienkin jalkojensa alla?

Silmät kosteina siirtyy Harry "sveessien" puolelle sitä ennen pantuaan merkille, että Birger parhaallaan joi veljenmaljaa "fennojen" johtajien kanssa.

Harryn mieli oli syvästi järkytetty. Siellä toisella puolella istuu hän muutaman pöydän ääreen. Yksinään hän siinä istuu, polttee ja istuu. Remu vyöryy hänen ympärillään korkeana hummauksena. "Sveessit" tuolta salista lähdettyään pääsivät kuin häkistä, jonne Snellman oli heidät teljennyt. Nyt he ovat vapaita ... nyt kaikuu kristallikirkkaana ruotsinkielinen ylioppilaslaulu.

Harry ei ole mitään juonut. Hän on pitänyt pyhänä lupauksensa papalle.

Mutta nyt hän on murtunut. Ja tarvitsisi virkistystä. Tuli mieleen mamma. Mutta eikö näillä kaikilla, jotka tässä ympärillä juovat ja iloitsevat, ole mammat? Sitäpaitsi hän ottaa vain sen verran, että hermot lämpenevät.

Mutta silti samassa löysi Harry itsensä ovella menossa pois ... yksinäiseen asuntoonsa.

Sillä miehen on pidettävä sanansa...

Ovella töytää häneen kiinni nuori iloinen remuileva parvi. Kymmenen kättä häneen tarttui ja hänet vetäistään takaisin toverien piiriin.

— Nuori runoilija ... lupaava tulevaisuuden mies ... titaani kykyjen mailta ... miksi olet synkkä ja miksi katselet kulmaisi alta? Harry Nicanderin malja, veljet!

Harryn käteen työnnettiin korkea kuohuva lasi ja hän kilisti ujona ja arkana tuttujen ja tuntemattomien kanssa ... kilisti ja lämpeni ... sai rohkeutensa ... kasvoi ... ja laski lasin pöytään aivan varmana kuin onnistunein juhlapuhuja.

Siinä samassa hän oli valloitettu. Hänet istutetaan suureen pöytään, joka on ympäriinsä ahdettu täyteen nuoria miehiä ja joukossa joku vanhempikin. Pöydällä on pyöräyttävä paljous laseja ja juomia.

Ja tässä on hänen uhrattava uhri viinin jumalalle parhaimpien toverien seurassa.

Hän kaataa suuhunsa syvin siemauksin kuten näkee toistenkin tekevän ja äskeinen huoli ja apeus on mennyt sen tien. Mutta juomilla on häneen hypnoottinen voima. Ne kuljettelevat häntä mukanaan taikamaille. Aivot kuumenevat autuaasta lämmöstä ja veret sähköittyvät. Poskille kohoaa kaunis puna, silmät käyvät kuin syvemmiksi ja hermot saavat lujan ryhdikkäisyyden.

Harry tuntee uusia voimia, näkyjä, mielikuvia tulvaavan sieluunsa lämpöisenä virtana, johon hän kokonaan hukkuu.

Hän vitsailee ... laulaa ... juo veljenmaljoja ... pitää puheen ... juopi ... juopi.

Ympäristö kuumana, häikäisevänä, polttavana kietoo hänet aurinkosyliinsä ja kuiskii hänen korviinsa hehumallisia sointuja.

Hän näkee vain mustia frakkipukuja ... laajoja kiiltäviä rintamuksia ... nuoria kauniita kasvoja ... koreita pulloja ... suur-suuria kattokruunuja valomaailmoineen ... ja kuulee laajan kuohuilevan puheenporinan, jonka seasta yks kaks kohoaa riemuitseva ylioppilaslaulu.

Harry laskee ryöpsähtelevän ilovirran ensimmäisessä viikinkipurressa, sillä hänen ympärillään istuvat ryhmän etumaisimmat nuoret miehet.

— Nu ska vi ge stryk åt fennomanerna! huutaa korkea bassoääni ja samassa mäjähää pöytään, niin että lasit tanssivat, ryhmyinen kävelykeppi.

Esitys otetaan hurraten vastaan. Varustautaan kepeillä ja minkä milläkin.

Sitten marssii tuo viinosten rohkaisema sinikeltainen nuoriso "fennojen" puolelle.

— Men inte knifvar! kuuluu vielä johtajan varoitus.

Siellä "fennojen" salissa katsotaan silmät pystössä tulevia. Mutta kohta ymmärretään situatsioni. Ja leikki alkaa.

Harry hyppää Birgerin luo. Sillä nyt tällä kertaa se Birger on hänen suurin vihollisensa. Ja sille on löyly lyötävä kaikkien nähden.

Birger hänelle nauraa vasten silmiä. Ei ota uskoakseen Harryn hommia.

Mutta siinä samassa lähettää Harry jo häntä kepillään selkään.

Birgerin silmissä viha välähti. Mutta hän voitti itsensä. Erotti Harryn pois toisista ja salpasi hänet viereiseen tyhjään huoneeseen yksikseen.

Salissa käy tuhattulimmainen tappelu. Kunnes väsyttään ja nuollaan haavansa.

Miten Harry tuli asuntoonsa, oli hänelle itselleen aivan tuntematonta.

Mutta siellä hän vain seuraavana aamuna löysi itsensä aivan samallaisessa sekasotkussa kuin kuukausi toista takaperin kotikaupungin Seuraklubin 10:nneen vuosijuhlan hiiloksella.

Mielialatkin, jotka nyt seuraavat, olivat pisteestä pisteeseen samallaiset.

Hän meni Birgerin huoneeseen. Siellä lumivalkoiset lakanat ja tyynyt ja koskematon vuode todisti, että huoneenasuja oli viettänyt yönsä muualla.

Sillä se huone vielä odotti ja vartosi iltaisessa koskemattomuudessaan.

— Palkittu runoilija! Tuleva senaattori! jahkailee Harry itsekseen ja kulkee sukkasillaan alusvaatteissaan kiivaasti pitkin huoneen lattiaa kädet lanteilla kuin voimistelutempussa. Ja kovin ... kovin allapäin.

Sillä nyt on ruusutarha hautaunut tuhkaan ja tulikiveen.

Se ruusutarha, jonka pappa kotoa lähtiessä aitasi ja jonka taimet mamma kasteli riemunkyynelillään. Mutta jonka hän itse täällä pääkaupungissa yhtenä syyskautena kasvatti ihaniin nuppuihin, mitkä vain aukeamistaan odottivat.

Mutta nyt saavat sitä kauankin odottaa.

Sillä puutarhuria on ammuttu suoraan sydämeen kuolettava nuoli.

Kaikki on nurin narin ... nurin narin.

Harry ottaa pitkin lattiaa kiivaamman kävelyn. Kylmät matot polttelevat hänen jalkainsa alla.

Tuota sisäistä kuumuutta riittää aina varpaiden neniin asti.

Voiko nuori ihminen pahemmin elävänä repeytyä kuin hän nyt? miettii hän.

Pyhä lupaus vanhemmille ... viime yö ... kokonaan järkytetty elämäkatsomus...

— Vanha dillaaja! lähtee sitten synkkänä huulilta.

Ovikello heläjää. Pistetään reikelinavain lukkoon ja eteisestä kuuluu askeleita.

Sieltä hoipertelee iloisena Birger sisälle kuin itse jumalainen Bacchus vaatteet rutussa ja kasvot paksussa turvotuksessa. Hattu takaraivolla, jotta kiharat ovat kuin rypäleseppelle ohimoilla.

Sitten pysähtyy hän Harryn eteen, tarkastaa häntä, lyö olalle ja sanoo:

— Nyt olet mies. Joka kerran on humalassa, on se vielä toisenkin kerran. Niinhän sanoin. Ja nyt näet.

Harry häpesi, katsoi Birgerin ohi tyhjään ilmaan ja valitti:

— Päätä leikkaa ... leikkaa...

— Ole huoletta! Minä lääkitsen.

Hän meni kaapilleen, veti sieltä esiin pienoisen hienon-hienon konjakkikarahvin vihertävää lasia ja samallaiset pikarit. Kaatoi kahteen pikariin ja puhuu:

— Maista, niin terveeksi tulet! Kippis.

He joivat pari lasia mieheen yhteen otteeseen. Sitten Birger riisuutui, asetti tahrauneet vaatteensa huolella vaatekaappiin, meni vuoteeseen ja nukkui.

Mutta Harry kaatoi pikariin uutta karahvista, sillä se todella lääkitsi. Ja tuota pikaa oli jo vieno harso hänen silmissään.

Sitten meni hänkin vuoteeseensa ja nukkui uudelleen.

Herrat kuorsasivat, että seinät jäsivät. Asuntorouva hiipi varpaillaan huoneessa, myhäili ja myhäili:

— Entä mitä nyt mammat sanoisivat? äännähti hän ja meni menojaan.

Iltapäivällä herrat nousevat, peseytyvät perusteellisesti, pukeutuvat toiseen pukuun, valelevat hajuvedellä itseään ja painuvat sitten ulos.

Birger huusi ajurin. Käski ajaa Kaisaniemeen. Siellä Birger tilasi päivällisen kuudelle hengelle. Sillä hänelle piti tulla tänne seuraksi uusia tovereita. Aamulla erottua oli luvattu illalla täällä yhtyä.

Birger oli ottanut erityisen huoneen, johon hän muutatti punaisen huonekaluston.

Kaiken piti nyt olla punaista. Odottaessaan toisia joivat he lasin portteria.

— Mutta Birger! Miksi eilen niin äkkiä "fennoksi" muutuit? kysyy Harry.

— Se on ajan muotia.

— Pelkkääkö muotia?

— Niin minulle. Sillä minun esivanhempani ovat Savosta. Ja sitä asiaa olin minä jo ennemmin ajatellut. Mutta nyt tuli Snellman ja sai minut yks kaks tekemään koko käännöksen. Sillä mitä muuta minä voisin olla kuin "fenno".

Harry jäi vaiti.

— Entä sinun esivanhempasi? kysyi Birger.

Harry ei vastaa.

— Miksi et vastaa?

— Kun en itsekään tiedä pitemmälle kuin isoisään asti. Siinä se on juuri se painava kysymys minulle.

— Ovat Pohjanmaan kuppareita tai Lapin noitia.

Birger nauroi herttaisesti ... ryyppäsi ja nauroi.

Mutta Harry oli vaiti.

— Pikku Harry on naivi kuin lapsi. Pikku ... pikku Harry. Omituisen hentoja koristeita se Pohjanmaan tervakylä laittaakin tänne miesten joukkoon. Sinussa on liian paljon kokettimaisuutta. No ... olkoon menneeksi ... kun kerran olet runoilija.

— Keitä ne toiset ovat, jotka tänne tulevat?

— Osakunnan "fennojen" nuoret johtajat.

Harry säikähti.

— Minä lähden pois ... en sovi seuraan ... en toki.

— Sitten pitää meidän myös lakata ... yhdessä asumasta ... eikö niin ..., ell'emme sovi saman pöydän ääreen. Mutta minusta on päivän selvää, että sinustakin tulee "fenno".

— Ei tule.

— Tuleepas! Ja sen päälle ryyppäämme.

Harry jätti ryyppäämättä.

— Tänä iltana sinut kastamme.

— Kuin pienen lapsen? Niinkö?

— Miten itse tahdot. Jos täällä istut, niin "fennona" pois lähdet. Sen takaan.

Harry nousi lähteäkseen.

— Ja minut jätät tänne yksin? Onpa se, se ... vähän ... noin niinkuin pelkuruutta, puhuu Birger.

Birger veti hänet takaisin istumaan. Hänen varmallalla tinkimättömällä olemuksellaan oli vetovoimaa Harryyn.

— Emmekö voisi nyt syödä ilman politiikkaa? kysyi Harry.

— Se on paras särvin liköriin kanssa sitten kuin vatsa on oikein täynnä. Tunnethan sinä liköriin?

— Tunnen ja en tunne. Se on erään patajuopon herrasmiehen mielijuoma siellä kotikaupungissa. Sellaisen, joka ei näe selvää päivää.

— Minulla on myös aikomus päästä niin vietävän kauas. Ei selvää päivää! Yhtenäen kulkea humalan ruusutarhassa ... sitoa seppeleitä viinanjumalan ohimoille. Ja sitten yks kaks tehdä koko käännös. Näin oppii elämän tuntemaan kummaltakin puolelta. Ja samalla voi näyttää, että mies pystyy, mihin itse tahtoo. Se on voiman tie, jolle en heikkoja kehota. Mutta tällaiset ruumiin ja hengen jättiläiset kuin minä kestävät kaiken. Ja se on vasta elämä, joka on todellakin eletty ... joka on todellakin persoonallisesti koettu eikä kirjoista opittu. Minä rakastan jyrkkiä käännteitä. Sen kai sinä illallakin huomasit. Se on sielun ja ruumiin energiaa... Mutta aina olla samallinen kuin vanhapiika parikymmentä vuotta takaperin tehdyssä pitsiröijyssään ... sepäs on harmaata elämän käsitystä. Käännteitä ... käännteitä ... rakas ystävä! Oikeaan ... vasempaan...! Se on vasta marssimista elämän maantiellä...!

— Mutta jospa käänntymys on vaikea ... on mahdoton?

— On heikoille. Mutta miehelle, jolla on terveet sielun ja ruumiin voimat, on se helppoa. Tiedäthän, että historian suurmiehet useatkin ovat olleet nuorina huimia elostelijoita ... nimiä voisi luetella kymmenittäin ... mutta sitten tehneet koko käännteen ja tulleet ihmiskunnan hyväntekijöiksi, joille myöhempi aika muistopatsaat nosti. Varhaisemmassa elämässään he kokosivat vain aineksia tulevaa suurta työkautta varten. Mutta pienille on tämä vaarallinen ja hullu oppi. En kehota, Harry, sinuakaan sille polulle. Sillä sinä et kestä.

— Mistä olet voimani laskenut?

— Siitä että nytkin pelkää istua vastapuolueen miesten kanssa samassa pöydässä.

— Ei se ole pelkoa, vaan...

— Vaan?

— Inhoa.

— Hyi saakeli! Nyt sanoit väkevän sanan. Nyt meidän täytyy erota ... pakostakin.

Birger käänsi Harrylle voimakkaan selkänsä, mikä niin pyöreän säännöllisenä hänen pitkäntakkinsa alta näyttäytyi.

Harry tunsu itsensä nolatuksi: Lähteäkö vai ei? Hänessä ei ollut päättäväisyyttä. Sillä Birger oli kiehtova toveri ja hallitsi häntä.

— Jospa sentään jäisin, puhuu Harry miedosti.

Mutta Birger ei kuule häntä. Puhuu vain viinurille toiseen huoneeseen selin häneen.

Harry tuntee itsensä nöyryytetyksi. Mutta ei jaksaa ulos karata.

— Pahastutko, jos jään? kysyy Harry menen Birgerin luo.

— Niin no ... melkein.

— Sitten minun täytyy lähteä.

— Nyt on sinulla sopiva mieliala. Sinä jäät ja ymmärrät kunnioittaa seuraamme. Sinulle on karkaisevaa istua johtajien keskellä. Hermosi terästyvät.

Harry jäi. Mutta hän tunsu olevansa Birgerin talutusnuorassa ja siitä kärsi.

Nuo neljä uutta ystävää ajoivat punaisissa puvuissa vaunulla ravintolan eteen.

Birger kohteliaana isäntänä meni heitä vastaan ja esitti Harryn.

He kaikki tunsivat kyllä Harryn nimeltä ja ulkomuodolta ja merkitsevästi hymyilivät Birgerille.

Kaikki he käyttäytyivät niin käskevästi kuin olisivat olleet kuninkaita, jotka sattuma on yhteen tuonut. Harry jäi kokonaan heidän varjoonsa ja siitä yhä enemmän kärsi.

Istuttiin syömään. Viinuri asettui liina käsivarrella oven pieleen odottamaan käskyjä.

Luontoaan koventaakseen ryyppi Harry tuhkatiheään olutta.

Noista vieraista pääruhtinas oli pitkä solakka kovin jäntevä nuori maisteri. Hänpä osasi puhua, syödä, juoda. Kaikki luisti määrätyn itsetietoisesti.

— Toissa päivänä istuin ukko Snellmanin pöydässä, alotti hän.

Harry nosti kummastuneena silmänsä.

— Tuli puhe Pohjanmaan sanomalehdistä.

Maisteri kiinnitti lujempaan serviettiä leukansa alle.

— Ja suuri vanhus avasi sydämensä.

— Maistamme! kehotti Birger.

— Hän nauroi "Österbottenin" penkin alle ja sen "pään" Heidemanin kuvasi historialliseksi variksenpelätiksi.

Harry vienosti punastui.

— Mies on kuulemma köyhän suomalaisen köydenpunojan poika, mutta tahtoo esiintyä non plus ultra "sveessinä" ja uskottelee olevansa täysi gustaviaani, kun osaa kävellä varpaillaan.

Kaikki muut räjähtivät nauramaan, mutta Harry yhä enemmän punastui.

— Sitten on siinä toimitussihteerinä ihminen, joka tunnetaan nimellä "Bondas" — sentähden viralta pantu nimismies, ettei uskaltanut mennä naimisiin ja Lapissa pitää virkamiesten olla naineita — ja hän itse tekee skandaaleja ja niistä kirjoittaa uutiset lehteen. Sillä sekä skandaaleja että uutisia hän uskaltaa tehdä.

— Vilpitön, omantunnontarkka herra! huudetaan.

Harryn tekee mieli oikaista, mutta hän ei uskalla katkaista maisterin puhetta.

— Mutta koko koneistoa komentaa valtioneuvos Nicander ... suuri juonittelija ja kuuluisa kiukuttelija...

— Tst! ääntää Birger, osottaa Harryä ja hymyilee.

Harry hehkuu kuin hiili. Mutta maisteri iskee vain silmää Birgerille ja jatkaa:

— Täältä pääkaupungista on lehdessä ollut kirjeitä. Nepäs vasta kirjeitä, joissa ei ole yhtä selvää ajatusta. Mutta näkee, että kirjoittaja on pistänyt Lontoon laitakaupungilla. Ja siihen hän aina vetoaa.

— Hyvät herrat! Ei Snellman ole voinut *noin* puhua, keskeyttää Harry, mutta kukaan ei häntä kuule.

Maisteri vain hymyilee pirullista hymyään Birgerille, joka on sanomattomasti huvitettu.

— Juomme tämän kirjeenvaihtajan, joka on ollut ulkomailla, maljan, hyvät herrat ja veljet! kehottaa Birger nauraen ... nauraen.

Se juodaan. Mutta Harry istuu pöydän ääressä kuin tuhansilla pistelevillä neuiloilla kärsimätönnä ja hermostuneena. Toiset syövät kuin haukat ja muistavat ryyppätä.

— Mutta sitten on kaupungissa, missä "Österbotten'kin", uuden ajan airut "Salama". Meidän pojan toimittama. Maisteri Tervon ... sen vanhan tervajätjän... Se uhkaa syödä viikingit. Sillä Tervo on rautainen mies ja minäkin katsoisin kunniakseni olla hänen kanssaan yhteistyössä. Nyt juomme hänen maljansa ja huudamme: "Eläköön 'Salama'."

Se huudettiin ja Harry ärisi myös jotain huulillaan.

Mutta samassa hän nousi, kumarsi ja lähti.

— Kas poikaa! Taisi uskoa kaikki todeksi ja nyt saa halpauksen! nauraa hihitti maisteri.

Mutta ulkona suurten pimeäin lehmuksien alla kaupunkiin kulkiessaan Harry melkein itki. Sillä miksi hän ei ennemmin huomannut, että häntä pilkattiin.

— Pahastuitko? kysyi Birger keskiyöllä kotiin tullessaan Harryltä, joka makasi jo sikeimmässä unessa.

— Mene pois! ärjäisee Harry ja työnsi Birgeriä.

— Siten sitä mieheksi kasvaa, että saa olla kovaluontoisten miesten seurassa, puhelee Birger ja pirullisesti Harryä nykii.

— Kuin esimerkiksi sinun seurassasi? Että kehtaat niin pilkata! Oliko edeltäpäin sovittu suunnitelma?

— Edeltäpäin! Sellaisia pieniä kasvatuskuureja annetaan käden käänteessä. Pilkka oikealla ajalla...

Harry, on terveellinen, vaikkakin katkera yrtti. Mutta ei niin pientä pilaa, ett'ei totta toinen puoli. "Österbotten" on joka tapauksessa ränstynyt sanomalehti ja siihen *sinä* kehtaat kirjoittaa. Sylkäise! Mutta kirjoita "Salamaan" ja sinusta tulee kotikaupunkisi tulevaisuuden mies. Huomenna jo yhdessä suunnittelemme artikkelin "Salamaan". Niinhän?

— Kunhan siksi ehdit selvätä!

— Mistä? Etkö tiedä, että kyvykkäimmät nerot kirjoittavat aina humalassa? Lellipoika!

Birger siveli pitkin Harryn ruumista peitteen alla.

Se Harryä suututti.

— Ja nyt ylös mies ja kohta kapakkaan!

Birger nosti peitteineen kaikkineen Harryn ylös ilmaan, kieputti häntä siellä ja kysyi:

— Lähdetkö?

— En.

— Lähdetkö?

— Oletko hullu?

— Näytän sinulle, olenko humalassa. Tule alas, jos pääset.

Birgerillä oli kovat käsivoimat, sillä hän oli uutterra voimistelija. Harry tunsi hänen teräksisten käsivarsiensa syleilyn kuin pihtien puristukseksi.

— Tämä tällainen on sitä oikeata pohjolaista luontoa. Minä olen vaasalainen, vaikka esi-isät ovatkin Savosta. Sinä viime yönä löit minua vimmatusti kepillä selkään siellä juhlassa. Ja tässä on kor ... vaus siitä!

Birger paiskasi Harryn vuoteeseen, että huone tärähti.

— Minäkö sinua lyönyt? uikuttaa Harry vuoteessa eikä jaksa kuolemakseen muistaa sellaista.

— Juuri sinä. "Sveessien" rintamassa etumaisinna marssit ja suoraan minun nenäni eteen lensit. Minä nauroin. Silloin sinä jo iskit. Annoin sinulle anteeksi siellä, kun näin, että olit tolkuttomasti viiftissä. Ja pelastin sinut kaupanpäälliseksi hyvästä selkäsaunasta ja "fenojen" vihasta. Muista vasta varoa. Et sinä, Harry, kestä juoda. Enkä sinua mukaani ota. Tämä on sinulle kovaa kasvatusta. Mutta hyvin karkaisevaa.

Birger, joka jo oli maisteri ja Harryä pari kolme vuotta vanhempi, lähti laulaen ulos pimeään yöhön.

Harry hyppäsi sängystään. Ja sytytti kaikki tulet. Sillä nyt nukkua oli mahdotonta. Ja hän tarvitsi ympärillään paljon ... paljon valoa. Sillä tämä syksyinen pimeys kuristi häntä. Se lähetti kokonaisen lauman peikkoja ja painajaisia hänen niskaansa.

Harry tahtoi tässä valossa kerrata sitä kaunista tunnelmaa, jota hän silloin tunsi, kun syysaamupäivänä kodin salissa istuttiin kolmen: pappi, mamma ja hän. Mamman hopeahiukset noine monine luuneuloinen silloin ikäänkuin tummanpunervina hohtivat auringon kullassa, pappi hymyili ja säteili hyväätuulta ja hän itse tunsi aivoissaan kuumaa tulenhekkuvaa riemua siitä, että *hän* palautti onnen ja sopusoinnun noiden kahden jo harmaantuneen vanhuksen sydämeen. Hän pyrkimällä, ahkeroimalla, ponnistamalla korkeaksi virkamieheksi.

Käsi-kädessä kauniina kuin hopeahääpari ne vanhemmat ensin hänen edessään seisoivat ja hän antoi suuren lupauksen...

Jonka hän nyt on pohjaa myöten rikkonut!

Harryä pahasti puistautti.

Mutta kuva aivoissa pysyy ja vain kasvaa.

Kuinka mamma silloin nuortui ja kuinka pappa kuohui rajatonta riemua sen vuoksi, että hän ... Harry ... suostui rupeamaan senaattoriksi!

Harry jo naurahti. Miten lapsellista se sentään oli? Mutta miten syväntunteellista!

Papalla ja mammalla on häneen rajaton luottamus. Heidän isän- ja äidinsydämissään kasvaa heidän pieni Harrynsä jättiläiseksi. Ja siitä luulottelusta kasvaa heidän sielussaan kaunis runollisuus, joka peittää tylyn ja paljon vaativan todellisuuden.

Ja kuinka se kuva sentään hänestäkin silloin aamupäivällä siellä kotona salissa oli ihana? Aurinko loisti, väri- ja värivahduukset salin huonekaluissa liekehtivät ja mamma ja pappa istuivat onnellisina käsikädessä ja katsoivat suurin luottavin silmin häneen.

Se oli perhekohtaus, jolloin hyvät haltiat istuivat kaikkien heidän olkapäillään.

Ja niin edelleen istuisivat, ellei hän niitä karkottanut.

Se oli lopultakin viimeinen totuus. Sillä tuo lumous niin kauan kesti kuin *hän* sitä kannatti.

Mutta nyt hän itse oli jo ajanut oman hyvän haltiansa kauas pois. Ja sitä tietä ne menisivät papan ja mammankin.

Hän ... Harry... ei enää ollut se, miksi hän oli lupautunut.

Hän oli saanut aikaan perhekohtauksen ja sellaisen hyvinkin hellän ja runollisen, mutta vain sitä varten, että tuon illusionin säryttyä kaikki kaunis suistuisi nurin narin.

Nytkö surusta putoaa mamman tukka? Nytkö saapuu äitiraukan vanhuus kiirehtivin askelin? — Voi!

Tuo kaunis kuva, jonka lumouksessa silloin koko perhe oli ja kai vielä nytkin siellä ... siellä kotona ovat, nyt kidutti, aivan kuin repimällä repi Harryä.

Se ärsytti, suututti, ahdisti. Huonekin tukahdutti häntä. Varjot seinillä ja loukoissa muuttuivat hirviöiksi, jotka ojentelivat käsiään häntä kohti.

Niin syvän-kaunista silloin! Ja niin ruman-rumaa nyt!

Puoliyökin huusi hänen korvaansa valitusta. Ulkoinen tuuli ulvoi ... se vihelteli häntä härnätäkseen. Ajavat ajurin rattaat repivät hänen hermojaan. Ja portin kiinnilyöminen jonkun tuntemattoman voiman vaikutuksesta sai hänet säikähdyksestä hypähtämään.

Se kaunis kotoinen perhekohtaus ... se kaunis ... kaunis!

Mitä tässä sielun hirvittävässä tuskassa nyt häntä auttoi se, oliko hän "sveesi" tai "fenno". Sillä hänhän oli ennen kaikkea ihminen.

Mutta petturi ... petturi ... petturi! Suurempi kuin se Juudas, josta suuri Snellman puhui.

Sillä hänhän möi pois omien vanhempiensa myöhemmän iän kotionnen.
Hän ... hän ... senaat-to-ri!

Hän paloitteli suurin erin papan ja mamman ... tuonkin hienon rakastettavan mamman ... kauneimman unelman ja viskasi palat viinilasin mukana Bacchuksen alttarille.

Harry pukeutui ja lähti Birgerin jälkeen. Hän tahtoi rynnistää yöhön ja pimeyteen noutamaan unhotusta nuorelle sielulle. Vaikka vain tämän ainoan kerran. Sillä hän tahtoi nyt päästä tuosta kauniista kuvasta hinnalla millä tahansa. Se kun kuristi häntä!

Tuuli pieksää Harryn päällystakin helmoja. Mutta hän astuu kymmenen miehen voimalla. Sillä hän pakenee omaa parempaa-itseään.

Hän nousee muutamaan ylioppilasravintolaan. Ja se parempi-itse uupuu tänäkin yönä viininjumalan pehmeille lämpimille parmaille, missä näkee unia punaisista riemuista.

Tällaista hoippumista selvän ja humalan välillä kesti kolme viikkoa.

Birger kuljetteli häntä ravintolasta ravintolaan.

Pilkkasi, piikitti, ivasi.

He joivat kovasti, tekivät uusia tuttavuuksia ja nauttivat täysin siemauksin.

Selvänä oli Harry aina tyytymätön, ärtynyt, hermostunut.

Ja hän itse jo ymmärsi, että alkoholinhimo on hänessäkin perinnöllinen sairaus.

Siitä tuli sieluun uusi suru.

— Kai olet jo täysi "fenno"? kysyi Birger muutamana iltana.

Harry ei vastannut. Ei hän ollut "sveessi" eikä ollut "fenno". Ei ollut sanalla sanoen mikään. Hän vasta etsiskeli, mikä hän olisi.

Hän kyllä tarvitsi uuden elämäkatsomuksen. Sillä hän jo syvästi tunsu, että vanha ei jaksakaan tehdä hänestä ehyttä ihmistä.

Mutta jaksoiko sitten tuo uusi tehdä sitä Birgeristä?

Siinäpä se juuri olikin kipeä kohta Harrystä.

Mutta oli miten oli. Sen Harry jo tunsu, että hänestä ei tule miestä ... kaikista vähimmin senaattoria ... sen oman vanhan elämäkatsomuksen kannattamana. Sillä ei ole voimaa pitää häntä pystössä ... siveellisesti ryhdikkäänä ... ja toimekkaana työihmisenä.

Tästä se syvä ristiriita hänen sielussaan, mikä yhä vei häntä alaspäin.

Harry ymmärsi, että jos näin jatkuu, niin hän on mennyttä miestä. Hän ei tätä kestä.

Mutta sitten muutamana aamuna Birger noustuaan ylös pesi koko ruumiinsa, voimisteli sen päälle lujasti ja puhuu:

— Tarvitsee tehdä jo työtäkin.

Hänellä oli lainopillinen tutkinto menossa.

Nyt levitti hän kävelyshaalinsa lattialle. Kantoi kasan kirjoja sen päälle ja viskautui siihen itsekin. Hän makasi vatsallaan lattialla monet kirjat edessään värikynä näpeissä ja luki noita kaikkia yhdellä kertaa. Hän sanoi täten tekevänsä helposti yhteenvedot, mitkä hän lopullisesti merkitsi muistiinpanovihkoonsa.

Näin makasi hän nyt toiset kolme viikkoa puustavillisesti kirjoihin uponneena.

Harry katsoi häntä ihastellen. Mutta nyt hän huomaakin, miten veri voimakkaasti näykkii Birgerin suonissa, miten korkea on hänen puhdas otsansa ja kun hän pullistaa rintansa, on se kuin tammen pinta. Voimaa ja terveyttä on Birgerissä, tahdonlujuuksia, tarmoa ja luottamusta omaan itseensä.

Kun Harry pyytää häntä kapakkaan, uhkaa hän antaa keppiä Harryllekin, jos hän vielä sinne menee.

— Minä join vain "sveessin" ulos itsestäni. Nyt olen tyytyväinen, puhuu Birger lukuihinsa syventyen.

Tuo mies ei todellakaan ole pilalle menossa. Hän on ehyt ja kokonainen, on terve ja hänellä on voimaa yrittää.

Jospa hänkin ... Harry ... osaisi ottaa elämänsä noin matemaattisesti kuin Birger, niin kokoaisi itsensä ja vielä elämässä ratkaisisi vaikeankin sielullisen problemin omassa itsessään.

Mutta nyt hän jo ymmärtää, mistä päin hänen on lähdettävä pelastusta yrittämään.

Hän tarvitsee uuden elämäkatsomuksen ... uuden veriä lämmittävän ja puhdistavan aatteen, joka hänet jaloilleen taaskin nostaa.

Mutta kuka sen hänelle antaa? Kuka?

Muutamana päivänä Harry pukeupi tavallista huolellisemmin ja lähtee Snellmanin puheille.

Siihen kehottaa häntä Birgerin esimerkki.

XII.

Snellmanin luona.

Kun Harry kulki Yrjönkadun 24:nteen, Snellmanin asuntoon, piti hänen kävellä Vanhan kirkon ohi. Juuri sen kohdalla ollessaan alettiin soittaa kelloja. Ja silloin juolahti Harryn mieleen kotikaupungin viime Mikkelinpäivä ja sen soittavat kirkonkellot. Noin nekin lujasti kalkahtivat. Ja niiden soittoon kaukaa sekoittui kosken kohina.

Hän meni silloin koskelle, kuuli sen kehotushuudon, nousi ... ja nyt taas kulkee siipirikkona. Sillä vanhat lämmittävät ihanteet ovat kalvenneet ja entinen elämäkatsomus on nurin-narin.

Taas soivat kirkonkellot. Ja taas neuvonantaja on tarpeen.

Ei mene hän nyt hengettömän luonnon salaperäisille neuvoille, vaan miehen luokse, joka kyllä pauhaa kuin sekin koskijättiläinen omalla pauhullaan omien kansalaistensa keskellä. Mitä tämä suurtietäjä hänelle osanee lohdutusta antaa? Minkä lipun hänen käteensä nostaa kannettavaksi?

Harryn mieli on arka ja jännittynyt noustessaan puurappuja ylös lasiverantaan. Siellä hän soittaa, pääsee eteiseen ja palvelija johtaa hänet saliin.

Mutta huomaamansa yksinkertaisuus kaikessa hämmästyttää Harryä, joka on tottunut näkemään kiinalaisia vaaseja ja persialaisia mattoja.

Palvelija neuvoo häntä istumaan ja odottamaan. Salissa on kolme aivan yksinkertaista pienekköä ikkunaa. Ja seiniä somistavat muutamat kivipiirroksiset.

Harry epäröiden jättää palvelijalle nimikorttinsa ja istuu. Nyt huomaa Harry salissa pianon ja ikkunanurkissa Kantin ja Hegelin rintakuvat. Ja suuren kovin vanhanaikaisen uunin.

Siinä samassa palaa jo palvelija ja pyytää Harryn menemään vastaanottohuoneeseen.

— Siellä on senaattori, lausuu hän.

Tuo viimeinen sana panee Harryn veren kuumaan kulkuun. Siksi piti hänenkin lopullisesti tulla. Mutta ei näitä teitä. Ja senaattorin asunnon on hän kuvitellut kokonaan toisemmoiseksi. Sillä siellä kotikaupungissa asuu pieninkin tervaporvari komeammasti kuin tämä senaattori, jolla lisäksi on europpalainen maine.

Mutta näissä huoneissa on sentään huumaava uuvuttava ilma. Näissä virtaa Harryä vasten kasvoja jokin tavattomampi henki. Se ei ole kukkaistuoksua, ei parfyymia, vaan neron säteilevä nöyryyttävä hohto. Sitä oli jo tuolla eteisessä, tässä salissa se kasvaa, mutta tuolla vastaanottohuoneessa tihenee se veriä vapisuttavaksi.

Sillä siellä on itse suuri Snellman.

Posket hohtaen ja hermot jännitettyinä astuu Harry suoraan senaattorin luo, joka tulee häntä kohti tervehtimään. Ja ainaisena kauneuden ihastelijana antaa vanhus hänelle hyvin lämpöisesti kättä.

Pyytää istuutumaan. Harry istuu vanhuksen viittauksesta pöydän päässä olevaan nojatuoliin ja senaattori itse istuu toiseen samallaiseen.

— Minä näin tarpeelliseksi tulla herra senaattorin luo hyvinkin persoonallisessa asiassa ja pyydän anteeksi rohkeuteni, alottaa Harry äänessä arka väri.

— Ja voisinko minä herraa siinä auttaa?

— Niin luulen. Ja sentähden tulin.

— Miten voin herraa palvella?

Nyt on Harry omasta mielestään kuin katuvainen synnintunnustaja maalaispastorin pateilla. Mutta sydän on avattava.

— Kuulin herra senaattorin puhuvan pohjalaisten viime vuosijuhlassa. Ja se puhe repi minun vanhan puoluekantani rikki.

Snellman hymähtää. Vähän pilkkaa nousee suupieliin. Kyllä Harry sen huomaa. Mutta jatkaa

kuitenkin:

— Minun äitini on vanhaa Ruotsin aatelia. Siis on veressäni germaanien verta.

— Noo?

— Ja hän on kasvattanut minut innokkaaksi ja lämpöiseksi ruotsinkielen ystäväksi. Hän lapsesta lähtien istutti minuun ruotsalaiset näkökannat.

— Ja minä nyt revin ne rikki. Säälittävää. Mutta kuka on isä?

— Hän on suomalainen valtioneuvos Nicander ... viraltaan lääninsihteeri ... puhuu Harry hyvinkin arkaillen, sillä vanhus on ivallisella päällä.

— Nimen tunnen.

— Hän myös tahtoo minusta harrasta ruotsinkielen ystävää.

— No ... hyväinen aika ... olkaa se, kun pappa ja mamma niin tahtoo! puhuu Snellman ja jo puoleksi nauraa.

— Olisin, jos voisin.

— Minäkö tuln puomiksi tielle?

— Te, herra senaattori.

— Mutta miten?

— Senaattori puhui siellä esi-isistä...

— Jotka nuorella herralla ovat ... keitä?

— En tiedä.

— Sepä se.

— Siinä on juuri painava kysymys.

— Hyvinkin painava.

— Herra senaattori tuomitsi kansallisiksi pettureiksi ne, jotka suomalaisista kantavanhemmista syntyneinä hylkäävät suomenkielen.

— Juuri niin.

Snellman jo käy vakavaksi.

— Tämä pani minutkin horjumaan entisissä näkökannoissani ... ja hyvinkin pahasti.

— Tässä on siis ratkaistavana aivan yksinkertainen psykologinen problemi. Nuori herra ottaa ensin selvän, kutka ovat hänen kantavanhempansa.

— Ja sitten, jos ovat ruotsalaisia, siirtyy Ruotsiin? Niinkö?

— Se on herran oma asia.

Snellman puhuu viimeisen hyvinkin jyrkästi.

— Se mikä minua erityisesti herra senaattorin puheessa sielullisesti haavoitti, jos saan käyttää tätä sanaa, oli se että herra senaattori ruotsinkielisenä ajaa suomalaisuuden asiaa. Sehän on paras puolustus puolueettomuudelle minun heikon ymmärrykseni mukaan.

— Eikös sitten ole? Ei kukaan voi väittää minun ajavan omia etujani.

— Ei voi ... ja siinä juuri on kysymyksen suuri kantavuus. Se se vei kovan maaperän minunkin jalkaini alta ja pani horjumaan...

— Ja nyt nuori herra horjuu?

— Hyvinkin pahasti.

— Kuulkaa sitten lohduttava sana. Ruotsinkieli on minunkin äidinkieleni. Ja sillä kielellä vain on

minulle persoonallisesti kallein arvo. Se kun on jo lapsena opittu ja vanhanakin parhaiten taidettu. Mutta siltikin vain historiallisen kehityksen ja inhimillisen erehdyksen tähden on ruotsinkieli minulle tässä asemassa. Minun vereni juuret ovat Suomen kansassa. Ja terve järki sanoo minulle, että Suomessa vain suomenkieli on se oikea kieli. Minä en erityisesti rakasta suomenkieltä, jota en läheskään niin hyvin taida kuin ruotsinkieltä. Mutta ajattelemisen kautta olen tullut siihen syvään vakaumukseen, että jokaisessa maassa pitää kansan oman kielen olla vallitseva sivistys- ja hallintokieli. Silloin vasta on kansalla elämisen mahdollisuutta. Vaikkapa me sydämen syistä rakastaisimmekin ... syvästikin rakastaisimme ruotsinkieltä, niin kansamme menestymisen alttarille on meidän uhrattava tämä rakkaus. Sillä niin sanoo terve järki. Ja sen edestä pitää tunteen väistyä. Tämä on minun käsitykseni. Jos nuori herra tuntee kuuluvansa Suomen kansaan ja jos hänen verensä juuret johtavat kansan sydämeen kuin alkulähteeseen, niin silloin ... ei ole muuta kuin yksi ehto ... yksi ainoa ehto, puhuu Snellman viimeisen kuin tulistuen ja vakuudeksi lyöden pöytään kädellään.

— Minun velvollisuuteni ... ja ensimmäinen velvollisuuteni tässä asiassa on siis ottaa selville, ovatko vereni juuret lähteneet Suomen kansan sydäimestä ... ovatko kantavanhempani suomalaisia...

— Aivan niin, rakas nuori ystävä.

Snellman jo lämpenee herttaiseksi. Harry käy rohkeammaksi ja varmistuu.

— Mutta nuorena on tunne niin vallan päällä ... aivan liiaksikin, alottaa Harry uudelleen.

— Kyllä ymmärrän nuorekin sydämen.

— Ja nuori sydän niin kovin ... kovin vastenmielisesti siitä luopuu, mihin se jo lapsena kiintyy. Jos sitä väkipakolla ruvetaan irtirepäisemään, voi se särkyä.

— Se on kohtalon tragediaa. Ja tämän ajan synkin puoli on kylläkin siinä. Heikkoja sydämiä voi se särkeä ... ja särkeekin. Kansallisuuskysymyksellä on omat uhrinsa. Hukkaanmenneitä miehiä nousee kyllä ruumiina sen kurimoille. Mutta vahvat ja voimakkaat ... ne eivät säry. Ne laskevat koskensa terveinä ja karaistuneina suvantoon. Ennenkuin vuorelta näkee kauas laajenevat näköalat, pitää ensin kestää vuorelle kiipeämisen vaikeus. Se on aivan yksinkertainen totuus. Ja minä olen varma siitä, että joka sydänuhrinsa kansallisuusaatteelle kantaa vilpittömin mielin, niin sille tämä aate avaa uudet avarat elämän perspektiivit. Se nostaa miehensä vuorelle. Ja sieltä näkee kauas. Ja ilma siellä on raitista hengittää.

Verikoristeita näyttäytyy jo vanhuksen kasvoilla ja hänen silmissään palaa nuorekas tuli.

— Ja nuori herrakin nousee tälle vuorelle. Mutta ensin on kestettävä nousemisen vaikeus, lisää Snellman.

On kiskottava sydäimestä isä ja äiti ... koti ja omaiset ... entisyys ja kaikki ... kaikki, mikä rakasta oli ... siinä se vuorelle nousemisen vaikeus, miettii Harry.

— Herra senaattori on toimittanut suuren elämäntyönsä ruotsinkielellä ... ja kuitenkin ... jaksaa puhua tätä kieltä vastaan, huomauttaa Harry.

— Niin, se on alaston totuus. Ja siihen minä olen päätenyt.

— Ja siihen on herra senaattorilta varmaankin vaadittu hyvin paljon.

— Siinä oli minun vuorelle nousemisen vaikeuteni.

— Joka pikkusielujakin rohkaisee. Ja antaa jäävittömän esimerkin, miten totuuteen pyrkiä.

— Jospa se niin tekisi.

— Tästä keskustelusta alkaa minunkin vuorelle nousemiseni. Minäkin kaipaen laajoja näköaloja ja raitista ilmaa ... muuten tukehdu.

Snellman puhuu vielä joitakin ystävällisiä neuvovia sanoja ja kyselee yhtä ja toista Harryltä.

Sitten Harry heittää nöyrät kiitokset ja poistuu.

Snellman saattaa häntä salinsa ovelle asti, tarttuu siellä vielä Harryn käteen, pudistaa sitä lämpimästi ja puhuu:

— Teidänkaltaisia nuoria miehiä kansamme erityisesti tarvitsee. Nuorella herralla on edellytyksiä. Kotini on vastakin teille avoin.

Kun Harry pääsi kadulle, oli hänen mielensä niin kumman lämmin. Tuntui kuin hän olisi ollut tekemässä jotain erityisen suurta ja arvokasta.

Ei se ollut tuo mies mikään kylmien sumujen kylmä mies. Sen sisällä hehkui ja paloi enemmän kuin muissa aikalaisissa yhteensä, miettii Harry..

Miten paljon hän olikaan taistellut ... miten paljon itseltään kieltänyt tämän elämänsä suuren kysymyksen tähden?

Nytpä sitä alkoi jo Harry aavistaa, kun hänelle itselleen alkaisi itsekieltäytyksen vaikea taistelu.

Uusi tulevaisuus häntä nyt puoleensa viittasi. Mutta se tulevaisuus ikäänkuin kuului oman sydänveren läpi.

Kaikista ensimmäiseksi hänen pitää ottaa selko kantavanhemmistään. Ja sitten ... vaikka omalla sydänverellään kirjoittaa itselleen sielullisen vapautumisen vapauskirja.

Tultuaan asuntoonsa, missä Birger uutierasti aherti luvuissaan, katsoi Harry häntä ihastellen, mutta Birger viskasi:

— Mutta mitä kummaa sinulle, Harry, on tapahtunut, sinun kasvoillasi kun on kumma loiste!

— Olin Snellmanin luona.

— Ja nyt olet "fenno".

— En vielä ... läheskään.

Birger hymähti. Harry ryhtyi kirjoittamaan kotiin kirjettä, missä ilmoitti tulevansa sinne. Sillä kohta piti hänen saada selville kantavanhempansa.

Ne tiedot tahtoi hän itse kirkonkirjasta lukea.

Hänen vuorelle nousunsa alkoi.

XIII

Kotona.

Yksin kievarikärryissä Pohjanmaan lakeuksia ajaessaan selvisi Harrylle yhtä ja toista kuluneesta. Tässä yksinäisyydessä hänen sielussaan kasvoi yhä lujemmaksi kaukainen aavistus siitä, että hänenkin esi-isänsä täytyi olla suomalaisia. Se kaukainen aavistus lähenemistään läheni ja toisinaan hänet kokonaan valtasi kuin olisi asia jo lopullisesti ratkaistu. Tämä aavistus jo silloin mieleen lensi, kun hän kuunteli osakunnan juhlassa Snellmanin puhetta. Silloin se lensi sinne eikä sieltä enää tahtonut poistua. Mutta taas toisina hetkinä kohosi mieleen toisemmoinen arvelu: Ehkä sittenkin hänen esi-isänsä ovat aikoja sitten Suomeen tulleita ruotsalaisia. Ja heillä täytyy olla pesäoikeus tässä maassa, jonka he ammoin sitten ovat kodiksensa omaksuneet.

Tämä sukuhistoria oli jäänyt häneltä hämärään. Vain isoisänsä hän tiesi olleen suuren tervakauppiaan ja suvun omaisuuden varsinaisen perustajan. Hänen takanaan oli kaikki pimeää.

Mutta tähän pimeyteen on nyt valaistus saatava. Juuri sitä vartenhan hän on tällä matkalla.

Siltikin häntä hävetti kotia lähestyä. Sillä millä pilventakaisilla toiveilla hän pari kuukautta takaperin lähti? Ja miten siipirikkona hän nyt palasi?

Kun pohjoisemmaksi tultiin, piti kärryt muuttaa reeksi. Siinä loikoessaan hän toisinaan kuvitteli itseään haavoittuneeksi soturiksi, jota ajetaan sairaalaan. Toisinaan tuhlaajapojaksi, jota vapisuttaa lähestyä isänkotia.

Mutta matkan lopussa valoisana päivänä näköala seestyi ja sielun tumma pohja valkeni. Tällöin paistoi aurinko kirkkaasti nuorelle hangelle ja kyytimiehenä oli keski-ikä isäntämies, joka puheli kansallisuusaatteesta. Kyllä nöyrästi, mutta lämpimästi.

Tuolle miehelle oli se asia samallinen suuri sydämen asia kuin hänelle itselleenkin.

Ja Harry katsoi kirkkailla silmillä talonpoikaa, joka valkoisen lumen kajastuksessa talvista joulukuun aurinkoa vasten siinä hänen sivullaan istui.

— Mistä noin osaatte puhua? kysyy hän kummastellen isännältä.

— Nähkääs, herra, meille tulee läänin uusi sanomalehti ... ja siitä.

— "Salamako?"

— Se juuri.

— Vai niin.

— Niin.

Harry lopetti. Ei hän tahtonut nyt juuri "Salamasta" puhua.

Kyytimies katsoo arasti häneen. Ja myös vaikenee.

Samassa aurinkokin alkaa tehdä laskua. Pohjoisella taivaalla on kuin jäätikkömeri, johon on kasaantunut lumiaaltoja, valkountuvaisia ja pehmytpiirteisiä. Mutta laiskoja ja kylmän-kylmiä. Läntinen taivas on armas ja purppurainen violetinkarvaisine pilareineen, jotka rakensi päivän kultainen kuningas pilvivarjojen takaa.

Alkaa puhaltaa pohjoisesta kylmä viima. Se ottaa niin terävästi etelästä tulevaan matkustajaan. Harry viluissaan pureupi vieressä istuvaa isäntämiestä lähemmäksi. Kylki kylkeen. Sen kylki lämmittää.

Ja nyt ensi kerran elämässään tuntee Harry, että suomalainen rahvaanmies voisi olla hänen oma kansalaisensa.

Se on outo tunne. Ja sen vallassa ajetaan eteläisestä tullista sisään kotikaupunkiin.

Kun Harry soittaa kodin eteisen ovelta, hän hiukan vavahtaa.

Sillä hän kuvittelee papan ryntäävän ovelle keppi kourassa tai käsi valmiina antamaan paukkuvan korvatillikan.

Vaikka eihän pappi itse koskaan tullut ovea avaamaan.

Piika Majken se nytkin tuli. Kun huomaa Harryn, niin pilkallisesti hymähtää ja katoaa edes auttamatta päällysvaatetta.

Yksin sai Harry riisuutua. Ja matkakapineet kantaa isäntä sisälle. Tämä palvelus yhä enemmän lähentää Harryä isäntä-kansalaiseen. He hyvästelevät kuin vanhat tutut, vaikka isäntä hyvin arkana liikkuu valtioneuvoksen eteisessä.

Ja hän sipisee puoli-hiljaan Harrylle:

— En tuntenut herraa. Taisin puhua siellä matkalla liiankin rohkeasti.

— No pelkureitako me pohjolaiset oltaisiin? Eihän toki, nauraa Harry vastaan ja "me" kaikuu hänen korvissaan niin tutunomaiselta.

Ei tule kukaan Harryä vastaan. Tämä kylmä vastaanotto häntä kiusaa.

Mutta hän on sen täydellisesti ansainnut, arvelevat.

Kaiken kylmäverisyytensä hän esille pusertaa ja huutaa salin ovelta:

— Halloo, mamma!

Mamman kamarista kuuluu sairas uikuttava ääni. Harry arastellen astuu sinne salista läpi toisen tyhjän huoneen.

Ja tapaa mamman vuoteesta, jonka sivulla on yöpöytä täynnä lääkepulloja pitkine reseptineen.

Mamma makaa vuoteessa liituvalkoisena ja nuo harvat hopeahiukset lumivalkoisten lakanain ja tyyntyjen valaistuksessa näyttävät aivan kimaltelevan murheesta.

Ah! Miten tärisyttävä näkö Harrystä!

Hän ottaa askeleen kohti mennäkseen syleilemään mammaa.

Mutta peräytyy.

Ottaa uuden ryntäyksen ja pureutuu vedet silmissä kipeään äitiinsä.

Mamma ojentaa kätensä syleilyyn ja vastaanotto on nyt hellä ja sydämellinen.

— Joitko sinä? kuiskaa mamma.

— Join, vastaa Harry hyvin hiljaan.

— Etkö muistanut mammaa?

— Muistin, mutta minulla ei ollut voimia ... ei tahdonlujuutta ... se on perinnöllistä, mamma ... eikä sille mitään mahda.

On syvä hiljaisuus.

— Mikä sairaus sinua vaivaa? kysyy Harry.

— Vanha sydämen vika.

— Missä hän on ... pappaa?

— En tiedä. Kun tuli tieto, että tulet kotiin ... silloin hän vihasta räjähti. Pahoja uutisia pääkaupungista sinusta oli hän jo sitä ennen saanut. Oih! Hän oli kaksi vuorokautta kotoa poissa.

— Onko "Promenad" vielä olemassa?

— Ei. Se on hävitetty. Mutta siellä kosken takana on jotain uutta kauheaa.

— Ja siellä on pappaa.

Mamma ei vastannut.

— Onko pappaa ollut sinulle paha, rakas mamma?

— Syksyllä lähdettyäsi oli hän kuin toinen mies. Illatkin istui kotona, kirjoitti "Österbotteniin", luki ääneen minulle ja oli niin ... niin ystävällinen. Me elimme uudelleen jo kauan ... kauan sitten mennyttä aikaa. Niitä vuosia, jolloin sinä synnyit ja olit vielä pieni. Tällaista hauskaa ja riemullista ... niin kovin hauskaa oli koko syyskaudemme. Sinusta me aina puhuimme, kun lamppu illalla niin kodikkaasti valaisi, koivupuut uunissa räiskivät, pappaa luki tai kirjoitti ja minä tein käsityötä. Sellaista kaunista elämää! Minä jo uskoin, että se mennyt paha väliaika oli vain katkera uni, joka kamaluudessaan näytti iankaikkiselta. Ja minä jo aloin luulla, että koko loppuikäme onkin näin ... näin idyllistä. Kun nytkin muistan niitä viikkoja ja niitä iltoja, käy lämmin pohjavirta läpi vereni. Kodin kaikilla kappaleilla istui ruusuhuulisia korallikorvaisia hyviä haltioita, jotka lauloivat elämän onnea. Hän sinusta ihastellen puheli, poltteli sikariaan, laulelikin ja oli iloinen. Toisinaan hän yks kaks ryhtyi arvailemaan: "mitähän kohtaa juuri nyt Harry lukee?" Ja siihen hän itse koetti vastata. Hän oli nähtävästi tuosta huvitettu ... tuosta pienestä arvailemisesta. Että hän sinuun syvän-syvästi luotti, sen näin minä hänen silmistään ja erotin hänen puheensa väristä. Niin lämmin paiste lähti hänen silmistään, kun hän sinun luvuistasi minulle selitti ja hänen äänensä värähti niin hellästi, kun hän kertoi minulle, miten paljon sinulla on ponnistettavaa ennenkuin olet luvuissasikaan määräsi päässä.

Harryn silmät väkisininkin käyvät kosteiksi. Sillä tällä mamman sievästi leikkaamalla kuvalla on taas oma kauneutensa, mikä niin läheisesti liittyy sen kuvan kauneuteen, joka jäi hänen sieluunsa syksyllä viime aikaa kotona ollessaan.

— Mutta sitten tuli myrskylintu ... sinun kirjeesi, jossa ilmoitit tuleviasi kotiin. Nyt hän arvasi kaikki kuulemansa to ... siksi. Se oli kauhea hetki, kun hän sen oli lukenut. Viskasi kalliin vaasin, joka sattui olemaan siinä lähellä, palasiksi lattiaan, yritti lyödä minua ja polki jalkaa. Hän heitti minun silmilleni hävittömän haukkumaloan sinun tähtesi ... ja uhkasi lähettävänsä sinut merille. Sinun tähtesi meni kaikki nurin ... kaikki hänen kauniit unelmansa. Nyt hän on taas vanha kapakkaritari. Sinä, Harry, murhasit hänen uuden ihmisensä ... sinä, rakas lapsi. Nyt olemme kaikki pohjattomassa surussa. Miksi ... miksi Harry näin teit?

Mamma katsoo läpitukevasti Harryyn. Ja hänen hiilenhehkuvat silmänsä rävähtävät katkerasti. Ne polttavat ... ne haavoittavat. Harry oudosti värähtelee. Mutta itkeä hän ei aio.

— Kun sinä olit pieni ... niin olin silloinkin onnellinen ... ja sinä, rakas lapsi, olit onnellinen. Harry ...

Harry! Tätä ... juuri tätä olen minä jo monet vuodet salaa pelännyt ja vapissut.

Mamma alkaa itkeä. Mutta entinen kaukainen lapsuusaika palaa Harryn sieluun kuin loihdittuna ... se vieno ja hellä ... se puhdas ja valkea lapsuusaika makuukamareineen, pienine rautasänkyineen, jonka nuput olivat kullatut, iltakeskusteluineen rumasta ja ilkeästä sisiliskosta ... se kaikki ... se kaikki, jolloin lapsi näki herranenkeleitä kultaisine siipineen ja joka ilta keskusteli Jumalan kanssa.

— Silloinko mamma sairastui, kun minun kirjeeni tuli? kysyy Harry,

— Niin. Se koski minuunkin niin ... niin julmasti.

— Siis minä olen syynä mammankin sairauteen?

— Mutta älä ota sitä siltä kannalta, rakas Harry. Mammahan oli jo vuosien mittaan niin läpikidutettu ... niin paljon kärsinyt. Tarvittiin vain sysäys ja jalat eivät kestäneet enään allani. Et sinä, rakas lapsi, ymmärrä mamman surua. Niin niin niin, nyyhkii mamma.

— Minun pitää mennä noutamaan pappa pois.

— Jos tunnet itsesi vahvaksi, niin mene hänelle sanomaan pääkaupunkiterveisesi. Mutta aina muista, että hän on sinun isäsi.

Harry tiedustaa mammalta lähemmin sitä uutta "kauheaa". Ja lähtee.

Ennen ei hän milloinkaan osannut kuvitellakaan ottavansa tällaisiakin askeleita omassa kodissaan kuin nyt ulosmennessään.

Sillä niissä askeleissa on sellainen raskas paino kuin kengät lattiaan naulautuisivat.

Mamman hiilenhehkuvat katseet tuntee hän selässään vielä kadullakin astuessaan.

Harry tulee silloille. Täällä näin pohjoisessa on jo luonto talvinen. Kosken rantamat ovat keveässä jäässä. Itse koski laihana kuin juhla-komeudesta riisuttuna makaa syvällä uomassaan. Lähestyvä talvi on sen vedet juonut puolikuiviin ja harmaa usva sen päällä on kuin sairaan kipuinen henki, joka siitä tuskan hikenä irtaapi.

Koko koski ottaa nyt Harryn silmään jättiläissairaalta jättiläisvuoteella.

Siellä toisen ja kolmannen sillan välillä suuressa vesien kaartamassa saarelmassa, mihin Harry Suomen kauneimman ulkopuiston ennen kuvitteli, oli alakärjessä muutamalla köyhällä merikapteenilla kaksikerroksinen huvila.

Se olikin ainoa koko ympäristössä ... ainoa!

Se oli ostettu ja sinne uusi ulkoravintola päätä puhkaa laitettu.

"Promenadin" tytöt olivat sinne siirtyneet, mutta tätä ravintolaa piti muuan vanhempi ruotsalainen nainen, joku fröken Anderson tai Petterson. Ja näin oli maisteri Littov saanut kätensä puhtaiksi.

"Salaman" vaikutuksesta oli "Promenad" hävinnyt. Mutta tätä uutta se ei pystyisi iskemään. Nyt kaupungin ensimmäiset herrat siellä mielellään pesivät. Siellä valtioneuvoskin ulkopuolella virkaansa oli viime viikot elänyt. Sillä Harryn kotimatka kesti kauan. Siellä valtioneuvos söi, joi ja toisinaan nukkuikin.

Harry kääntyi tielle, mikä vei uuteen ilolintaan. Ei kestänyt kauan taivaltaa ennenkuin hän perille tuli.

Siinä se vanha rakennus puisevan yksinkertaisena jo oli hänen jalkainsa juuressa. Sen otsalla liehui Venäjän lippu. Siis lippukin jo muutettu. Herrat juovat nyt Venäjän lipun suojeluksessa.

Harry meni hyvin halveksivin liikkein sisälle. Koko tämä hotelli hänestä, joka suoraan tuli pääkaupungin huikaisevan kiillotetuista ruhtinaallisista ravintoloista, maistui merimieskapakalle.

"Perhonen" tuli häntä vastaan, löi ihastuksesta kätensä yhteen ja räjähti nauramaan.

Harry käänsi hänelle selkänsä ja painui toisen kerroksen huoneihin.

Siellä suuressa salissa on kehä herroja ja valtioneuvos niiden keskellä. Parhaallaan on hänellä ylhäällä kädessään viime "Salaman" numero, jonka hän oli juuri punssissa uittanut. Nyt katsottiin, mitä se kylpy vaikutti.

Kun herrat huomasivat Harryn, katsoivat he pitkään valtioneuvosta. Jokainen heistä oli jo kuullut yhtä ja toista Harrystä. Nyt pilkan hymy nousi heillä huulille, sillä tähän oli heille aivan iloinen yllätys.

Valtioneuvos kääntyi, näki Harryn, viskasi lehden kädestään ja sanoi:

— Sinä tulit minua hakemaan? Niinpä lähdemme.

Mutta tämä mielen tyyneys maksoi paljon valtioneuvokselle. Sillä hänen kasvonsa olivat kalpeat ja hermoissa kävi lienteä vapistus.

Ja he lähtivät. Mutta kyllä he molemmat kuulivat, että heille takana salissa naurettiin.

— Harry von Nicander kuuluu laskeneen alas mäkeä pääkaupungissa, lausuu maisteri Littov julki yhteisen mielipiteen.

Tämä leikkaa valtioneuvoksen sydäntä. Sillä ei hän ollut tottunut noin rohkeaan esiintymiseen siitä taholta.

Isä ja poika kulkevat äänetöinnä kohti kaupunkia. Mutta Harry pani merkille, että pappa aina hyvin väsyneesti nojasi keppiinsä ja silloin tällöin vienosti huokasi.

Kun he tulivat silloille, jatkui edelleen sama hillitty mykkä kävely. Heidän askeleensa kosken surulliseen kohinaan sekoittuivat. Ei isä kysynyt eikä poika kysynyt.

Tämä oli jotain vietävän kiusoittavaa kuukausien eron jälkeen.

Mutta sitten yht'äkkiä kääntyy valtioneuvos ja osottaen kepillään ylös koskelle lausuu:

— Katsoppa tuota koskea ... sekin huokaa meidän viheliäisten viinakurrien tähden!

Ja sitten kuuluu syvä huokaus. Kuletaan taas hetki.

— Niin ... se huokaa. Ja on jo miespolvia huoannut, vastaa nyt Harry.
Ja samaten hänkin huokaa.

Taas äänetöinnä samalla jalalla astutaan kotvan aikaa.

— Jos ihmisellä ei ole aatteellisia harrastuksia, jää vain aistillisten himojen tyydyttäminen hänelle tarkoituspärsäksi tai niitten väliaikojen tappamiseksi, mitkä jäävät hänelle viran tai jokapäiväisen toimen ulkopuolelle. Teillä vanhoilla herroilla ei ole syviä, sielullisia harrastuksia ... alottaa Harry.

— Onkos teillä nuorilla? kysyy terävästi valtioneuvos.

Ja näyttää kuin riemastuvan tällaisesta alusta.

— Me pyrimme niitä hankkimaan itsellemme. Mutta te ette pyrikkään. Uutta aatetta te kammoatte kuin sutta. Ja tyydytte viinilasiin ... ja olette onnettomat.

— Sillä lailla! Niin sitä pitää! Muna kanaa neuvoo. Kuulee, että nuori-herra on ollut pääkaupungissa.

Valtioneuvos viheltää ja on olevinaan hyvin hämmästynyt.

— Ettekö sitten ole onnettomat? Vai?

— Ja sinä olet onnellinen? Kas! Saithan "kehotuspalkinnon" runoistasi. Mutta se meidän vanhain vaakakupissa painaa saman verran kuin sääsken siipi. Tiedät, miten paljon se painaa. Ja sen avulla voit myös punnita palkintosi. Pöhöh! Runoilla! On paljon parempi *lukea* hyviä runoja kuin itse ala-arvoisia sorvailla. "Kehotuspalkinto" eikä mitään muuta. Samallinen saalis kuin merimiehelle, joka haaksirikossa sai tavaroistaan pelastetuksi rikkonaisen housunsoljen, pilkkaili valtioneuvos.

Harry huomaa, että papan silmävalkuaiset ovat kellertävät ja uniset ja että kasvoilla kiiltelee punssin nostama vieno hiki.

— Minä en ole onnellinen. Kaukana siitä. Mutta minulla on luja toivo tulla siksi, kunhan nykyiseltä karilta pääsen, jolle sinun aateväylällä purjehtiessani lujasti tartuin. Mutta tämä kaupunki, jota sinä johdat ja olet johtanut, on onneton. Tämä lääni, jonka etumaisinna kuljet, on onneton. Ajatteleppa vaikka tervakansaa. Seurapiirisi on onneton. Ja sinä itse olet onnettomista onnettomin. Tämä tulee siitä, että kaikki on väärällä pohjalla ... tarvitaan uutta ilmaa, tervettä, puhdasta ilmaa sairaille keuhkoille... Snellman puhui...

— Snellman? Snellmanko? Oletko jo hänen oppilaansa? No sitten ei kumma, vaikka mitä kuulisin... Jo

minä arvasinkin, ärähtää valtioneuvos ja ruskeilla rivoilla silmillään, joissa istuu punssin puolihumala, katsoo kuin inhoten Harryä.

— Osakunnan vuosijuhlissa hän puhui.

— Ja käänsi sinut? Ohhoh! Siinä sitä nyt ollaan. Tervo ja sinä ... sinä ja Tervo ... kasvattipoika ja oma poika... Minunkin kai jo pitäisi kääntyä ... voi teitä molempia sydämeni suuria suruja ... teitä molempia! Mutta nyt teitä on yksi kumpaankin käteen. Minä rutistan kummankin. Näin.

Valtioneuvos väänsi keppinsä kahtia käsissään ja viskasi kappaleet koskeen.

— Jos tekin menisitte samaa tietä, niin se olisi viisainta ... sinullekin, viinakurrille! lisää valtioneuvos.

— Mutta kuinka voisikaan olla toisin valtioneuvos Nicanderin johtamassa viinakylässä! Hänen, joka itsekin kituu perinnöllistä juoppoutta. Koko suku, koko ympäristö on madon syövä, rahan runtelema. Jospa me olisimme luonnontuores kuin tuo koski tuossa, niin meissä itsessämme olisi terve elämä salattuna ja me sen aarteet käsiimme saisimme, kun keväämmme saapuisi. Mutta nyt meissä palaa helvetti ja me olemme perikatoon tuomittu suku. Meidän haudoillamme kävelee uusi polvi, joka meitä kiroaa. Eikö se ole katkeraa, pappa? jatkaa Harry edellistä puhettaan.

— Mutta, poika! Mistä olet saanut tuon rohkeuden? Tuon julkean hävittömyyden? Snellmanilta? Niinhän? Mutta minäkin sanon sanan. Ensi avovedellä menet merelle, luet sitten merikapteeniksi, saat oman laivan ja niin on suvun kunnia jollain tavoin pelastettu. Kesään asti olet nyt "Österbottenin" aputoimittaja ja minä annan ... annan täyden luvan *nyt* sinulle ampua Tervo. Mutta se taitaa olla maali, joka pysyy sinun nuoliesi yläpuolella. Hävitöntä kylläkin, että olet sukumme noin vetelä häntä.

Näin lausui valtioneuvos ja katsoi sanojensa vaikutusta.

Harry puraisi hammasta. Mutta vaiken. Pappa määrää hänelle elämänradan noin vain kädenkäänteellä kuin lukon ulkokuoneensa oveen. Ja hänelle, jolle juuri tämä kysymys yöt päivät on kummitellut suurena, pelottavana, veriä vapisuttavana jättiläiskysymyksenä...!

— Sinä kehtaat minua soimata, morkata, moittia! Sinä, joka olet deekikselle menossa, ja minua, joka sentään olen harmaapäa valtioneuvos. Tämä minua enemmän kuin hämmästyttää. Sillä tiedäthän, että minä kaikkine vikoinenikin olen mieheksi kohonnut ja että takanani on elämäntyö, joka on monta kenraalia ohjannut. Yksityisessä elämässäni on paljonkin tahroja. Mutta kuka niistä on syvemmin kärsinyt kuin minä itse? Ja juuri ... juuri siksi tahdoin sinua varjella huonon yksityiselämän kalvavilta omantunnon tuskilta. Vaikka ihminen olisi kuningas, mutta persoonallisesti itse huonosti elänyt, niin aina hän kulkee omissa silmissään tuomittuna. Tämä on viimeinen ja syvin opetus, minkä minulta saat. Ymmärtäenkö sille arvoa antaa? Sinä et siis ole Snellmanin oppilas? Harry vaikenee. Valtioneuvos kääntyy Harryyn haukansilmillään, mitkä näyttävät kuin puolihumalassaan kirkastuvan. Mutta Harry vaikenee.

— Merelle menet ensi avovedellä. Jos sinä keväällä palasit alustavat tutkinnot suoritetuasi, niin yhdessä yhden illan siitä ilosta olisimme istuneet ja minä olisin sinulle neuvonut monta keinoja, miten korkealle kohotaan. Mutta nyt ... en kehtaa kanssasi samassa ruokapöydässä istua. Saat syödä eri ajalla. Ja tule minun näkyviini niin vähän kuin mahdollista!

— Pappa siis aikoo eristää itsensä minusta?

— Niin ... aivan niin. Olemme kuin kaksi hyryläistä samassa talossa! Sillä ensin pitää sinusta tulla mies. Nyt olet minun henkinen murhamieheni.

Valtioneuvos teki kädellään hylkäävän liikkeen kuin karkottaakseen vastenmielisiä olentoja läheisyydestään.

He olivat saapuneet juuri silloin kotiportille. Siinä tunsu Harry papan puheen tähden pitkän jäätävän puistahduksen sisällään.

Siinä kuoli pappa hänen sielussaan!

Nyt he ovat toisilleen kuin kaksi viisaria samassa kellotaulussa, jotka vain mykkinä toistensa ohi liikkuvat.

Se oli myrkyllinen hetki kotiportilla.

Nyt Harry täydellisesti ymmärsi, miksi jo keski-ikäällä mamman pää hopeoitui.

Harry nousi silmät kosteina sisälle. Mutta valtioneuvos tavallisella säntillisyydellään riisuutui eteisessä ja puhui jonkun leikkisanan Majkenille. Vieläpä määräsi kalossinsa puhdistettaviksi.

Harry harhaili ja kulki salissa ... tässä samassa salissa, jossa kerran hänen sielunsa aukesi suurelle onnelle, jolloin mamma itki riemun kyyneleitä ja pappa kasvoi helläksi isäksi ja helläksi aviopuolisoksi ... kulki koko joukon onnettomampana kuin vielä äsken.

Mamman luokse ei hän mennyt. Eikä sinne mennyt pappakaan.

Jo ymmärsi Harry, että se vuorivaellus, jonka hän oli alottanut, pusertaa hien ja veren kulkijaltaan.

— Mutta mitä ihmisistä, jotka poiskuolevat! Uusi suku nousee niiden jälkeen ja se alkaa uuden elämän, jos sillä on uudet puhtaat liput edellään kannettaviksi ... jos sillä on uudet valppaat voimakkaat johtajat.

Näin lohdutteleikse Harry.

Mutta huomenna hän menee pappilaan lukemaan kirkonkirjoja.

Hän vavahtaa jännityksestä, minkä vastauksen ne hänelle antavat hänen suureen polttavaan kysymykseensä.

XIV.

Kääntymys.

Pappila on kaupungin keskellä mäellä. Suuri synkkä talo, missä on korkea hakkaamattomasta kivistä tehty kivijalka ja se muurisavella rapattu. Autio jylhä kaikkea persoonallisuutta puuttuva yksikerroksinen puurakennus on sen päälle nostettu. Päältä nähden on talo kylmä ja kolkko.

Pihaan mennessään valtaa Harryn sama tunnelma kuin menisi hän pimeään kosteaan kellariin.

Suuret korkeat puiset rappuset ulkona eivät suinkaan tee hienoa vaikutusta. Ovat kuin siihen mielen masennukseksi viskatut.

Hän tulee pimeään eteiseen, riisuutuu, saa käsiinsä vanhan palvelijan, joka niiaa kuin pieni tyttö.

Tuntee kai Harryn. Samassa on hänelle jo pokkuroimassa liukas rovasti, valkohiuksinen ja sankalasiniekka vanha herra.

Se lepertelee pehmeästi, kumartelelee, käsillään viittaileepi, näyttelee salonkimiestä niin hyvin kuin se papille luonnistaa.

— Kuinka herra valtioneuvos voipi? kysyy hän.

— Ja nuoren herran mamma sitten ... rouva valtioneuvoksetar?

— On kipeä.

— Voi voi!... ah!... vai kipeä ... sepä minua vasta surettaa...!

— Kiitän osanotostanne, herra rovasti.

— Ja mikä kunnia nähdä maisterikin kerran meillä ... täällä pimeässä pappilassa. Mies, joka jo on ehtinyt ulkomaat matkustaa ja tulla runoilijanakin tunnetuksi. Minäkin nuorena runoilin. Onnittelen maisteria. Tehkää hyvin ja sisälle!

Kohta höyryää Harryn nenän edessä kuuma kahvi ja siinä sivulla kullankellervä punssikarahvi.

He maistavat, tutustuvat, lämpenevät. Rovasti rupeaa jo laulamaan vanhoja ylioppilaslauluja.

Sillä hän tahtoo panna paraansa Harryä huvittaakseen.

Kyselee sitten arasti puolue-elämääkin pääkaupungissa ja tekee viittauksen Snellmaniin.

— On liian rajua mies! määrittelee rovasti ja sormellaan pöytään naputtaa.

Sitten nuuskaa, aivastaa ja nauraa. Kilistää, ryyppää ja taas laulaa. Kunnes lähtee astumaan huoneen

lattiaa laulaen, pullistaa rintaansa, toisinaan hypähtää kuin pieni poika. Ja on veikeä ja hauska.

Sillä taloon on tullut suuri ilo, kun valtioneuvoksen nuori herra on vieraana.

— Herrassöötinki on tietysti punainen "sveessi?" kysäisee yks kaks rovasti ja jää alahuuli lerpallaan odottamaan vastausta.

Harry sivuuttaa kysymyksen pyytämällä nähdä kirkonkirjoja.

— Mutta kautta kaiken! Mitä maisteri niillä tekee?

— Tarkastan omaa sukuani.

On niitä suuria ja paksuja nahkakantisia kirjoja siellä arkistohuoneessa, mikä samalla on kansliana, kokonainen pino. Niiden kannet ovat kellervää parkittua vuotaa ja selkä vieläkin lujempaa nahkaa.

Rovasti etsii sen oikean kirjan, avaa, hakee, näyttää sormellaan Harrylle ja käskee lukea.

— Siinä on Nicander-suku kuin haudastaan ylöskiskottuna, puhuu hän.

Harry vavahtaa, punastuu ja hiukan hätääntyy. Mutta alkaa hiljaan tutkia kirjaa...

Valtioneuvos ja ritari, tähdistöjäsenen Mortimer Saladin Nicander ...
naimisissa Freja Ingeborg Berenice von Löwenhjelm af Trotorpin kanssa
Ruotsinmaalta Skaran hiippakunnasta ... isä kauppaneuvos Henrik Gustaf
Nicander ... puoliso Sofia Magdalena Granberg ... isoisä kauppias
Mathias August Nicander ... puoliso Lovisa Ulrika Pietilä ...
isänisänisä raatimies Petter Nicander ... puoliso Anna Katharina
Karhu ... isänisänisänisä räätälimestari Abraham Nikkilä, muuttanut
Sotkamon seurakunnasta ... puoliso Heta Antintytär Poropudas...

Harry ensin kalpenee. Mutta sitten yht'äkkiä hän käy ruusunpunaiseksi ja hänen sielunsa läpi lyöpi kuin salama voimakas ilontunne.

Hän heittää hyvästin ja lähtee. Nyt on hänen elämänsä ratkaistu.

— Olen punainen "fenno", vastaa hän nyt rovastille.

Rovasti lyö ilosta kätensä yhteen ja tunnustaa, että hänkin on suomenmielinen.

Samassa hän ikäänkuin katuu mielenpurkaustaan ja lisää Harrylle:

— Kun olen köyhän talonpojan poika Kalajoelta.

Ja syrjäilmällä Harryä pälyilee. Harry meni.

Nyt oli hän päässyt kuin painajaisen kynsistä. Hän on aitosuomalaista heimoa ja vielä tervakansan jälkeläinen!

Hän oli keikkunut viime viikot kuin kuristusköydessä. Mutta nyt nuora katkesi. Ja antoi hänelle mahdollisuuden hengittää vapaasti ja miehekkäästi.

Hänen sielunsa paisui. Silmä näki nyt synkät suomalaismetsät ruusuhohteessa aamuauringossa.

Snellman kohosi hänen eteensä kuin suuri vapauttaja mahtavassa kirkastuksessa.

Kaikki, jotka puhuivat suomea, saivat nyt ikäänkuin juhlaatteet päälleen ja olivat pestyt ja puhdistetut.

Uusi avara selkeä maailma hänelle aukeni. Hän tunsu suonsa innosta lämpenevän. Sillä kansallisuusaate virtasi hänen sieluunsa kuin puhdistava aamutuuli sumuisen kostean yön jäljestä.

Nyt hän on surusta puhdistunut ja epäilyksestä ylennyt.

Nyt lähetti elämä hänelle kutsut suureen työhön elinvoimaisen aatteen palveluksessa.

Hän oli taas löytänyt oman itsensä.

Kun hän vertasi entisiä mielentilojaan ja parhaintakin innostustaan ruotsinkielen lumoissa, niin oli niissä mielentiloissa aina mukana jotain epämääräistä kiihkoa, joka hetken kesti ja sitten laantui.

Mutta tämä uusi aate teki hänestä kokonaan uuden ihmisen. Antoi hänelle uuden elämänvoiman. Joka solun ravitsi, joka suonen sähkötti. Ja kai siksi, että hän oli viikkoja kärsinyt ja vapautustaan odottanut.

Kantaisä on sotkamolainen räätäli Nikkilä ja kantaäiti Heta Antintytär Poropudas. Näissä nimissä on voimakasta ylimaahan tuoksua ... on kuin alkusuomalaista kotaelämää.

Tämmöiset perinnöt hänelle esivanhempiensa antoivat. Ja määräsivät syntyperällään hänelle ne velvollisuudet, jotka Snellman osakunnan vuosijuhlissa nuorisolle kehitteli.

Nyt kun pappi oli hänelle kylmennyt, tuntui hänestä niin turvalliselta, että hänellä oli selkänöjona kokonainen kansa. Juuri siksi *tämä* ratkaisu oli kahta lohduttavampi. Ja mahtavasti rohkaisi häntä. Esivanhemmat nostivat hänet olkapäilleen, vaikka pappi työnsikin pois luotaan. Kokonainen kansa puristi häntä syliinsä, vaikka lapsuuden koti olikin hänelle kylmennyt.

Uusi lämpö syttyi hänen povessaan ja uusi rakkaus hulmahti siellä polttavaan liekkiin.

Nyt hän rakasti Suomea ja suomalaista kansaa ja suomenkieltä.

Tämän uuden rakastettavan rinnalla jäi pappi pieneksi vanhaksi kiukuttelevaksi ukoksi, joka eli täydessä henkisessä sokeudessa omasta sukuperästään ... omasta kansastaan ... omasta kielestään.

Kerran kun Harry oli vielä koulupoika, otti pappi esille hienon-hienon silkillä vuoratun lippaan, nosti sieltä ulos ritarimerkinsä, jotka hohtivat ja sädehtivät kiiltelevässä koreudessaan, ja hänen omat silmänsä sädehtivät kilvan niiden kanssa, kun hän Harrylle luetteli: Stanislauksen 2 luokan, Annan 3 luokan, Ruotsin Pohjantähdistön ritarimerkki.

Perin-pohjin pappi ne Harrylle näytti ja sanoi lopuksi:

— Kun Harrystäkin tulee korkea virkamies, niin on Harrylläkin tällainen oma lipas ja tällaiset kalliit ja kauniit ristit.

Lapsellinen kiihko niihin Harryllä silloin jäi. Ja monesti jälkeempäin hän oli silmät hehkuen kuvitellut sitäkin aikaa, jolloin hänkin saisi ensimmäisen "tähtensä".

Silloin pappi seisoi koruineen vuorella. Mutta hän itse alhaalla laaksossa.

Kun heillä aina kerran vuodessa oli suuret vieraspidot ja paljon herroja ja paljon rouvia ja kaikki uhkui runsautta ja kiilteli korskaa komeutta ja pappi oli puettuna lääninsihteerinvirkapukuunsa: pieneen korumiekkään, kaluunatakkiin kiiltonappeineen, tuntui Harrystä pappi noiden toisten kuninkaalta, joka hovissaan piti vastaanoton. Riemuisalla mielellä ja samalla kovasti ylpeillen Harry pappia katseli ja hän teki havainnon, että näkymätön kunnioitus pappia kohti liiteli huoneissa ja että vieraat rouvat ihastellen seurasivat silmillään pappin ukkomaisen keveitä liikkeitä.

Kun vieraat olivat menneet pois taas kerran, puhui pappi Harrylle: "Kun vielä Harrykin on korkea virkamies, niin pitää Harry näin komeasti puettuna näin komeita vieraspitoja".

Silloin pappi oli vuorella. Mutta Harry itse alhaalla laaksossa.

Kun Harry joskus kävi kuvernöörinvirastossa ja meni pappin virkahuoneeseen, näki hän siellä pappin suuren viheriäverkaisen pöydän takana istuvan pehmeässä nojatuolissa kirjoja ja papereita pöydällä ja siinä edessään kaikellaisia kirjoitustoimeen kuuluvia hohtavia esineitä.

Siinä hän istui kuin hallitseva ruhtinas kultakehäiset rillit nenän nokalla. Ja selaili papereita. Sivuseinällä joku Venäjän keisareista suurelta öljytaululta sotilaallisessa uljuudessaan katseli häntä, kun hän laski kätensä soittokelloon ja helisti vahtimestaria. Se nöyrän-nöyränä saapui. Ja kävi käskystä hakemassa valtioneuvoksen puheille yhtä arkoja nöyrän-nöyriä alempia virkamiehiä eli n.s. kanslistejä.

Toisinaan pappi niille julmana tiuski. Ne vapisivat ja punoittivat hiusrajaansa asti.

Mutta kun he olivat menneet, nousi pappi tuoliltaan, taputti Harryä poskelle ja puhui: "Näin Harrykin vielä hallitsee!"

Silloin pappi oli vuorella. Mutta Harry itse alhaalla laaksossa.

Nyt osat muuttuivat. Harry kohosi vuorelle. Mutta pappi jäi alhaalle laaksoon. Ja pappi nyt siellä laakson pohjalla otti niin pieneltä Harryn silmiin, jotka kantoivat joka ilmansuuntaan. Niin pieneltä, että se Harryä sääli.

Katukin, jota myöten Harry nyt kotiinsa astui, oli kuin kunniankuja. Ja tervehtivät ihmiset kuin hattu kourassa kumartelevia alamaisia.

Sillä tänään hän oli saanut aivoihinsa kuninkaanajatuksensa: hän nousisi koko läänissä yhdeksi suomalaisen puolueen merkkimiehiä!

Harry kulkiessaan vihelteli K.P.T:n marssia ja hymyili vastaantulevalle rahvaanväelle.

Kun kauppaneuvos Fleege porvarikomeudessaan soopeliturkkiinsa käärittynä ajoi vastaan parihevosillaan ja pysäytti ne pyytääkseen Harryn ajopeleihinsä, puhui Harry hänelle suomea suun täydeltä.

— Huru ä' de' nu! kiivailee kauppaneuvos silmät selällään, ärjäisee kuskille ja työnsi Harryä pois kädellään.

Ei se epäkohteliaisuus Harryä lannistanut.

Niin juuri pitikin.

Sillä yksiin vaunuihin ei hän enää Fleeegen kanssa mahdu.

Näin oli Harryyn puhaltanut puhdistuksen ja voiman henki. Kaikki epämääräisyys ja hapuilu katosi kuin usva aurinkoa pakoon. Eipä hän nyt enää kitunut, ei kärsinyt, ei torkkunut.

Selvänä ja täynnä raitista työtä oli edessä täysinäinen elämä.

Voimaa suoniin nousi; hermot ponnahtivat entiseen joustavuuteensa, sillä tämä suuri kansallisuuden aate puhdisti hänet kuin perinpohjaisessa kylvyssä.

Nyt hän on valmis päällikkö, joka etsii vain legionejaan.

Mutta nekään eivät olleet vaikeat löytää.

Niitä kulki tässä kadulla. Niitä ajeli siellä maantiellä. Niitä asui pirtit täynnä viljavilla jokirannoilla. Ja niitä eleli tuhat-tuhat määrin Pohjanmaan tasangoilla ja korkeavaaraisilla salomailla. Tässä lähellä ja siellä kaukana — kaukana.

Lämmin henki leyhki Harryn sydämessä yli koko läänin hyljätyn rahvaan.

Näin kohosi Harry vuorelle. Mutta valtioneuvos jäi alhaalle laaksoon.

XV.

Mamman kuolema.

Harry palasi kotiinsa pää täynnä suuria unelmia.

Hän meni mamman sairasvuoteelle ja huudahti:

— Nyt mamman pitää tulla terveeksi!

Samassa hän huomaa sopimattomaksi äänekkään käytöksensä ja kumartuen mammaa vasten hän kuiskaa:

— Minä olen löytänyt suuren onnen.

Mamma ikäänkuin pakosta sähköittyy ja hänen riutuneilla kasvoillaan näkyy kummaa uteliaisuutta. Harryn tukemana kohooa hän istumaan. Ja katsoo kysyvästi hiilenhekkuvilla silmillään Harryä.

— Olen omistanut suuren aatteen ja sen mukana suuren onnen, kertaa vielä Harry.

— Minkä, lapseni?

— Kansallisuusaatteen.

— Se on?

— Fennomaanian.

Harry hiukan vavahti tuota sanoessaan ja hänen poskilleen läikähti runsaasti verta.

— Mutta...!

Mamma samassa kirkaisee ja putoaa takaisin vuoteeseensa.

Sillä Harrynkin kädet pettivät eivätkä jaksaneet kannattaa häntä.

Sieltä vuoteesta hän nyt katsoo Harryä suurin pelokkain silmin ja silmävalkuaisiinkin kohooa punaista tuskan verta.

— Kautta maan ja taivaan! Oletko enää järjelläsi? parahtaa mamma, käy nyt hirvittävän kalpeaksi ja uhkaa kädellään Harryä.

Harry selittää laajasti. Vaivoin sitä mamma jaksaa kuunnella.

Mamman silmissä on suuria suolaisia kyneleitä, mitkä jäävät laihoille kasvoille niitä polttamaan.

— Sinä, kulta mamma, olet ruotsalainen kaikelta verelläsi. Ja vielä vanhaa hienostunutta ruotsalaista verta. Kaikki sinun kantavanhempasi ovat ruotsalaisia. Sinä luonnollisesti rakastat maatasi ja kansaasi. Juuri niin minäkin *nyt* teen. Sillä arvaappa! Kävin kirkonkirjoista lukemassa minäkin oman sukuni historian. Ja sillä suvulla ei ole muistomerkkeinä vanhoja riimukiviä eikä rakkaan-rakkaita aateliskartanoita niinkuin sinun suvullasi. Se on vaatimaton, yksinkertainen, paljas, alkusuomalainen suku. Jo kahden polven takaa tapasin kantaäiteinäni suomalaiset naiset *Pietilä, Karhu, Poropudas*. Sen pitemmälle ei luettelo mene. Mutta ne edelliset polvet osaa arvata ilman luetteloitakin. Sillä sukumme kantaisä tässä kaupungissa viidennessä polvessa on räätäli *Nikkilä* Sotkamosta, josta Isonvihan aikana kulkeutui tänne rantamaahan. Muuta ruotsinmaalaista ei ole koko suvussamme kuin sinä yksin. Kaikki muut paljaita tshuudeja. Pappakin! Ajatteleppa sitä, mamma... Oi, ajattele, eikö minulla ole velvollisuuksia näitä vainajia kohtaan? Enkö ole rotuihmisenä täysi mongooli...?

— Sinä olet siis nyt kuin maisteri Tervo?

— Olen.

Mamma ponnistaa viimeiset voimansa, kohooa kuin taistelukentällä haavoittunut soturi suurella vaivalla istualleen ja tehden ankaran liikkeen kädellään huutaa Harrylle:

— Pois!... Pois!...

Samassa putoaa takaisin vuoteeseen, pyörtyy ja korisee tainnoksissa.

Harry puree verensä kylmiksi. Sillä tämän taistelun täytyy loppua hänen voittoonsa.

Rauhallisesti virvottaa hän mammaa. Ja hän pysyy ihmeteltävän rohkeana.

Kun mamma tointuu, on silmistä uhma poissa.

— Jos mamma tietäisi, miten minä nyt olen onnellinen, niin mamma itse kehottaisi minua jatkamaan edelleen sitä polkua, mille nyt olen jalkani astunut. Niin, kulta mamma. Vai tahtooko mamma, että minustakin pitäisi tulla samallinen väsynyt, onneton mies kuin pappa on?

Mamman silmät jo kirkastuvat.

— Voi, rakas Harry ... en sitä soisi!

— Mutta sillä vanhalla pohjalla minusta tulee se ... tulee varmasti. Voin silläkin ehkä kohota huomattavaankin virkaan, mutta sisällisesti särkyneenä ja moraalisesti mädänneenä. Sen minä jo kyllä tunnen. Yksin tämä uusi aate minut pelastaa ... yksin tämä eikä mikään muu. Samalla kuin pelastan kansaani, pelastan itseni. Nyt on minulla voimaa, on rohkeutta ja tarmoa. On niin paljon, että itsekin siitä iloitsen. Ja ell'ei tällainen ammottava kuilu olisi sinun, kulta mamma, ja pikku Harrysi välillä, niin olisin omista silmissäni maailman onnellisin ihminen. Tämä kansallisuusaate ikäänkuin olkapäistä nostaa minua ylös ... ylös! Mutta voi minua, jos takaisin vaivun ja entiset polkuni uudelleen alotan.

Mamma tarttuu laihoilla käsillään Harryyn ja puhuu silmät kyneleissä:

— Jos olet onnesi löytänyt, niin pidä se. Mutta nyt on välisi mamman kanssa ... miksi sentään näin pitää olla?

Mamma valittaa ... valittaa.

— Kyllä ymmärrän sinua, mamma. Sinä näit minussa enemmän kuin ihmisen, enemmän kuin pojan.

Näit minussa isänmaasi, näit kansasi, kaikki, kaikki. Ja nyt kaikki tämä kalleus omissa silmissäsi sinulta häviää, kun minä muutun fennomaaniksi. Tuo sanahan tietysti kaikuu *sinun* korvissasi kuin vuossataisen pitkä, kiljuva hyi-huuto.

— Niin ... niin ... niin, nyyhkii mamma.

— Se oli sinun onnettomuutesi, että sinut kiskaistiin Ruotsin ruokamullasta ja istutettiin Suomen soraan. Sillä soraahan on tämä meidän sukumme sinullaiselle hienostuneelle puutarhakasville. Eivätkä täällä tuule Ruotsin tuulet eivätkä täällä kuki Ruotsin kukat. Vaikka ne nimeltään olisivatkin samat. Se oma hieno kotoinen tuoksu on poissa ... poissa!

— Nyt sen minäkin tunnen sen erotuksen. Oi, mamma, miten liikuttava on tämä elämä, miten monimutkainen! Poika löytää onnensa siinä, missä äiti on sen hukannut. Ei kukaan voi ratkoa veren siteitä. Pohjatunne on meillä kummallakin sama. Sillä me molemmat rakastamme palavan-palavasti omaa kansaamme. Ja juuri tästä syvästä, pyhästä tunteesta kasvaa meidän välillemme onnettomuus. Eikö se ole ihmeellistä ... eikö?

Mamma itkee ja syleilee Harryä. Hän puristaa häntä ikäänkuin tahtoisi hänestä imeä vielä viimeisen tunnelman siitä Harrystä, joka ennen oli.

Sillä tämä uusi Harry on hänelle vierottava.

— Silloin kun sydämeni kylmästä värisi ja papan huikenteleva elämä nosti kauhun väreet selkäpiitäni karmimaan, silloin oli minulla sinut, johon suruni poissuutelin. Mutta nyt sinäkin hylkää kaiken sen kauniin, jonka kultatarjottimella sinulle kannoin. Hylkää, hylkää. Olen osani loppuun näytellyt. Ja joudan kuolla. Sillä kaikki, mitä olen rakentanut, ei kestänyt edes kuolemaani asti. Omien silmiäni edessä juoksee elämäntyöni umpeen kuin vako santaan. Oi, Harry! Miten katkeraa, katkeraa?

Mamma lausuu lopun sydäntä vihlovalla tuskalla.

— Mutta, kulta mamma. Onko pikku Harrysi elämän onni sinulle rakas?

— Vielä nytkin, vaikka näinkin teet!

— Niinpä et voi minua kirotta etkä luotasi poisajaa. Sillä se suuri sielun kysymyshän on meillä molemmilla yksi ja sama. Erotus on vain siinä, että sinä rakastat Ruotsin kansaa ja minä Suomen kansaa. Mutta rakkaus *omaan* kansaan on meillä molemmilla pyhä ja palava.

— Sinä et siis tunne mitään veren siteitä Ruotsin kansaan etkä velvollisuuksia sitä kohtaan?

— En.

— Laupias luoja! Näin pitkälle olemme erkauneet!

— Niin nyt olemme.

— Ja minä sentään ennen ilosta värähtelin, kun sinun silmissäsi olin näkevinäni minun oman ruotsalaisen sukuni hiilenhehkuvat silmät ... ja omat silmäni. Minä join niiden katseesta elämän onnea ja sain siitä voimaa paljon kestäväseen elämän taakkaa. Sinun kasvoissasi olin tuntevinani oman isäni hienot piirteet ja sinun suunseutus on äidiltäni perinnöksi saatu. Miten selität tämän, rakas Harry?

— Astia voi olla lainattu, mutta sen sisällys on kotitekoista.

Ulkomuotoni voi olla ruotsalainen, mutta vereni on suomalainen.

— Oi, rakas Harry. Olen täällä karussa ja tyylyssä Suomessa yli kaksikymmentä vuotta värähdellyt kotimaan ikävää. Siihen ikävään on hukkunut minun elämäni. Ja siihen ikävään minä kuolenkin. Mikä autuas onni, jos vielä kerran näkisin Vennernin aallot ja Trotorpin pyökkipuiston! Jos kuulisin ruotsalaisen kielen sorinan ja saisin puristaa lämpöisiä kotoisia ruotsalaisia käsiä. Jos keuhkoihin kerrankaan vielä sattuisi ruotsalaista ilmaa. Tätä kaikkea kaunista ja kallista jumaloin sinussa, kun muussa en saanut jumaloida. Mutta nyt sinäkin jyrkästi kiellät olevasi ruotsalainen. Vain tätä minulta puuttui ja onnettomuuteni on nyt kukkuramitassa... Mutta sinä, Harry, tunnet olevasi onnellinen?

— Tunnen ... tunnen.

Mamma painoi kätensä ristiin Harryn kaulaan ja puristi rakkaasti.

— Mutta et sentään sitä kiellä, että minä olen sinun äitisi?

— Voi, kulta mamma. Kuinka sitä voisinkin kieltää?

— Niin. Sinä löydät onnen minun onnettomuudestani. Sinä, poikani!
Siksi tulin minä onnettomaksi, kun liiaksi rakastin omaa kansaani.

— Et siksi, mamma. Vaan siksi, että sinä *hylkäsit* oman kansasi ja muutit vieraalle maalle.

— Minäkö hylkäsin kansani? kysyy mamma ihmeissään.

— Kuinkas muutoin? Jos minäkin nyt hylkään kansani, suomalaisen kansani, niin tulen samaten onnettomaksi. Sinä rakastit Ruotsia Suomessa ja siitä traagillinen ristiriitasi. Jos minäkin niin teen, niin varmasti kuljen surun teitä.

— Mamma, rakas Harry, on kärsinyt pitkän — pitkän elämän tuskan. Toisinaan, jos minulla oli siivet, olisin lentänyt yli Pohjanlahden, istunut Trotorpin pyökkipuistoon ja laulanut siellä ulos mustan murheeni. Minä itse en saanut siipiä, mutta minä yritin niitä sinulle kasvattaa. Se oli elämäni lopullinen unelma, että sinä vielä kerran muuttaisit Ruotsiin, ostaisit rakkaan Trotorpimme, liittäisit nimeesi von Löwenhjelm ja siellä jatkaisit sitä vanhaa sukua äidin puolelta. Ja tämän unelmani aion sinulle kuolinvuoteellani julkilausua. Ja minä ennen varmasti uskoin, että vaikka pappa ei tahtonut muuttaa, niin sinä sen teet. Mutta nyt meni kaikki nurin...

— Tämänkin muukalaistetun nimeni Nicander aion hyljätä ja ottaa suvun vanhan nimen: *Nikkilä*.

— Herra Jumala! parahti mamma ja meni taas tainnoksiin.

Ja siinä hän pysyi pitkän aikaa.

Jo säikähti Harry sydänjuuria myöten ja hän ymmärsi, että tuo viimeinen oli tarpeeton tunnustus.

Mutta kotvan takaa aukeavat taas mamman silmät. Sameina ja surullisina.

Harry suutelee mammaa, joka hymyilee.

Nyt mamma tekee viimeisen voimanponnistuksen ja puhuu:

— Rakas, kulta Harryni. Kohta on mamma poissa. Mutta sinä jäät. Pidä onnesi! Minä siunaan sinua, ainoa lapseni. Ja Suomellekin annan anteeksi kaikki ... kaikki. Ja papalle...

— Kiitos, kulta mamma!

Ja Harry painaa huulensa mamman huulille ja kädestä puristaa.

— Miten ihanaa sentään kuolla sinun suudelmaasi...! Hyvästi, rakas Harry. Sinä, kuolema, tulet tervetulleena minulle kuin kevät-tuuli. Hiljaan tulet. Mutta, Harry, soita minulle ruotsalainen jäähyväislaulu. En tahdo surullista ... vaan kevään kirkasta... Jos elämä olikin raskas, niin olkoon kuolema keveä.

Harry menee horjahtavin askelin soittokoneelle ja täyttää mamman pyynnön soittamalla Nicanderin: "Mitt lif är en våg."

Ja sen säveleissä alkaa mamman kuoleman kamppailu.

Kun laulu on loppunut, nousee syvä hengitys mamman vatsanpohjasta asti. Siinä samassa hän menee tainnoksiin.

Harry hellän-osanottavasti seuraa mukana ruumiin joka värettä.

Sieltä alhaalta se syvä hengitys vähitellen ylenee rintaan ... nousee pitkin henkitorvea ... saapuu suuhun. Kunnes kohooa ilmarakoksi huulille, missä räjähtää rikki.

Mamma on kuollut.

Harry seisoo kuin tajuttomana. Kunnes purkaupi murheinen mieli syvään itkun nyhkytykseen.

Kun Harry painaa kiinni kuolleen silmät, pursuaa niistä ulos suuri suolainen kyynel.

Sen kyyneleen Harry ymmärtää.

— Mamma-raukka! Sinä hylkäsit maasi ja kansasi ja niiden mukana oman onnesi. Näin on sinulle paras...

Niin selittää Harry tuon katkeran suolaisen kyyneleen.

Sitten hän ilmoittaa talon palvelijoille kuoleman ja lähettää hakemaan valtioneuvosta.

Mutta itse hän menee kamariinsa.

Siellä hän etsii esille Kalevalan ja vanhoja suomalaisia kuvia.

"Muinai-suomalainen nainen" lukee hän muutaman kuvan alta. Siinä se kai on Heta Antintytär Poropudas. Puukko vyöllä, metallilankakoristeinen hame, tulusraudat kupeella, pitkä poimuinen liina päässä ja suuri metallisolki rinnassa leuan alla. Tuohivirsut jaloissa. Ja suussa tietysti kiroussanoja.

Ja tällaiseksi Harryn mielikuvitus piirtää kantaäitinsä.

Tämä on turanilaista kulttuuria, huokaa hän.

Harry asettaa siihen rinnalle mamman valokuvan kabinettikoossa. Hienon-hieno maailmannainen. Tukka koottu komealle sykkyrälle pääläelle. Mustassa kahisevassa silkkipuvussa monine rimpsuineen. Kultainen rannerengas jalokivineen kädessä. Valkeissa ohuissa sormissa paksut kultasormukset. Suu supussa ja kulmakarvat maalatut.

Heta Antintytär Poroputaan veri kulkee häneen — Harryyn — Freya Ingeborg Berenice von Löwenhjelm in ruumiin läpi...

Harry hiukan säpsähti tätä metamorfoosia.

XVI.

Artikkeli "Salamaan."

Seuraavana yönä mamman hautajaisten jälkeen kirjoittaa Harry aamuun asti. Hän siinä työssä on luomisinnosta riemuissaan kuin keväinen raita puron partaalla, jossa se silmuja aukoo. Siinä tupakkapilven keskellä sanoja paperille viskellessään on hän kuin noita pyhimmissä hornan usvissa. Kynä vavahtelee hermojen kuumasta jännityksestä. Ja piirtää ... piirtää tulisia sanoja paperille.

Sitten Harry kävelee ja lausuu kirjoitustaan. Lukee taas ja tyyliä silittää. Mutta sävy jää alkuperäisen voimakkaaksi. Siinä on kuin tuoksua tulesta ja verestä.

Ja se on tähdätty kirjoittajan omaa isää suoraan sydämeen.

Taas palavat huoneessa kaikki tulet kuin sinä yönä, jona Harry senaattoriksi haaveksi!

Mutta kuinka toisin nyt! Nyt hän on polttanut kaikki sillat takanaan ja lyönyt pirstoiksi entiset ihanteensa.

Sillä oma lämmin veri vaatii häntä näin tekemään.

Juuri näin. Tienhaarassa hän nyt seisoo eikä ole vielä läheskään vaikean vuorivaelluksensa korkeimmalla huipulla.

Mutta nyt jo sydän vavahtaa tulevaisuuden epämääräisistä saavutuksista.

Jos kulkisi sitä vanhaa latua, tulisi hänestäkin sisällisesti yhtä särkynyt ja yhtä onneton virkaherra kuin pappa, joka oman tunnustuksensa mukaan omissakin silmissään kulkee tuomittuna.

Ulkonaisten houkutusten viettelemänä ei hän — Harry — lähtenyt tälle tielle, mikä kuljettelee häntä lujien koettelemusten kukkulalle.

Vaan veren ääni sitä vaatii. Ja sentähden se ei voinut olla erehdystä.

Omalle sisimmälle olennolleen hän nyt uhria kantoi.

Eikä ensinkään horjuvin askelin eikä vavahtelevin käsin.

Vaan voittamattomana kuin sankari, joka tietää kestävänsä tules ja vedessä.

Sillä hänkin tahtoo olla mukana yhtenä ritarina valloittamassa pyhää maata vierailta muukalaisilta.

Seuraavana päivänä lähtee Harry kirjoituksensa kanssa maisteri Tervon luo. "Rakkaus omaan kansaan" on kirjoituksen nimi. Ja siinä on lämpöä, mikä purevassa pakkasessa kirjoittajaansa kuumentaa.

Valtioneuvos hallitsi komeassa lääninhallituksen palatsissa torin varrella kirkon toisella puolella. Mutta saman kirkon toisella puolella opetti maisteri Tervo puolesta maksusta vanhassa puuhökelissä suomenkielellä. Ja asui siinä lähellä vaatimattomasti pihan perällä.

Kun Harry seisoo Tervon eteisessä, tuntuu hänestä raskaalta painaa soittokellon nastaan.

Sillä siinä muistuu mieleen se yö, jolloin hän iski kivellä vanhaa ystävänsä kouluajoilta silmäkulmaan.

Mutta hän painaa. Maisteri itse tulee avaamaan. Katsoo häntä kummissaan. Ja astuu askeleen taaksepäin kuin paeten.

— Elä pelkää, Matti! alottaa Harry.

Mutta samalla punastuu.

Sillä se viimeinen kohtaaminen oli pelottavan raaka.

— Suvaitsetko vastaanottaa minua vain hetkeksi? kysyy Harry arkana.

— Käy sisälle! vastaa maisteri kuin epäröiden.

He menevät Tervon työhuoneeseen.

— Minäkin olen nyt punainen "fenno". Ja olen kuullut tuon miehen — Harry viittaa Snellman-bystiin — puhuvan leimuavia sanoja, mikä on kansallisuusaate...

Näin alottaa Harry.

— Sinäkö "fenno"? lähtee Tervon suusta hyvin kummastuneella äänellä.

— Vaikka olenkin valtioneuvos Nicanderin ainoa jälkeläinen.

Maisteri katsoo Harryn kauneita hienoja kasvoja ja kallista pukua.

— Tästä puoleen on "Salama" minunkin äänenkannattajani. Ja pyydän saada sitä avustaa.

— Sinäkö ... sinäkö "Salamaa" avustat, sinä, jonka isä jo monta hirttonuoraa on koettanut pistää "Salaman" kaulaan? Lienetkö tullut teeskentelemään? Teiltä voi odottaa kaikkea.

— Annan kunniasanani, että totta puhun.

— Mikä sinut noin äkkiä "fennoksi" muutti?

— Ei se muutos ole niinkään äkkiä. Sinä olet vanha sotkamolainen. Ja sieltä olen minäkin peruisin. Nyt sen olen kirkonkirjoista lukenut ja se käänsi minut, joka sitä ennen jo toisella jalalla horjuin.

Tervo ilostuu.

— Mutta elähän ... olemmehan sitten sitä samaa tervamaan narrikansaa. Ja pappasi on kuitenkin sitä perukkaa pahimmin nylkenyt. Muistatko vielä sitä meidän yhteistä koskenlaskuamme silloin valoisana kevätkesäyönä?

— Se on juuri elämäni riemullisimpia, voimakkaimpia muistoja. Se ei lähde koskaan mielestäni. Sinä yönä esiinnyit sinä, Matti, minun silmissäni hyvinkin suurena ja uljaana.

— Niin kun viekottelin sinut koskea laskemaan. Mutta muistat, että kävellessämme kosken niskalle minä kerroin sinulle muutaman sotkamolaisen nälkätarinan?

— Kerroit jollekin patruunalle kotisi hukkuneen tervakaupoissa.

— Se patruuna on juuri sinun isäsi. Nyt sen voit kuulla.

Harry hämmästyä.

— Ja sentähden sinä koulussa ollessasi sait meillä käydä soppaa syömässä? Oohoo. Nyt sen ymmärrän.

— Ehkä siksikin. Mutta oli siihen toinenkin syy. Minusta piti tulla uusi Heideman. Niin valtioneuvos nyt jäljestäpäin ilmoitti.

— Niin kai. Oli kai heillä sellainenkin toivomus.

— Ikäänkuin Suomessa ei jo olisi Heidemanneja enemmän kuin tarpeeksi.

— Minusta alkaen kääntyy sukumme takaisin omaan kansaan. Lakkaamme palvelemasta vieraita jumalia.

— Mutta entä valtioneuvos? Ja entä "Österbotten?"

— Kulkevat omia teitään. Välimme ovat rikki.

Maisteri lyö ihastuksesta kätensä yhteen.

— No sitten! Puristan aateystävänä kättäsi. Näin tervamaa perii omansa takaisin.

Maisteri puristaa Harryn rajuun syleilyyn, lämpimään ja intohimoiseen.

— Sinä kerran veit minut ihailemaan koskenlaskun syvää hurmausta. Nyt saat viedä minut näkemään ja kokemaan ihanteittesi nuorekasta nousua, puhuu Harry.

— Kestit koskenlaskun. Kestänet tämänkin kulun. Vaikka kyllä se sinunkaltaiselta lujia voimia kysyy. Tämä kääntymys ei ole sinulle leikinasia. Minä sen kyllä ymmärrän, sanoo maisteri.

Samassa sattuvat hänen silmänsä Harryn vasemmassa käsivarressa olevaan suruharsoon.

— Mammakin on kuollut ... se hieno ja rakastettava ... joka kyllä minua katseli hyvinkin ulohtaalta. Mutta sieltä asti näin minä hänen hyvän sydämensä. Valitan sinun suurta suruasi. Sinä Harry esität nyt ihmistä, joka ottaa elämän koko joukon vakavammalta kannalta kuin tavallinen herraspoika. Minulle tämä sinun kääntymisesi on ensimmäinen suuri voitto. Vaikkapa en tahdo itselleni kääntymättäjän kunniaa.

— Jos suvaitset, auttelen "Salamaasi" silloin tällöin.

— Jos niin teet, niin minun sopii ylpeillä. Vastaleirin pääkenraalin poika astuu alas hopeajalustimeltaan pitelemään minun laihaa orivarsaani. Voipa peijakas! Tässä elämässä sitä sattuu sitten vaikka mitä ... vaikka mitä. Minä säälin jo valtioneuvosta. Minun *maniani* teki hänelle jo kovin pahaa. Mutta tämä viimeinen villitys ... anteeksi, ehkä loukkaan sinua. Täällä on sikareja.

He polttelevat.

— Minun on, Matti, tehtävä sinulle anteeksipyyntö. En voi istua tässä pitempää ennenkuin se asia on sovittu. Silmäkulmassasi näkyy olevan arpi. Se on minun käsialaani.

— Sen aivan hyvin tiedän. Juuri sentähden sinua äsken ensi aluksi vähän vierastin. Mutta nyt voimme sen asian kuitata leikillä. Ja sanomme: se oli kiven syy.

— Ja sinä sen unohdat?

— Senkin käsitan vain todistukseksi sinun tarkkakäätisyydestäsi.

Tervo hyväntuulisena nauraa ja hänen leveä suunsa näyttää suuret terveet valkoiset hampaat, oikeat hunnilaisikenet.

Harry katselee niitä samallaisella pelonsekaisella innostuksella kuin "muinai-suomalaisen naisen" puukkoa ja tulusrautoja.

Mitään hienostunutta pienoistaidetta ei suomalaisuus ole ... ei sinnepäinkään, miettii Harry.

Tervo esiintyy jo toverillisesti leveässä luontaisessa olennessaan eikä pinnistä itsestään ulos kulttuuri-ihmistä.

Sillä se tarvittiin erityisiin juhlatilaisuuksiin.

Mutta Harryn hienostuneesta persoonasta hän nauttii ja vielä kaksinkertaisesti, kun tuo hienous nyt saadaan hänen lehtensä palvelukseen. Tämän tunnelman haltioimana hän alkaa puhua:

— "Salaman" vulgäärisellä maulla on gustaviani Heideman, tämä varpaillaan-astuja, jo monet lystit henkiheimolaisilleen pitänyt. Mutta luulen nyt, että artikkeli "Salamassa" sinun kynästäsi saa hänet toiselle päälle ... saa hänet astumaan koko jalalla ... ja ehkä polkaisemaankin.

Maisteri ojentelee täysinäisiä käsivarsiaan ja pullistelee lihaksiaan pienen ahtaan kotitakin alla.

Samassa hän huomaa käsivarsiensa liian paljon paljastuvan lyhyistä hihoista ja puhuu:

— Suo anteeksi, Harry, minun vaatimaton nuttuni. Täytyy säästää. Istu toki! Elähän häpeä, vaikka olenkin näin kotitakissa. Voinpa tämänkin takin alta päästää toisinaan oikean homerilaisen naurun Heidemanin pitkälletakille, kun tiedän sen tarisevän jostain lujasta kynänvedosta "Salamassa".

Nyt huomaa Harry sopivan hetken tarjota kirjoitustaan.

— Ottanet tämän "Salamaan"?

— Katsotaan. Mutta kuuleppa, minkä tekosen valtioneuvos minulle teki. Hän tai he ostivat talon ja kirjapainon, missä "Salamaa" aiottiin painaa. Sanoivat ylös velkani säästöpankkiin. Uhkasivat minua asunnon puutteella.

— Kaikki tiedän.

— No ... minä istun ja mietin, mitä tehdä. Istun ja mietin. Kaipa huokasinkin, mistä saada rahoja, kun valtioneuvos niillä pelotteli. Menin noihin jokivarren taloihin. Tulen ensimmäiseen ja pyydän saada isäntää puhutella. Hänkin on kymmenien tuhansien omistaja. "Jaa ... nähkääs, maisteri, kyllä suomalainen sanomalehti on minunkin mieleeni. Mutta antaa siihen rahoja on tuiki epävarmaa", puhuu. Menen toiseen ja kolmanteen. Sama nuotti. Ja niin edelleen. He pitävät kiinni rahoistaan kuin äkeimmät saiturit. Juoksen sinne ja tänne ... puhun ... rukoilen ... kumartelen... Samoja jäisiä kieltäytymisiä. "Onhan tultu toimeen ilman aviisiakin", vastailaan. Mutta viikon kierrettyäni sielu vihasta ja epätoivosta kuumana saan lopulta kokoon talonpojilta kolme tuhatta markkaa, millä vanha kirjapainorähjä ostetaan. Siinä kirjapainossa on nyt kymmeniä isäntiä. Ja aina sen päällä valtioneuvoksen Damokleen miekka uhkaamassa. Tässä kirjapainossa painettiin ennen vain onnenlehtiä ja arkiveisuja. Työvoimaa lisättiin. Niin että nyt mennään hiljaista kyytiä. Semmoista se on ottelu hienon-hienojen viikinkien kanssa. Mutta tästä se vielä nousee koko läänin uuden ajan aamu. Siitä noususta olet *sinä* minulle ensimmäinen loistava todistus. Tämmöistä se on minun ja "Salaman" alkutaival. Uskallatko liittyä mukaan näinkin ollen?

— Uskallan.

— Mutta entä jos pitäisi otella vaikka herra valtioneuvoksen kanssa?

— Sittenkin!

— Tuohon käteen! Olemme työtoverit. Nyt katsotaan, mitä kirjoituksesi sisältää. "Rakkaus omaan kansaan". Miten hieno ja ihanteellinen, vaikka nykyhetkenä hyvinkin realistinen aihe!

— Sen antoi mamman kuolema ja oma kääntymiseni?

Niin. "Kirjoitti *Harri Nikkilä*". Harri noin kirjoitettuna tuo minun mieleeni ne koskia ylösuiivat kauniit suuret solakat hopeiset kalat. Mutta sinäkinhän aiot nousta ylös koskea ja uida vasten virtaa. Mainiota! Mutta Nikkilä. Mitä se tietää?

— Sukumme kantaisä on räätäli Nikkilä Sotkamosta. Isonvihan aikana hän tänne kulkeusi. Siitä on väännetty *Nicander*.

Tervo katsoo kummissaan kuin olisi hänen vaikea uskoa tuota edessään seisovaa nuorta herraa maalaisräätälin jälkeläiseksi.

Mutta sitten hän ihastuu, lyö Harryä olalle ja puhuu:

— Miten kauniisti sinulta tehty, ettet häpeä halpoja esi-isiäsi? Ei siis tullut sinustakaan Heidemannia. Minun kai pitäisi langeta polvilleni ja kiittää sallimusta siitä, että se näin pian antoi sellaisen erinomaisen todistajan sinussa asiani oikeudesta. Hah hah! nauran minä ilosta. Helkkari! Tästä tulee suuremmin triumfi! Mutta näin se tervakansa kostaa vuossataisille nykijöilleen ... näin Sotkamokin omansa perii takaisin.

Maisteri käy yht'äkkiä kovin vakavaksi. Sytytettyään sikarin istuutuu hän sohvan kulmaan ja puhuu:

— Oletko koskaan, veli Harri, tullut lähemmin ajatelleeksi tätä jokea, jonka ikäänkuin ison varpaan kynnellä nytkin parhaallaan istumme? Se on kokonaisuudessaan jättiläisen jalka, minkä sisällä hyrskii verraton määrä lämmintä elämää. Näin kuvannollisesti puhuen. Tämä vesireitti, minkä loppupäänä tämä joki on, on yli neljätkymmentä penikulmaa pitkä. Ajattele sitä! Sen partaalla on kaksi kaupunkia ja toistakymmentä pitäjää. Ja nyt jo asukkaita niissä yli puolensadantuhannen. Kaikille näille ihmisille

on tämä joki ... tämä vallaton ylimielinen kymi ainoa elämän suoni. Siitä ymmärrät sen mahdin. Aina Maanselän juurilta juoksevista vesistä asti kokoa jokainen kesä kapeita tervaveneitä sen himokkaille laineille hypähtelemään. Se kokoa joka kesä kokonaisen suuren laivaston, noin puolitoistatuhatta tervavenettä. Ja kaikki ne monen kuoleman läpi suuntaavat tiensä tähän kaupunkiin, jossa ei kukaan niiden oikeuksia valvo. Oman onnensa nojassa ne ovat tulleet ja oman onnensa nojassa palanneet kuin lastunpalanen suuressa virrassa. Ja kuitenkin ne jättävät tähän kaupunkiin jo nyt vuosittain 50 tuhatta tervapuolikasta, joiden raha-arvo lasketaan miljoonissa. Tähän lisäksi puuliike ... lisäksi kalastus. Ymmärrät, että tämä joki se juuri miljoneerit kasvattaa. Ja elämä kokonaisuudessaan kiertäytyy tähän jokeen laajalti sen ympäri. Tähän asti tämä jokiliike on ollut yön peitossa. *Minä* aion sen vetää esille päivän valoon. Ja siinä samassa taluttaa tämän kaupungin porvarien silmien eteen sen suuren luonnon yksinkertaisen nälkähaamun, minkä takana itkee koko tervakansa. Minä tahdon kysyä heiltä: "Tunnettekko tätä haamua? Se on teidän itsenne luoma".

Maisteri hypähtää pystyyn innostuneena ja huudahtaa:

— Sillä kohtalo määräsi minut tervakansan vapauttajaksi.

Ja jatkaa edelleen:

— Olin viimekin kesänä käymässä syntymäsijoillani. Tänne kuljettelee minua aina kuin vaatimalla tuo elämäni suuri tehtävä. Ja muutamana tyynen-tyynenä kesäiltana menin siellä tervahaudalle. Sinä et tiedä, millainen on tyynen-tyyni kesäilta ylimaassa. Se on sääskiä kukkurillaan ja on pelottavan hiostava metsän sisässä. Siinä savuaa tervahauta ... se kaakkoisen Pohjanmaan Molok, jonka ihmisuhrit ovat lukemattomat. Siinä se savuaa miedon-kisseränä kuin talonpojan sisäänlämpiävä kesäinen sauna. Sitä katsoessani kulkeun outoihin mietteihin: "Jos tuo tuossa sammuisi ainiaaksi niin tässä kuin muuallakin, niin sammuisi sen mukana kokonainen porvarimaailma, joka miespolvet on komeillut toisten hiellä ja väellä. Mutta nousisi uusi yrittävä ihmissuku näillä jokivarsilla ja sillä olisi toiset apuneuvot, joilla elää. Ja tulevaisuus on näyttävä, että minun arveluni on tosi. Pannaan eteenpäin viisikymmentä vuotta. Ja nykyinen tämän kaupungin porvarimaailma on hävinnyt omaan huonouteensa. Tervahauta katoo ... ja sen mukana porvarimaailma ... tämä nykyinen porvarimaailma ruotsinkieliseen ja sampanja-aivoineen. Mutta jokivarsilla nousee uusi polvi, mikä etsii itselleen uudet elämisen muodot. Siinä etsinnässä pitää 'Salaman' olla soihtuna. Se ensinnäkin valaisee sen huutavan vääryyden, että köyhä ylimaa kustantaa tähän kaupunkiin vieraskielisen, epäkansallisen porvarihienoston, joka sitä jaloillaan tallaa, miltä se miljoonansa saapi. Sinä tiedät, että tervamies on täällä jokaisen pilkkana ja hänen kotinsa joka talvi uhattuna ryöstöhuutokaupalla. Tämä on ohjelmani toinen puoli. Ja se on juuri se puoli, jolla tervaherrat murskaan. Luotatko siihen?"

— Läpi sieluni viiltää häpeä, että oma sukuni on imenyt runsaat varansa omilta heimolaisiltaan. Ajattelen renkimiestä, joka rupeaa maakauppiaaksi ja kiskoo ympäristöstään huimaavat rikkaudet. Sen sinun kotitalosi maksan minä sinulle takaisin ... maksan velkasi säästöpankkiin.

— Niinkö? Mutta en sitä suinkaan takaa-ajanut. Niin egoisti en sentään ole. Kaiken kaikkiaan kuitenkin oman kotini häviö oli sydämeni ensimmäinen vaatimus käydä musertamaan tätä porvarihienostoa. Siitä ne johtolangat lähtivät. Nyt siirrymme ohjelman toiseen puoleen. Se on laajempi ja kantavampi. Mutta lähtökohta on nytkin persoonallinen. Olin koulun kuudennella luokalla. Meillä oli dogmatiikkaa ja Heideman tietysti opettajana. Hän rupesi minua vaatimaan ääntämään "Schlafrock". Se oli aivan ulkopuolella opetuksen. Mutta hän tahtoi huvittaa luokkaa. Minä koetin. Se meni väärin. Ja kaikki nauramaan. Hän vaati uudelleen nauruhuulin. Koetan ... koetan. Nauru hyrskii aivan mellastuksena ympärilläni. Minä vihasta vapisen. Yhä hän pilkaten vaatii minua ääntämään mokomaa yönuttua. Silloin sanoin hänelle vasten silmiä. "Skamlöst är det att finnarne tala svenska. Jag är finne och kan icke uttrycka mig på svenska." Ja aloin suomeksi esittää teleologista todistusta Jumalan olennosta. Sillä se oli varsinainen kysymys alkuaan minulta. Mutta tuopa puhe sattui nyt häntä arkaan kohtaan. Hän ensin punastuu hehkuvaksi hiusrajaan asti, sitten kalpenee ... hypähtää luokseni ja paukuttaa minua korville. Lopuksi sain kolme päivää karsseria. Siellä ollessani vannoin vihaavani ruotsinkieltä. Ja sen valani siitä lähtien olen pitänyt. Minä ymmärsin sen salata niin kauan kuin olin seuraklubilaisten syöttöpoika. Mutta kun eteeni aukeni ihana vapaus ylioppilaaksi päästessäni, niin silloin ... silloin suuren Snellmanin jalkain juureen laskeuduin nöyräksi oppilaaksi. Tästä johtuu "Salaman" ohjelman toinen laajempi puoli, mikä niin läheisesti tässä läänissä kietoutuu tuohon edelliseen. Sitten tapahtui vielä outo sielullinen herätys. Kun minä viime syksynä kerran seisoin hämärtyvässä syysillassa silloilla koskella katsellen ylös jokea ja mietiskelin, miten paljon vainajia se joki vuosisatojen vierieissä on tehnyt, jotta niistä täytyisi kokonaiset suuret hautausmaat, näin minä oudon näön. Yht'äkkiä näytti silmiini kuin astuisi pitkin jokea tuo tuhansien vainajien mustapukuinen murhejoukko kantaen edellään lippunaan pääkalloa sauvoimen nenässä... Silloin vettyivät minun silmäni ja minä suoraan sanoen itkin.

Harryä puistautti tuo kuva.

— Silloin lupasin itselleni puhua noiden vainajien jälkeläisten puolesta. Ja minä päätin perustaa "Salaman". Näin se sai alkunsa.

Juhlallinen murhetunnelma laskeutui huoneeseen. Tuntuu kuin oltaisiin parihuoneessa, mihin on nostettu kasa äsken joesta ylösvedettyjä ruumiita, joiden hiukset vielä vettä vuotavat.

— Ehkä oli niiden joukossa sinunkin esi-isiäsi, Harry, puhuu Tervo silmät kosteina.

Oltiin pitkän aikaa aivan hiljaan.

— Ja näiden ruumiiden päällä olemme me sampanjamme juoneet ja virkistäneet itseämme vieraan kielen sorinalla, me tervakauppiaat, ääntää lopuksi Harry ääni värähdellen.

Taas seuraa hiljaisuus. Sillä nyt ottaa maisteri Harryn kirjoituksen katseltavakseen. Se koskee Harryyn kuin jos joku panisi kylmän käden hänen lämpimälle iholleen.

Maisteri lukee ... huulillaan sihittää ja lukee.

Mutta sitten luettuaan käy hän umpimieliseksi. Ja on hetken vaiti.

Yht'äkkiä tarttuu hän Harryä kädestä ja kysyy:

— Muistitko ketä vastaan kirjoitit? Vai veikö aihe niin mukanaan, että unohtui oma isä?

Harry on sanatonna, on kuin kovasti hämmästynyt.

— Olet antanut mestarinäytteen tarmosta, joka on suorastaan ihailtava. Varmaankin juovuit lyömisen raivosta kuin sotilas taistelukentällä verestä. Niin, veli. Tällaisia kirjoituksia kirjoitetaan vain kerran elämässä. Ja silloinkin omalla sydänverellä. Luulen, että kirjoittaessasi olet otellut Jaakobin taistelun Herransa kanssa. Ilman sydänveriä ei kynä anna tällaista.

Maisteri ja Harry ovat molemmat liikutetut.

— Nyt sinun pitää ottaa luja luonto ja purra veresi kylmiksi siellä kotona. Sillä ensi "Salamassa" on kirjoituksesi. Vaatimaton kotini on sinulle aina avoin. Kerran näytin sinulle koskenlaskun hurmauksen. Nyt johdan sinut kansalliseen lumoukseen. Ja tässä on sinulle erinomainen tyyliopas, puhuu Tervo antaessaan Harrylle "Suomen kansan sananlaskuja".

— Lyhyttä, mutta naulan kantaan osaavaa, lisää hän vielä.

Hetken takaa lähtee Harry. Käsi-kädessä he menevät eteiseen, puristavat siellä vielä lämpimästi ja sitten eroavat. — Nyt olen vienyt ensimmäisen uhrin räätäli Nikkilän ja Heta Antintytär Poroputaan kotijumalille, miettii Harry rappuja alaslaskeutuessaan.

Mutta maisteri veret lämpöisinä palaa työhuoneeseensa. Menee siellä Snellmanin kipsisen rintakuvan eteen ja puhuu voitonvarmana:

— Nyt elää "Salama". Sillä se on ensimmäisen vainoojansa perin-pohjin lyönyt. Voipa ... voipa valtioneuvos-parkaa!

XVII.

Loppu.

Lauantai-aamuna ilmestyi "Salama" tavalliseen aikaan.

Harry parhaallaan tutki kamarissaan Snellmania, kun valtioneuvos tulistunein liikkein avasi oven. Hän oli vielä aamupuvussaan päässä tupsuniekkä turkkilainen fetshi, yllä harmaa karkeavillainen aamunuttu, mikä on nivusilta vyötetty tupsuniekkavyöllä, ja jalassa koruompeleiset tohvelit.

Näin tulee sisälle valtioneuvos kädessään tuore "Salama".

Hänen haukankatseensa mittaa Harryä, joka nousee istuimeltaan hiukan säikähtäen.

— Tämä tässä "Rakkaus omaan k-kansaan, kirjoitti Harri Nikkilä" on *sinun* lempeästä kynästäsi

valunut? Niinhän? tiedustaa valtioneuvos.

— Niin on.

— S' on kirjoitettu niin läpinäkyvästi, että nyt olet minut, poika-rukka, läpihäpäissyt! Ja sinä, joka vielä viime syksynä Seurahuoneen lasikuistissa Seuraklubin vuosijuhla-iltana lupasit, ett'et *sinä*... Mutta mitä maksaa niitä muistella? Kirottu lurkki!

Valtioneuvos kohottaa kätensä.

— Pappa! Älä viitsi lyödä!

— Mutta minä lyön! Sukusi hylkiö!

Harry nostaa tuolin suojakseen. Siinä syntyy käsirysy. Sillä valtioneuvos raivoaa kuin hullu tiikeri.

Harry mietti, ruvetako itsepuolustukseen vaiko alistua isälliseen kuritukseen.

Siinä samassa hän keksii pelastuksen. Hän hyppää pöydän yli, jonka kaataa, ja pakenee huoneesta eteiseen. Ja sitä tietä ulos.

Mutta valtioneuvos huutaa jälkeen:

— Etsi asunto! Emme sovi saman katon alle! Olet minut tuiki pettänyt!

Snellman makaa hujan hajan kamarin lattialla. Muste valuu kalliille matolle. Ja pöydän koko runsas varasto on nurin.

Valtioneuvos vaipuu sohvalle käsi silmien päällä ja huokaa valittavasti:

— Pettänyt ... pettänyt!

Hänen kätensä käy nyrkkiin. Mutta kiristettyin hampaiden takaa lähtee:

— Nyt, te suomikiikkoiset, teette tällaisia leikkauksia meidän ruotsalaisiin koteihimme. Mutta aika tulee, jolloin joku toinen aate tekee samallaisia *teidän* koteihinne. Ei fennomaania ole maailman viimeinen aate! Ei!

Tämä vanha herra on todellakin säälittävä. Näytti kuin hänen koko tähänastinen maailmansa olisi mennyt nurin kuin tuo kaatunut pöytä tuossa. Ja hänen sydänverensä juoksisi kuiviin kuin tuo suuri musteastia, mikä purkaa purkamistaan sisällystään lattialle.

— Ja minunko piti valmistaa fennomaanialle valmiit aseet ... ensin kouluttaa Tervo ja sitten ... sitten kasvattaa oma ainoa lapseni sen apostoliksi...! kirkaisee valtioneuvos, lyö otsalleen ja on kuin avuton lapsi.

Sinä päivänä jäi valtioneuvos pois virastosta. Harry menee Tervon luo.

— Nyt olen koditon ja isätön, puhkeaa Harry puhumaan.

Silloin sieppaa maisteri Harryn kuumaan syleilyyn ja puristaa häntä lujasti sydäntänsä vasten.

— Et ... et ole koditon. Sillä nyt olet juuri löytänyt suuren kotisi: kansasi ja isänmaasi. Oma köyhä veriin pilkattu heimosi on sinulle nyt rakas. Ja se rakentaa sinulle kyllä kodin.

Maisteri liikutettuna itkee. Ja syleilee ... syleilee Harryä.

— Veljellisesti tässä koti jaetaan ... jos viihdyt, puhuu.

— En toki sinun vaivaksesi. Käyn hakemassa itselleni asunnon, vastaa Harry.

Ja Harry taas lähtee. Hän koettaa hymyillä, vaikka sydän vuotaa verta. Mutta hän puraisee hammasta ja menee.

Pian hän asunnon sai. Mutta yhdessä paikassa ei hän voinut olla.

Hän kulkee ... kulkee.

Kulkee pitkin kaupungin ympäristöä ikäänkuin etsien jotain, joka kadonnut oli.

Ja joutuu illalla koskille.

Talvipakkasessa on kosken karva keltaisenharmaa. Ja siitä nousee tiheän-tiheän usva. Kuutamossa niinkuin nyt se usva on hyvin fantastinen.

Keskiuomassa koski pauhaten lentää. Mutta rannalla on jää, mitä myöten tie vie ylös joelle. Jään alla vesi huokaa, mutta uhkaakin. Ja solisten siellä virtaa.

Korkealle vedestä kohoaa jäinen pengeri, jota myöten tie pitkin kosken paltaa kulkee. Sille tielle Harry lopuksi kääntyy ... pois kaupungista.

Sillä hänestä tuntuu, että hän nyt on ventovieras tässä omassa kotikaupungissa.

Sääsket sankkana mustana parvena hääraävät jään reunassa. Ja myöhästynyt koskelopariskunta: sukeltaa hopeavirrassa kaloja etsien.

Harry kävelee kauas ... kauas. Poikkeaa muutamaan maataloon, jossa häntä katsotaan kovin oudoin silmin. Hän pyytää ruokaa, jota ei kuitenkaan syö. Vaikka syömättä on ollut pitkän päivän.

Ja lähtee uudelleen matkalle ulos talviseen luontoon. Ikäänkuin etsien jotain, joka kadonnut oli.

Tähti lentää taivaalla. Lumi narskaa jaloissa. Kuu paistaa. Mutta sisäinen levottomuus Harryä ajaa.

Pari päivää sitten laskettiin mamma maan kylmään multa. Nyt aamulla pappa ajoi hänet ainiaaksi pois kodista...

Näinkö suuria uhrauksia häneltä uusi aate vaatii? Vanhempiensako kadottamisella hänen pitää elämänsä onni ostaa? Näinkö pitää veren ensimmäisten siteiden katketa? Mikä on aate ja mikä puolue, jolla on tällainen hirmuvalta ihmisen yli?

Eikö kaikki tämä ole luonnotonta?

Nämä kysymykset toistuvat Harryn sielussa kuin samat äänet sävelmässä.

Hän katselee pitkin jokea. Ja hänelle tulee mieleen se Tervon vainajien-kulkue.

Siis tuolla ... tuolla kaukana on se onnettomien koti, josta Tervo puhui.

Kalman henkeä ja kuoleman voihkintaa ovat nyt Harrystä kosken kuohut. Ja orpojen itkua sen aallokon tyrskivä huuto.

Yön selässä palailee Harry kaupunkiin takaisin. Eivät siellä enää juuri tulet loista. Siellä nukutaan. Mahtava kuorsaus ikäänkuin tuntuu öisen kulkijan korviin. Sen mielikuvan luovat nuo tiukasti alasvedetyt pimeät akkunaverhot ja suljetut portit ja keskiyön hiljaisuus.

Sydän vapisten lähestyy Harry kotitalonsa porttia. Se on jäänyt auki, vaikka se tavallisesti aina yöksi suljettiin. Se kuin kutsuen häntä odottaa.

Harry pysähtyy portille. Mielenliikutus hänet siinä valtaa. Kyynel nousee silmäkuoppaan. Sillä kuinka monta kertaa hän tästä portista on sisällemennyt? Aina pikkupojasta alkaen tähän päivään asti.

Tämän portin sisäpuolella oli aina lämmin vastaanotto. Kodin tuoksu tuntui aina jo rappusilla ja suuri eteinen astuessa kumahteli kuin tervetuloa toivottaen.

Mutta nyt on tämä portti häneltä suljettu, vaikka se aukikin on ... on suljettu!

Valtioneuvoksen huoneesta kuumottaa tuli. Harry kävelee katua hiljaisiin askelin ja painaa korvansa seinään.

Kuuntelee ... kuuntelee.

Sieltä sisältä kuuluvat levottomat askeleet. Kuuluu puolinaista pidätettyä puhetta. Ja akkunaverhoon kuvastuu käsi, joka pitelee täysinäistä lasia.

— Pappa-raukka! huokaa Harry ja vapisee mielenliikutuksesta.

Ja lähtee kohti uutta kotiaan.

— Pappa ... pappa ... pappa ... hokee hän kulkiessaan öistä katua.

Ja rintaa repii kuin terävällä puukolla.

Harry nousee komeaan parihuoneeseensa.

Mutta täällä hän jää levotonna kävelemään.

Lattia parkuu hänen jalkainsa alla. Seinät kuiskivat hänelle salaperäisesti. Ja huonekalut varoittavat häntä.

Peukalot pistettyinä liivin hihareikiin kulkee hän pitäen puoliääneen puhetta. Aivan kuin pappasiellä toisen kadun partaassa.

Erotus on vain siinä, ettei hänellä ole viinilasia kädessä.

Harry pysähtyy. Sillä tuolta loukosta nousee kuin aaveita, jotka asettuvat tanssimaan piiriä hänen ympärillään. Ja niitä johtaa vanha herra, jolla on pitkä aamunuttu ja turkkilainen fetshi. Häntä seuruttelee lumivalkoisessa ruumispuvussa liitukasvoinen nainen ja nostaa sormensa varoittavasti kohti Harryä.

Kaikki menee hänen päässään ympäri. Suhisee ... sihisee ... valittaa ... voitottaa.

Mutta tästä sielua kiduttavasta piinan kauhusta nousee lopuksi ylös kuin kirkastuksen vuorelle kanta-äiti Heta Antintytär Poropudas ja hänen miehensä räätäli Nikkilä Sotkamosta.

Ja he kysyvät Harryltä:

— Tunnetko meitä? Jos tunnet, niin tyynny. Sillä meille vain maksoit verivelkasi, minkä jälkeläisemme tähän päivään asti ovat jättäneet maksamatta. Nyt on sieluillamme iankaikkisuudessa rauha.

Ja Harry ilostuu. Outo sisäisen tyydytyksen riemu täyttää hänen olemuksensa. Se tulee jostain hyvin kaukaa. Mutta kasvaa valtavaksi kuin lumivyöry. Ja lopuksi ryöpsähtää kuumana tiiviinä onnen tunnelmana hänen sieluunsa. Ja sen tulvilleen täyttää.

Tämä on sitä kansallista lumousta. Nyt tuntee Harry päässeensä vaikean vuorivaelluksensa loppuun. Ja ihailevansa korkeimmalta huipulta kaukaisia näköaloja.

Siinä pöydällä sattuu hänen silmiinsä "Salama", jossa on hänen tuo paljon tuskaa tuonut kirjoituksensa.

Hän nostaa sen huulilleen, suutelee sitä ja silmään kohoo riemun kyynel.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HARRY: ROMAANI KANSALLISEN HERÄTYKSEN AJOILTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property

(trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing

any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production,

promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how

to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.